

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Alma Zetterlund

När hållbarhet blir till lag

Hur implementeringen av CSDDD utmanar vinstsyftet
och utvecklingen av hållbart företagande

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: VT25

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar.....	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Metod och material.....	10
1.4 Forskningsläge.....	11
1.5 Avgränsningar	12
1.6 Disposition.....	14
2 Internationella riktlinjer	15
2.1 Inledning.....	15
2.2 Mänskliga rättigheter.....	15
2.3 Agenda 2030.....	16
2.4 Multinationella företag	16
2.4.1 OECD.....	17
2.4.2 FN:s vägledande principer	18
2.5 Framväxten av CSR.....	19
2.5.1 CSR idag	21
2.5.2 ESG	21
3 Den europeiska gröna given	23
3.1 Inledning.....	23
3.2 EU:s hållbarhetsjuridiska ramverk	23
3.3 CSRD.....	24
3.4 Study on directors' duties and sustainable corporate governance.....	25
3.5 Kritik mot CSDD-förslaget	26
4 CSDDD.....	29
4.1 Inledning.....	29
4.2 Bakgrund	29
4.3 Företagen som omfattas av CSDDD	30
4.4 Tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD.....	31
4.4.1 Centrala artiklar.....	31
4.4.2 Riskbaserad tillbörlig aktsamhet.....	32
4.5 Ansvar för åsidosättande av skyldigheter.....	33

4.5.1	Administrativ tillsyn.....	33
4.5.2	Civilrättsligt ansvar	34
4.6	Värdekedja.....	35
4.7	Kontrakt som verktyg	36
4.7.1	Ansvarsfördelning mellan parter.....	37
4.7.2	Standardavtalsklausuler.....	38
4.8	Implementering av CSDDD	39
4.9	Omnibus-förslaget	40
4.9.1	Bakgrund	40
4.9.2	Omnibus-förslagets effekt på tillbörlig aktsamhet.....	42
4.9.3	Omnibus-förslagets effekt på ansvarsbestämmelser	43
5	Aktiebolagets utveckling, karaktär och syfte.....	45
5.1	Inledning	45
5.2	Historisk utveckling.....	45
5.3	Aktiebolagets kännetecken	46
5.4	Syftesbestämmelsen i ABL	47
5.4.1	Vinstsyftets innebörd	47
5.4.2	Vinstsyftet i praktiken	49
5.4.3	Vinstens tidsperspektiv	51
5.4.4	Kapitalets påverkan på vinsten.....	52
5.5	Bolagsstämman och bolagsledningen.....	52
6	Bolagsstyrningsmodeller	55
6.1	Inledning	55
6.2	Bakgrund	55
6.3	Aktieägarmodellen	55
6.4	Intressentmodellen.....	58
6.5	Den upplysta aktieägarmodellen	60
6.6	Förslag till reform av vinstsyftet och aktieägarmodellen	61
6.7	Andra länders bolagsstyrningsmodeller	63
7	Avslutande diskussion och slutsats.....	64
7.1	Inledning	64
7.2	Hur ska företagen efterleva kraven på tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?	64
7.3	Vilka konsekvenser kan Omnibus-förslaget få för hållbart företagande?.....	66
7.4	Kan man förena vinstsyftet i 3 kap. 3§ ABL med skyldigheten att beakta tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?.....	68
7.5	Avslutande kommentar.....	70
	Källförteckning	71

Summary

When the European Commission's Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) was voted through in July 2024, the playing field for companies operating within the European Union (EU) changed. The CSDDD transforms the previously voluntary responsibility to adhere to Corporate Social Responsibility (CSR) into legally binding regulations. Companies subject to the CSDDD are required to perform due diligence in their operations and supply chains, meaning the entire business structure. Due diligence requires companies to identify, prevent, and mitigate negative impacts related to the environment and human rights. A key reason for the EU's development of the directive was to counter the growing trend of companies maximizing profit at the expense of long-term sustainability. Thus, the purpose of this thesis is to examine the consequences that the CSDDD may have on sustainable business practices, its potential impact on the Swedish Companies Act, and its effect on the companies involved. To achieve this aim, both the EU legal method and the legal dogmatic method are applied.

In February 2025, the playing field changed again for companies within the Union when the European Commission presented its Omnibus proposal. The proposal aims to delay the implementation of the CSDDD and simplify some of its central articles. The EU's inconsistent stance on the CSDDD has created uncertainty within the internal market, making long-term planning more difficult for companies. Critics argue that the Omnibus proposal risks undermining trust in the EU's sustainability efforts, creating a sense of instability within the business community. Despite these potential setbacks, the Omnibus proposal still offers a positive effect for EU sustainability work, particularly when compared to the situation before the introduction of the CSDDD.

The CSDDD applies to companies meeting high turnover and employee thresholds, meaning it generally applies to public limited companies. According to Chapter 3, Section 3 of the Swedish Companies Act, the purpose of a limited company is to generate profit for shareholders unless otherwise stated in the articles of association. For the CSDDD, which requires companies to take into account more stakeholders than just shareholders, to better align with the Companies Act, I believe it is beneficial to include long-term sustainability in the purpose clause. Most companies already work with long-term strategies and overarching goals. Furthermore, incorporating a long-term perspective will be crucial for companies to successfully build resilient supply chains that meet due diligence requirements. Therefore, moving from the traditional shareholder model to the enlightened shareholder model can preserve the private nature of limited companies and shareholders' investment willingness while ensuring that companies fulfill their CSR and CSDDD obligations.

Sammanfattning

När EU-kommissionens direktiv Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) röstades igenom i juli 2024 förändrades spelplanen för företag verksamma inom den Europeiska unionen (EU). CSDDD omvandlar det tidigare frivilliga ansvaret att leva upp till Corporate Social Responsibility (CSR) till att bli juridiskt bindande regler. Företag som omfattas av CSDDD är skyldiga att utföra tillbörlig aktsamhet i sin verksamhet och verksamhetskedjor, det vill säga hela företagsstrukturen. Tillbörlig aktsamhet innebär att företag måste identifiera, förebygga och begränsa negativa effekter i relation till miljö och mänskliga rättigheter. En bidragande anledning till att EU utarbetade direktivet var för att skapa ett regelverk som kunde motverka den växande trenden bland företag att maximera vinst och aktieutdelning på bekostnad av långsiktiga lösningar och hållbarhet. Uppsatsen syftar således till att undersöka vilka konsekvenser implementeringen av CSDDD kan medföra för utvecklingen av hållbart företagande, dess potentiella påverkan på aktiebolagslagen (2005:551), ABL, samt dess inverkan på berörda företag. För att uppfylla syftet tillämpas både den EU-rättsliga och den rättsdogmatiska metoden.

I februari 2025 förändrades spelplanen ännu en gång för företag verksamma inom unionen i samband med att EU-kommissionen presenterade sitt Omnibus-förslag. Förslaget syftar dels till att skjuta upp implementeringen av CSDDD, dels till att förenkla CSDDD:s mest centrala artiklar. EU:s inkonsekventa inställning till CSDDD har skapat en ökad osäkerhet på den inre marknaden, vilket i sin tur försvårar för företag att planera och agera långsiktigt. Kritiker menar även att Omnibus-förslaget riskerar att undergräva förtroendet för EU:s hållbarhetsarbete. Trots det möjliga steg bakåt som Omnibus-förslaget skulle innebära, kvarstår ändå en positiv effekt för EU:s hållbarhetsarbete – särskilt i jämförelse med situationen före införandet av CSDDD.

CSDDD omfattar företag som uppfyller högt uppställda tröskelvärden vad gäller omsättning och antal anställda, vilket innebär att direktivet som regel gäller för publika aktiebolag. Enligt 3 kap. 3 § ABL är syftet med ett aktiebolag, om inget annat framgår av bolagsordningen, att bereda vinst till aktieägarna. För att implementeringen av CSDDD, som stadgar att företag ska ta hänsyn till fler intressenter än aktieägarna, bättre ska harmoniera med ABL anser jag att det finns övervägande fördelar med att inkludera begreppet långsiktighet i syftesbestämmelsen. De flesta företagsledningarna arbetar redan idag utifrån långsiktiga strategier och övergripande mål. Vidare kommer ett långsiktigt perspektiv vara avgörande för att företag ska lyckas bygga motståndskraftiga verksamhetskedjor som uppfyller kravet på tillbörlig aktsamhet. Därför finns det skäl att frångå den traditionella aktieägarmodellen till den upplysta aktieägarmodellen. På så sätt kan man bevara aktiebolagets privata karaktär och aktieägarnas investeringsvilja, samtidigt som företagen lever upp till CSR och CSDDD:s skyldigheter.

Förord

Mina fem år som juriststudent i Lund har nått sitt slut. Under dessa år har jag träffat vänner för livet och samlat på mig många minnesvärda stunder. Mina terminer i Australien och Kenya har gett mig erfarenheter, insikter och minnen jag sent kommer att glömma. Det är därför jag, med både vemod och förväntan, nu ser fram emot att ta mig an nästa kapitel i livet.

Jag vill tacka till min handledare, David Dryselius, för alla värdefulla råd och givande diskussioner under uppsatsskrivandet. Jag vill även rikta ett varmt tack till alla vänner jag har haft förmånen att lära känna under studietiden. Avslutningsvis vill jag tacka min stöttande familj som har funnits där för mig i vått och torrt.

Lund den 22 maj 2025,

Alma Zetterlund

Förkortningar

ABL	Akietbolagslagen (2005:551)
CSDDD	Corporate Sustainability Due Diligence Directive
CSR	Corporate Social Responsibility
CSRD	Corporate Sustainability Reporting Directive
Dir.	Direktiv
Dnr.	Diarienummer
EES	Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet
ESG	Economic Social Governance
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1994:1219)
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
ILO	International Labour Organization
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
Prop.	Proposition
Skr.	Skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

För varje år ökar mängden naturkatastrofer och mätningar på växthusgaskoncentrationer överträffar tidigare mätresultat. De tydliga signalerna på den människoskapade klimatförändringen nådde nya nivåer under 2024, som blev det varmaste året sedan mätningar inleddes för 175 år sedan.¹ Klimatförändringarna hotar i sin tur ett brett spektrum av mänskliga rättigheter.²

Förenta nationerna (FN) antog 2015 en utvecklingsagenda, Agenda 2030, med 17 globala mål för hållbar utveckling, vilket innebär att samtliga länder ska verka för en hållbar utveckling ur en ekonomisk, social och miljömässig bemärkelse. Det har dock konstaterats att det inte görs tillräckligt på vägen mot en hållbar utveckling eftersom endast 16 procent av de globala målen väntas uppfyllas 2030.³ För att omställningen ska lyckas måste samtliga, inte minst företagen, ta ansvar. När man talar om företagens samhällsansvar förs man snabbt till begreppet Corporate Social Responsibility (CSR). I forskningen är begreppet CSR otydligt, men de flesta bedömare är eniga om att det handlar om att företag bör göra mer än att följa tillämpliga lagar och föreskrifter.⁴

Med anledning av den omvärldskris som pågår i frågor om mänskliga rättigheter och klimat står det klart att företagen är en viktig faktor för att lyckas vända den nedåtgående trenden. Den ofta otydliga skiljelinjen mellan moral och juridik aktualiseras särskilt i frågan om bolagens egentliga syfte och ansvar. Vidare finns det en inneboende motsättning i begreppet hållbar utveckling då företagen besitter en avgörande roll för att lyckas nå den omställning som behövs, samtidigt som företagen är de aktörer som primärt driver på skapandet av ohållbara effekter för miljö och samhälle. Den vanliga uppfattningen är att marknadens självreglering kommer rätta till bristerna eller att regeringar kommer ta till regler för att lösa problemet. Nyss nämnda åtgärder på nationella och internationella plan har uppenbarligen inte varit tillräckligt.⁵

Diskussionen om CSR anses ha fått nytändning 2018 när Larry Fink, VD för världens största investmentbolag BlackRock, skrev ett öppet brev med uppmaning att företag måste bidra positivt till samhället. Fink menade att företag bör skapa värde för alla sina intressenter – inklusive aktieägare, kunder, anställda och samhället.⁶ Budskapet följdes upp av bland annat Oxford-professorn Colin Mayers mycket uppmärksammade bok *Prosperity*. Där

¹ World Meteorological Organization (2024), s. 1-2.

² United Nations Human Rights (2025), s. 4.

³ Sustainable Development Report (2024), s. 17.

⁴ Persson, Österman & Svernlöv (2016), s. 7.

⁵ Sjäffjell & Taylor (2019), s. 41.

⁶ Fink (2018).

argumenterade Mayer för att aktiebolag inte längre bör styras utifrån vinstmaximering.⁷

På samma spår tog EU-kommissionen fram en rapport för att undersöka de bakomliggande motiven för kortsiktighet inom bolagsstyrning och kom med olika förslag på hur bolag bör ta ett ökat samhällsansvar. I rapporten var det första gången Europeiska unionen (EU) inkluderade bolagsrätt i regleringsramen för hållbarhet.⁸ Några år senare mynnade rapporten ut i Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) som omvandlar det tidigare frivilliga ansvaret att leva upp till CSR till att bli bindande regler.⁹ CSDDD trädde slutligen i kraft i juli 2024, efter att ha genomgått en av de mest kontroversiella lagstiftningsprocesser i EU:s historia.¹⁰ Redan i februari 2025, knappt ett halvår efter att CSDDD antagits, presenterade EU-kommissionen sitt Omnibus-förslag.¹¹ Förslaget syftar dels till att skjuta upp implementeringen av CSDDD, dels till att förenkla direktivets mest centrala artiklar.¹² EU-kommissionen betonade att en förenkling av CSDDD är nödvändig för att undvika att den administrativa bördan och regelhinder hämmar företagets konkurrenskraft.¹³ På grund av EU-kommissionens inkonsekventa inställning till CSDDD menar kritiker att Omnibus-förslaget riskerar att leda till ökad osäkerhet och instabilitet på den inre marknaden.¹⁴

Frågan är då hur kommande prioriteringar och investeringar som behöver ske i ljuset av CSR och CSDDD står sig i förhållande till aktiebolagslagens (2005:551), ABL, syftesbestämmelse. 3 kap. 3 § ABL föreskriver att i de fall ett bolag helt eller delvis har ett annat syfte än att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna, ska detta anges i bolagsordningen. I verkligheten är det ytterst få bolag som har ett annat syfte än just vinst.¹⁵ Syftesbestämmelsen och den svenska aktiebolagslagen går hand i hand med Milton Friedmans aktieägarmodell från 1970 där han i en artikel framhöll att syftet med aktiebolag är att skapa avkastning och vinst åt aktieägarna.¹⁶ Sedan 1970 har samhället och världen utvecklats markant, särskilt med hänsyn till digitaliseringen och globaliseringen. Därför är det befogat att ställa frågan om aktieägarmodellen och vinstsyftet står sig i dagens samhälle.

⁷ Mayer (2018), Lidman (2024), s. 217.

⁸ Sjätfjell (2024), s. 14.

⁹ CSDDD.

¹⁰ Sjätfjell (2024a), s. 14

¹¹ COM(2025) 81, s. 2.

¹² COM(2025) 81, s. 2.

¹³ COM(2025) 45 final, s. 2.

¹⁴ Normative.

¹⁵ Skog (2015), s. 14.

¹⁶ Friedman (1970), Schmauch (2023), s. 70, Schmauch (2022), s. 877.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka konsekvenser implementeringen av CSDDD kan medföra för berörda bolag i praktiken, dess potentiella påverkan på aktiebolagslagen och dess betydelse för utvecklingen av hållbart företagande. För att uppfylla uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Hur ska företag efterleva kraven på tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?
- Vilka konsekvenser kan Omnibus-förslaget få för hållbart företagande?
- Kan man förena vinstsyftet i 3 kap. 3 § ABL med skyldigheten att beakta tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?

1.3 Metod och material

För att uppfylla syftet och besvara mina frågeställningar har jag använt mig av både nationella och europeiska rättskällor. Samtliga frågeställningar har mer eller mindre inslag av EU-rätten.

Jag har använt den EU-rättsliga metoden för att analysera hur CSDDD kan tolkas och tillämpas i svensk rätt. För att utreda direktivet har jag använt EU-rättsligt offentligt tryck och doktrin.¹⁷ Eftersom CSDDD ännu inte är implementerat finns ingen vägledande praxis från EU-domstolen. Därav har icke-traditionella rättskällor så som vetenskapliga artiklar, offentliga uttalanden från relevanta aktörer och nyhetsartiklar varit viktigt för att få ett externt perspektiv på direktivet. Vidare har soft law varit en central tillgång för uppsatsen. Dels har en stor del av CSR utvecklats i form av frivilliga regelverk för företag att följa, dels utgår CSDDD till stor del från OECD:s riktlinjer för multinationella företag om ansvarsfullt företagande (OECD:s riktlinjer) och FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter (FN:s vägledande principer).¹⁸ Soft law har konstaterats ha en normerande verkan inom den EU-rättsliga metoden när soft law används som tolkningsunderlag eller utfyllnad av EU-rättsliga bestämmelser.¹⁹ Vidare anses soft law numera ingå i den rättsdogmatiska metoden och berörs allt oftare i doktrin och domstolsbeslut.²⁰

För att kunna besvara frågeställningarna har även vissa moraliska ställningstaganden och överväganden tagit plats i uppsatsen, särskilt i avsnittet om bolagsstyrningsmodeller. Nils Jareborg lyfter fram att rättsdogmatikens sammankoppling till just moral men även politik, är vad som skapar tvivel i frågan om rättsdogmatiken som en vetenskaplig metod. Det är dock ofrånkomligt att bortse från moralens och politikens betydelse för rättssystemets innehåll och

¹⁷ Reichel (2018), s. 109.

¹⁸ CSDDD skäl 5–6.

¹⁹ Reichel (2018), s. 128.

²⁰ Kleinman (2018), s. 31.

existens. Jareborg menar att rättsdogmatiken grundar sig på rättskällor men måste erkänna moraliska perspektiv för att upprätthålla mänskliga värden och förhindra godtycklighet i rättssystemet.²¹

För att lyckas besvara uppsatsens tredje frågeställning om vinstsyftet i 3 kap. 3 § ABL kan förenas med CSDDD:s skyldigheter har den EU-rättsliga principen om lojalt samarbete varit vägledande. Artikel 4.3 i fördraget om Europeiska unionen, FEU, stadgar att medlemsländer har en förpliktelse enligt principen om lojalt samarbete att vidta lämpliga åtgärder för att garantera att nationella rättsordningar efterlever de skyldigheter som följer av EU-rätten. Därtill har medlemsstaterna en negativ förpliktelse att avstå från åtgärder som skulle kunna äventyra unionens mål.²² För att landa i ett ställningstagande behövde jag, med hjälp av den rättsdogmatiska metoden, först klargöra syftesbestämmelsen i ABL enligt gällande rätt, de lege lata. Därefter med hänsyn till implementeringen av CSDDD redogöra för hur rättsläget bör se ut, de lege ferenda. Förändringsperspektivet har varit en viktig del av uppsatsen för att klargöra om CSDDD föranleder en revidering av den svenska aktiebolagslagen, med särskild hänsyn till syftebestämmelsen och dess koppling till aktieägarmodellen.²³

Vad gäller materialval kopplat till redogörelsen för syftebestämmelsen i ABL och bolagsstyrningsmodeller har jag till stor del utgått från rättskälleläran, det vill säga lagstiftning, förarbeten och doktrin.²⁴ Särskilt relevant har aktiebolagslagen och tillhörande förarbeten samt doktrin på området varit. Eftersom doktrin har en svagare ställning i rättskälleläran jämfört med lagar och förarbeten, har jag granskat ett stort antal böcker för att kunna värdera författarnas argument.²⁵ För att bredda underlaget och belysa vinstintresset och bolagsstyrningsmodellerna ur olika perspektiv har jag inkluderat icke-traditionella rättskällor, såsom tidskriftsartiklar och vetenskapliga publikationer.

1.4 Forskningsläge

Med anledning av att CSDDD är ett så pass nytt regelverk finns det lite doktrin som berör direktivet. CSDD-förslaget berörs dock av Magnus Schmauchs bok *Hållbarhetsreglerna på finansmarknaden* som publicerades 2023.²⁶ I och med att uppsatsen redogör för direktivet och inte förslaget har boken kommit till begränsad nytta. Ett verk som har kommit till mer nytta är David Frydlingers bok *Spelregler för hållbar affärsverksamhet: lagar, kontrakt och moral* som likväl publicerades 2023.²⁷ Frydlinger redogör inte för CSDD-förslaget eller CSDDD, utan om hur förutsättningarna för hållbart företagande

²¹ Jareborg (2004), s. 10.

²² Reichel (2018), s. 112.

²³ Kleineman (2018), s. 21.

²⁴ Kleineman (2018), s. 21.

²⁵ Kleineman (2018), s. 28, 33.

²⁶ Schmauch (2023).

²⁷ Frydlinger (2023a).

håller på att förändras inom ramen för Den europeiska gröna given. Den europeiska gröna given är en strategi för att ställa om EU till ett hållbart samhälle och en hållbar ekonomi.²⁸

Den doktrin jag har hittat gällande CSDDD är Erik Lidmans artikel i Svensk Juristtidning *Det svenska vinstsyftet och hållbar bolagsstyrning 2024*.²⁹ Artikeln är en uppföljning av Rolf Skogs artikel i Svensk Juristtidning *Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen* publicerad 2015.³⁰ De båda artiklarna berör vinstsyftets funktion och framtid. Annan doktrin som grundligt har redogjort för vinstsyftets varande och förenlighet med CSR är Göran Ohlsons bok *Vikten av vinst* och Daniel Stattins bok *Aktiebolagets funktion*.³¹

Även om Lidman nämner CSDDD i sin artikel är det inte en grundlig redogörelse och analys av direktivets innehåll. Min uppsats bidrar därför till att redogöra centrala delar av CSDDD och dess potentiella påverkan på aktiebolagslagen. Vidare har ingen, så vitt jag vet, berört frågan hur direktivet ska implementeras i svensk lag eller hur de berörda bolagen ska kunna leva upp till CSDDD:s skyldigheter. Därutöver ser CSDDD:s framtid ganska osäkert ut med anledning av det nyligen presenterade Omnibus-förslaget där EU-kommissionen vill förenkla flera av CSDDD:s mest centrala artiklar. Uppsatsen fyller därigenom ett utforskat område genom att analysera hur EU-kommissionens inkonsekventa inställning till CSDDD kan påverka utvecklingen av hållbart företagande.

Den 23 april 2025 publicerade David Frydlinger en andra upplaga av *Spelregler för hållbar affärsverksamhet: lagar, kontrakt och moral* som berör både CSDDD och Omnibus-förslaget.³² Boken har inte beaktats i uppsatsen eftersom den gavs ut så tätt in på uppsatsens färdigställande.

1.5 Avgränsningar

Jag har i denna uppsats valt att fokusera på hur implementeringen av CSDDD kan påverka aktiebolagslagens vinstsyfte och bolagens hållbarhetsarbete. De båda områdena, vinstsyftet och hållbart företagande, är i sig omfattande områden och hade i sig själva kunnat utgöra föremål för hela uppsatsen. Med anledning av utrymmesskäl har således avgränsningar tvingats göras. Uppsatsens avgränsningar syftar till att balansera bredd och djup, samtidigt som den blir överskådlig och saklig.

De bakomliggande skälen till CSDDD finner man i internationella konventioner om mänskliga rättigheter.³³ Därav behandlas mänskliga rättigheter i den

²⁸ COM(2019) 640 final.

²⁹ Lidman (2024).

³⁰ Skog (2015).

³¹ Ohlson (2012), Stattin (2021).

³² Frydlinger (2025).

³³ Frydlinger (2023a), s. 74, CSDDD skäl 5–6.

mån det är relevant för uppsatsen. CSDDD är även relevant ur ett klimat- och miljöperspektiv, vilket är ett perspektiv jag har valt att utesluta med anledning av utrymmesskal. Jag har däremot valt att inkludera CSR och dess framväxt i samhället för att kunna ge en bredare kontext till CSDDD och Omnibus-förslaget.

CSDDD är en del av Den europeiska gröna given som innehåller en stor mängd regelverk, däribland taxonomiförordningen och Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).³⁴ Med anledning av uppsatsens begränsade omfattning nämns regelverk tillhörande den gröna given med återhållsamhet. CSRD får däremot visst utrymme eftersom CSDDD är nära sammankopplat till CSRD.³⁵ Jag har även valt att nämna hur vissa andra länder förhåller sig till att balansera vinstsyftet och aktieägarnas intressen å ena sidan samt hållbarhetskrav och andra intressenters behov å andra sidan, för att ge läsaren en bredare kontext.

Vad gäller uppsatsens del kopplat till aktiebolagslagen fokuserar jag på syftesbestämmelsen för att få en djupare förståelse för lagrummet. Vidare har jag valt att fokusera på syftet ur ett vinstgenererande perspektiv eftersom majoriteten av svenska aktiebolag bedrivs med ett vinstsyfte.³⁶ En annan avgränsning är att uppsatsen fokuserar på publika aktiebolag eftersom CSDDD vänder sig till företag som uppfyller högt uppställda tröskelvärden vad gäller omsättning och antal anställda.³⁷

Forskningen om bolagsstyrning är mycket omfattande och kan ses som en samlingspunkt för jurister, nationalekonomer, historiker och samhällsvetare.³⁸ Därför har jag valt att endast fokusera på tre olika bolagsstyrningsmodeller; aktieägarmodellen, intressentmodellen och den upplysta aktieägarmodellen. Jag har valt aktieägarmodellen eftersom det är den bolagsstyrningsmodell som genomsyrar den svenska aktiebolagslagen.³⁹ Jag har inkluderat intressentmodellen eftersom CSDDD har en stark koppling till den modellen.⁴⁰ Vidare har jag inkluderat den upplysta aktieägarmodellen eftersom den kan ses som ett mellanting av de två nyssnämnda bolagsstyrningsmodellerna.⁴¹

Uppsatsen har tagit hänsyn till rättsläget till och med den 3 april 2025. Då stod det klart att tillämpningsdatumet för CSDDD kommer att skjutas upp med ett år.⁴² Vad gäller Omnibus-förslaget kopplat till de materiella

³⁴ CircuLaw.

³⁵ Schmauch (2022), s. 879.

³⁶ Skog (2015), s. 14.

³⁷ CSDDD art. 2.

³⁸ Sevenius (2007), s. 73.

³⁹ Schmauch (2023), s. 70, Schmauch (2022), s. 877.

⁴⁰ Frydinger (2023a), s. 127.

⁴¹ Skog (2020), s. 28.

⁴² Europaparlamentets lagstiftningsresolution av den 3 april 2025.

förändringarna av CSDDD har däremot inget beslut hunnit fattas inom angivna tidsram.

1.6 Disposition

Det inledande kapitlet introducerar uppsatsämnets bakgrund samt uppsatsens syfte och frågeställningar. Vidare presenterar kapitlet vilken metod och material som har använts, områdets forskningsläge och uppsatsens avgränsningar.

Det andra kapitlet syftar till att ge överblick och kontext till uppsatsämnet genom att beskriva de mänskliga rättigheterna och hållbar utveckling enligt Agenda 2030. Vidare beskrivs vilket ansvar och vilken roll multinationella företag har i dessa frågor. Därtill förklaras begreppen CSR och ESG, samt begreppens nära sammankoppling till hållbart företagande.

Kapitel tre redogör för EU:s inställning till hållbart företagande och framväxten av det EU-rättsliga hållbarhetsjuridiska ramverket. Avsnittet redogör för bakgrunden och den kritik som uppstod under processen att ta fram CSDDD, och syftar till att ge läsaren en förståelse för direktivets banbrytande karaktär samt dess kontroverser.

Det fjärde kapitlet beskriver CSDDD:s tillämpningsområde, dess centrala artiklar och hur företag och verksamhetskedjor ska lyckas leva upp till tillbörlig aktsamhet. Här beskrivs även den kommande implementeringen av direktivet i svensk lagstiftning. Kapitlet avslutar med att redogöra och analysera hur Omnibus-förslaget kan påverka CSDDD.

Kapitel fem redogör för aktiebolaget som associationsform och ger en ingående beskrivning av vinstsyftet ur olika perspektiv. Här följer även en överskådlig beskrivning av bolagsstämman, bolagsledningen och bolagsordningen med hänsyn till de delar som är relevanta för uppsatsen.

Det sjätte kapitlet presenterar tre olika bolagsstyrningsmodeller och diskuterar hur modellerna ser på vinstmaximering och hållbart företagande. Vidare lyfts vilka för- och nackdelar som skulle följa av en reform av aktiebolagslagens aktieägarcentrerade inställning.

Det avslutande och sjunde kapitlet sammanfattar och diskuterar uppsatsens material för att slutligen besvara de tre frågeställningarna.

2 Internationella riktlinjer

2.1 Inledning

Detta kapitel syftar till att ge läsaren en bredare kontext och bakgrund till innebörden av hållbart företagande genom att redogöra för mänskliga rättigheter, Agenda 2030 och multinationella företags påverkan på samhället. Vidare introduceras OECD:s riktlinjer och FN:s vägledande principer. Avslutningsvis förklaras framväxten och innebörden av begreppen CSR och ESG.

2.2 Mänskliga rättigheter

Som en följd av andra världskrigets grymheter upprättades det internationella regelverket för mänskliga rättigheter. Den 10 december 1948 antog FN:s generalförsamling den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Den allmänna förklaringen består av 30 artiklar som uttrycker de grundläggande och universella fri- och rättigheterna.⁴³ Förklaringen är ett moraliskt ställningstagande av världssamfundet genom en samstämmig viljeyttring och är således inte juridiskt bindande.⁴⁴ Däremot utgör förklaringen grunden för andra juridiskt bindande konventioner och traktat, såsom Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.⁴⁵ De internationella fördragen om mänskliga rättigheter gäller huvudsakligen stater emellan och syftar till att reglera förhållandet mellan stater och människor.⁴⁶ Traktaten är således tilltänkta för att balansera ut statens maktmonopol genom att begränsa statens makt över individen. Exempelvis är staten skyldig att inte kränka medborgarnas mänskliga rättigheter och att skydda individens rättigheter från att kränkas av andra enskilda. Därav gäller inte traktaten mellan individer eller mellan företag och individer.⁴⁷

I Europa skyddas de mänskliga rättigheterna genom Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1994:1219), Europakonventionen, från 1950.⁴⁸ De 47 europeiska stater som är anslutna till Europarådet åtar sig att garantera var och en som befinner sig under deras jurisdiktion att tillgodose de fri- och rättigheter som stadgas av Europakonventionen. Samtliga EU-länder är anslutna till Europarådet. Europadomstolen, som är belägen i Strasbourg, säkerställer att anslutna stater lever upp till sina åtaganden enligt Europakonventionen.⁴⁹ Inom EU gäller även, sedan 2009, Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) och är bindande för medlemsländer när de tillämpar

⁴³ Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

⁴⁴ FN-förbundet.

⁴⁵ Frydinger (2023a), s. 53.

⁴⁶ Frydinger (2023a), s. 54.

⁴⁷ Frydinger (2023a), s. 55.

⁴⁸ Frydinger (2023a), s. 54.

⁴⁹ Reichel & Wenander (2025), s. 31–32.

unionsrätten. EU-stadgan är förenlig med Europakonventionen, men syftar till att stärka skyddet av de grundläggande rättigheterna genom att göra dem mer synliga och begripliga.⁵⁰ EU-stadgans efterlevnad övervakas av EU-domstolen som har sitt säte i Luxemburg.⁵¹

2.3 Agenda 2030

Världens stater enades om en agenda för hållbar utveckling 2015 som innehåller 17 globala mål gällande bland annat ekonomisk utveckling, fred, klimat samt jämlikhet och gäller fram till 2030 (Agenda 2030). Aktörer från näringslivet, akademien och samhället var delaktiga i att ta fram Agenda 2030 och de 17 globala målen är ett resultat av politiska och mellanstatliga förhandlingar. Kompromissen mellan de olika aktörerna är både agendans styrka och svaghet, varpå målen är en lägsta gemensam nämnare.⁵² Bland annat uppmuntrar Agenda 2030 multinationella och stora företag att integrera hållbarhetsinformation i rapporter och att införa hållbara metoder i verksamheten. Vidare föreskrivs att människor år 2030 ska ha den information och medvetenhet som krävs för en hållbar utveckling.⁵³ Agenda 2030 anger endast vad som ska uppnås, medan det är upp till varje stat, företag eller organisation, att komma fram till hur man ska nå målen. Därav är det viktigt att ledare på nationell nivå samt företag tar på sig ansvaret att komma med lösningar som uppfyller Agenda 2030.⁵⁴

Sedan 2016 har Sustainable Development Solutions Network sammanställt data för att följa hur FN:s medlemsländer lever upp till Agenda 2030. Rapporten från 2024 visade att endast 16 procent av de 17 uppställda målen troligtvis kommer att vara uppfyllda 2030. Resterande 84 procent av målen visade lite utveckling om inte försämring sedan tidigare mätningar. Rapporten poängterade även att de är signifikanta skillnader mellan länders takt i att uppfylla och efterleva målen. I toppen av länder som uppfyller målen finner man Finland och därefter Sverige på en andra plats.⁵⁵

2.4 Multinationella företag

De senaste årtiondena har allt fler multinationella företag vuxit fram, det vill säga internationella koncerner med verksamheter via dotterbolag i flera länder. Detta beror bland annat på en ökad global handel och digitalisering.⁵⁶ Vidare använder sig företagen av globala värdekedjor. Begreppet värdekedja innebär att värde tillförs en produkt eller tjänst av leverantörer, underleverantörer och distributörer.⁵⁷ Den frihet och flexibilitet som multinationella

⁵⁰ Cameron (2023), s. 192.

⁵¹ Frydler (2023a), s. 54.

⁵² Skr. 2015/16:69, s. 8.

⁵³ Agenda 2030 och De Globala Målen För Hållbar Utveckling, s. 24.

⁵⁴ Lindgärde (2018).

⁵⁵ Sustainable Development Report (2024), s. 17.

⁵⁶ Rasche, Morsing, Moon & Kourula (2023), s. 7.

⁵⁷ Frydler (2023a), s. 113. Se vidare om begreppet värdekedja i kap. 4.6.

företag har när det kommer till val av placering av deras värdekedjor i olika länder och världsdelar har medfört en obalans när det kommer till reglering av multinationella företag. Obalansen kan förenklat beskrivas som att ett regelverks-vakuum uppstår i samband med att nationella lagar är sammankopplade med staters suveränitet. Till skillnad från stater är inte företagen bundna till landsgränser. Företagen kan flytta produktion till de länder som har låg efterlevnad av mänskliga rättigheter, generösa skatteregler eller knapphändiga krav på miljöaspekter för att hålla nere sina kostnader.⁵⁸

Företag har aldrig haft så mycket resurser och ett så stort inflytande som idag. Exempelvis var Apple 2024 värderat till över tre biljoner amerikanska dollar.⁵⁹ Endast sex länder – USA, Kina, Japan, Tyskland, Storbritannien och Indien – har en bruttonationalprodukt som är större än Apples totala marknadsvärde.⁶⁰ Som en följd av företagens ökade maktställning i samhället likväl internationellt som nationellt, har många samhällsfunktioner som traditionellt utförts av staten blivit privatiserade, som skola och sjukvård.⁶¹ Fördelarna med att företag etablerar sig på statens traditionella områden är bland annat att företag har en förmåga att effektivt kunna mobilisera resurser, agera snabbt vid kritiska händelser och att vara lösningsorienterade. Dessa fördelar bär även med sig risker. Om stater förlitar sig i allt för hög grad på företag som den dominerande samhällsinstitutionen försvinner skiljelinjen mellan det privata och offentliga. Företagen riskerar att få monopol på samhällskritiska funktioner och därmed bli en alltför stark politisk aktör, men utan de skyldigheter som en stat har gentemot sina medborgare.⁶² Ur ett människorättsperspektiv kan den utvecklingen vara problematiskt.⁶³

2.4.1 OECD

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) är en internationell organisation som grundades 1961 av 20 länder och har idag vuxit till att omfatta 38 demokratiska marknadsekonomier. OECD har en inflytelserik position eftersom organisationen har en normgivande roll genom dess olika konventioner, riktlinjer, rekommendationer och standarder som främjar välstånd och möjligheter, underbyggd av jämlikhet och välbefinnande.⁶⁴

OECD:s riktlinjer är gemensamma rekommendationer från regeringar till multinationella företag om hur affärsverksamheter bör bedrivas.⁶⁵ Riktlinjerna togs fram 1976 och reviderades senast juni 2023.⁶⁶ Tillämpningsområdet innefattar samtliga multinationella företag, oavsett ägarstruktur, i alla

⁵⁸ Rasche, Morsing, Moon & Kourula (2023), s. 7.

⁵⁹ Macrotrends.

⁶⁰ Ekonomifakta.

⁶¹ Shulman (2024), s. 485.

⁶² Rasche, Morsing, Moon & Kourula (2023), s. 6.

⁶³ Shulman (2024), s. 485.

⁶⁴ Dnr. UD2022/03044, s. 2.

⁶⁵ OECD (2023), s. 3.

⁶⁶ Frydlinger (2023a), s. 59.

sektorer och storlekar, som är verksamma eller har sitt säte i länder som anslutit sig till OECD:s riktlinjer.⁶⁷ Riktlinjerna är inte juridiskt bindande för företagen, utan utgör istället regeringars rekommendationer till multinationella företag om ansvarfullt företagande. Företag uppmuntras vara positivt inställda till social, miljömässig och ekonomisk utveckling, utan att försumma mänskliga rättigheter, arbetstagare, miljö, företagsstyrning eller konsumenter.⁶⁸ Riktlinjerna är även ett sätt att försöka skapa en enig syn bland intressenter och regeringar om tillbörlig aktsamhet och ansvarfullt företagande.⁶⁹

OECD:s riktlinjer rekommenderar företag att utföra riskbaserad tillbörlig aktsamhet och hantera sådan negativ påverkan som uppstår inom ramen för deras verksamhet, leverantörskedjor och andra affärsförbindelser.⁷⁰ OECD definierar tillbörlig aktsamhet som en process där företag identifierar, förhindrar, begränsar och ansvarar för hur de hanterar faktisk och potentiell väsentlig negativ påverkan som en del i beslutsfattandet. Vidare syftar tillbörlig aktsamhet huvudsakligen till att undvika att orsaka eller bidra till en negativ påverkan på samhälle, miljö och människor, samt att försöka hindra direkt negativ påverkan kopplad till verksamheten som bedrivs.⁷¹ Begreppet riskbaserad innebär att de åtgärder som företag vidtar för att genomföra tillbörlig aktsamhet ska stå i proportion till den negativa effekten, eller risken att den negativa effekten uppstår.⁷²

2.4.2 FN:s vägledande principer

Med anledning av att de internationella traktaten och konventionerna inte direkt gäller för företag antog FN 2011 vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter. Principerna är inte av juridisk bindande karaktär, men tillkännager att företagen är skyldiga att respektera mänskliga rättigheter.⁷³ Till skillnad från OECD:s riktlinjer som vänder sig till multinationella företag gäller FN:s vägledande principer för alla företag, såväl multinationella som andra, oavsett storlek, bransch, geografiskt läge, ägarförhållande och struktur.⁷⁴ Principerna omfattar både verksamheterna och värdekedjorna.⁷⁵

FN:s vägledande principer anger att företagen har ett ansvar att iaktta tillbörlig aktsamhet kopplat till miljö, mänskliga rättigheter och International Labour Organization's (ILO) kärnkonventioner. ILO är FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor och tagit fram åtta kärnkonventioner om bland annat föreningsfrihet och organisationsrätt. Vidare anger FN:s vägledande principer att företag ska identifiera, förebygga och begränsa negativa effekter som orsakas av

⁶⁷ OECD:s riktlinjer, s. 8.

⁶⁸ OECD:s riktlinjer, s. 7.

⁶⁹ OECD:s riktlinjer, förord.

⁷⁰ OECD:s riktlinjer, s. 7.

⁷¹ OECD:s riktlinjer, s. 14-15.

⁷² OECD Watch, s. 6.

⁷³ UN Guiding Principles on Business and Human Rights, s. 1.

⁷⁴ Statskontoret.

⁷⁵ CSDDD skäl 5. Statskontoret, s. 10-11.

deras verksamhet samt redovisa hur man ska hantera dessa negativa effekter.⁷⁶

2.5 Framväxten av CSR

Det första akademiska arbetet som var fokuserat på doktrinen om socialt ansvar sägs vara Howard R. Bowens verk *Social Responsibilities of the Businessman* som publicerades 1953.⁷⁷ Boken handlar om att företag bör följa vissa principer för att uppfylla ett socialt ansvar. Bowen ansåg att företagens handlingar och beslut har en påverkan på anställda, intressenter, kunder och samhället i sin helhet. Hans inställning till företagens ansvar var långt före den numera vedertagna uppfattningen om företagens roll i samhället.⁷⁸

Efterföljande år började CSR diskuteras alltmer, men det kom att dröja till 1979 innan nästa stora steg togs i utvecklingen av CSR. Archie B. Carroll presenterade då den första enhetliga definitionen av CSR. Carroll angav att företags sociala ansvar omfattar de ekonomiska, juridiska, etiska och filantropiska förväntningar som samhället har på organisationer vid en given tidpunkt. Därtill menade Carroll att företagens sociala mål bör värderas som en integrerad del av affärsmodellen och de ekonomiska målen.⁷⁹ Vidare omvandlade Carroll 1991 begreppet till en pyramidformad modell vars syfte var att ge företagsledare ett användbart angreppssätt att balansera CSR gentemot sina skyldigheter till aktieägarna. CSR-pyramiden delade upp ett företags ansvar i fyra huvudsakliga delar där grunden var; a) det ekonomiska ansvaret, b) det juridiska ansvaret, c) det etiska ansvaret bortom de lagstadgade skyldigheterna, och slutligen på toppen av pyramiden d) det filantropiska ansvaret att bidra till samhället. Det innebär att företag som engagerar sig i aktiviteter för att förbättra den sociala kontexten gör det med ett filantropiskt perspektiv och sker således på en frivillig basis.⁸⁰

Begreppet hållbar utveckling fick internationell spridning i samband med FN:s Brundtlandrapport, *Vår gemensamma framtid*, som publicerades 1987. Rapporten var på många sätt en katalysator till debatten om näringslivets roll ur ett miljöperspektiv.⁸¹ Rapporten menade att ekonomisk utveckling och hållbar social utveckling omöjligt går att förena om naturresurser överexploateras. Enligt rapporten består hållbar utveckling av tre dimensioner som samspelar med varandra; social, ekologisk samt ekonomisk hållbarhet.⁸²

Under slutet av 1990-talet hade diskussionen om CSR börjat nå en ännu bredare publik. Vid World Economic Forum i Davos 1999 lanserade dåvarande

⁷⁶ CSDDD skäl 5. Statskontoret, s. 10–11.

⁷⁷ Bowen (1953).

⁷⁸ Agudelo, Jóhannsdóttir & Davídsdóttir (2019), s. 4.

⁷⁹ Agudelo, Jóhannsdóttir & Davídsdóttir (2019), s. 15.

⁸⁰ Agudelo, Jóhannsdóttir & Davídsdóttir (2019), s. 8.

⁸¹ Bergström & Samuelsson, s. 286.

⁸² FN (2012), s. 1.

FN:s generalsekreterare Kofi Annan initiativet Global Compact i syfte att få näringslivet att engagera sig i frågor gällande CSR.⁸³ Global Compact innehåller tio universella principer inom områdena miljö, mänskliga rättigheter, arbetsrätt och korruptionsbekämpning. Den grundläggande idén med Global Compact är att företag ska ha ett principbaserat synsätt kring hur verksamheten verkar i samhället. Initiativet har idag vuxit till världens största rörelse för företags hållbarhetsarbete med över 12 000 anslutna företag och aktörer i fler än 160 länder.⁸⁴

2001 blev diskussionen relevant inom EU som presenterade en Grönbok med syftet att initiera en bred debatt om hur EU skulle främja företagens sociala ansvar på unionsnivå som på nationell nivå.⁸⁵ Grönboken uppmanade offentliga myndigheter, företag av alla storlekar och övriga intressenter att inkomma med åsikter om hur EU skulle utveckla ett ramverk för att främja bolagens arbete med CSR.⁸⁶ Målet med Grönboken var att ta fram ett ramverk och en strategi för främjande av företagens sociala ansvar. Här definierades CSR som ”ett begrepp som innebär att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna”.⁸⁷ Unionens strategi för hållbar utveckling från 2001 byggde på att förena och beakta de ekonomiska, sociala och miljörelaterade perspektiven vid beslutsfattande. Därtill betonades att stabila och tydliga mål för hållbar utveckling kan generera ekonomiska möjligheter och konkurrensfördelar för företag som ser hållbarhet som ett vinstgenererande incitament.⁸⁸

Sedan initiativet med Grönboken och lanseringen av EU:s strategi för hållbar utveckling 2001 har EU haft en pionjärroll i utvecklingen för att främja ansvarsfullt företagande. En ny och vidareutvecklad strategi för företagens sociala ansvars presenterades av EU 2011.⁸⁹ I samband med den nya strategin tog EU även fram en ny definition av CSR som beskriver det sociala ansvaret som ”företagens ansvar för den egna verksamhetens konsekvenser för samhället”. Här övergav EU den totala friheten som tidigare definition baserades på till att erkänna företagens ansvar och inverkan på sin omgivning.⁹⁰ Nyss nämnda definition gäller än idag.⁹¹

⁸³ FN (2016), s. 1.

⁸⁴ UN Global Compact, s. 36.

⁸⁵ KOM(2001) 366 slutlig, s. 3.

⁸⁶ KOM(2001) 366 slutlig, s. 22.

⁸⁷ KOM(2001) 366 slutlig, s. 6.

⁸⁸ SN 2001/01 REV 1, s. 5.

⁸⁹ KOM(2011) 681 slutlig, s. 5.

⁹⁰ KOM(2011) 681 slutlig, s. 7.

⁹¹ European Commission, Corporate sustainability and responsibility - What is Corporate Social Responsibility?

2.5.1 CSR idag

Idag är CSR ett koncept som kan vara svårt att överblicka i och med dess olika lager och dimensioner.⁹² Det finns inte en entydig definition av CSR då bedömare fokuserar på olika faktorer och lägger in olika innehåll i begreppet. Kärnan av begreppet handlar om att företag ska ta ett socialt ansvar. Till synes verkar även de flesta bedömare ense om att CSR inte bara handlar om att följa gällande lagar, utan att det är fråga om något utöver det.⁹³ I samband med att CSR har vunnit mer mark har vissa definitioner av begreppet vidgats till att innefatta frågor kopplat till korruption och arbetsmiljöfrågor. Enligt FN innebär CSR att de företag som åtar sig CSR-policys vill att sin verksamhet ska ta ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt ansvar.⁹⁴ I litteraturen speglar definitionen av CSR huvudsakligen den alltmer centrala roll som företag har i samhället och att företag innehar en viktig roll när det kommer till uppfyllandet av Parisavtalet och Agenda 2030. Således har litteraturen under senare år relaterat CSR till att fokusera på implementeringen av Agenda 2030 och Parisavtalet.⁹⁵

Ur ett bolagsrättsligt perspektiv menar Persson Österman och Svernlöv att CSR handlar om att företag måste anpassa sig till sin omgivnings nya krav och förutsättningar. Vidare understryker de att anpassningen till marknadens krav är en del i att företagen måste säkerställa sin vinstproducerande förmåga. Med andra ord måste företagen ”gilla läget” om CSR-arbete är viktigt för ett företags överlevnad, jämfört med ett företag som i mindre utsträckning är beroende av socialt ansvarstagande för sin överlevnad. Ur det perspektivet är CSR nära kopplat till frågan om marknadsföring och image, vilket har varit kritiserat i samband med frågor om skön- och grönmålning.⁹⁶

Jag tolkar Persson Österman och Svernlövs resonemang som en form av ”survival of the fittest”, där bolagens ansvar för hållbarhet i praktiken bygger på att det är affärsmässigt lönsamt att leva upp till CSR-krav. Det vill säga – bolag förväntas agera hållbart inte för att de har ett rättsligt eller moraliskt ansvar, utan för att det gynnar deras konkurrenskraft. Detta väcker frågor om det är önskvärt att ha bolag som tar ett genuint ansvarstagande och om hållbarhetens rättsliga status.⁹⁷

2.5.2 ESG

Till skillnad från det omfattande begreppet CSR är begreppet Environmental, Social samt Governance (ESG) fokuserat på specifika mätbara kriterier som bedömer företags hållbarhetsprestanda.⁹⁸ Begreppet ESG myntades år 2004 i

⁹² Persson, Österman & Svernlöv (2016), s. 7.

⁹³ Svenskt Näringsliv (2016), s. 7.

⁹⁴ FN (2016).

⁹⁵ Agudelo, Jóhannsdóttir & Davídsdóttir (2019), s. 14.

⁹⁶ Österman & Svernlöv (2017), s. 95.

⁹⁷ Se vidare diskussion om företagens ansvar i hållbarhetsfrågor i kap. 6.

⁹⁸ European Commission, Overview of sustainable finance.

en rapport från FN Global Compact. Rapporten syftade till att öka medvetenheten hos finansmarknadensaktörer samt till att underlätta analytikerns och investerarens möjlighet att analysera hur företag sköter miljö-, sociala- och bolagsstyrningsfrågor.⁹⁹

ESG består av tre huvudkomponenter: miljö (environment), socialt ansvar (social) och bolagsstyrning (governance). Dessa komponenter innehåller i sig specifika kriterier som används för att analysera företags hållbarhetsprestanda. Miljödelen innefattar kriterier som koldioxidutsläpp, vattenanvändning och energiförbrukning. Den sociala delen fokuserar på hur företag hanterar relationer till anställda, leverantörer, kunder och samhället i stort. Bolagsstyrningsdelen handlar om frågor kopplade till sammansättning av styrelsen, riskhantering och regelefterlevnad.¹⁰⁰ Sammantaget är information om ESG en viktig del i processen för att kunna göra informerade och hållbara investeringsbeslut för investerare, emittenter och låntagare. Följaktligen har ESG-betyg en betydande inverkan på marknaderna och på investerarnas och konsumenternas förtroende.¹⁰¹

⁹⁹ The Global Compact (2004), s. 2.

¹⁰⁰ European Commission, ESG rating activities.

¹⁰¹ Förordning (EU) 2024/3005 skäl 10.

3 Den europeiska gröna given

3.1 Inledning

Detta avsnitt redogör för Den europeiska gröna given som har varit en katalysator för EU:s hållbarhetsjuridiska ramverk de senaste åren. Här beskrivs CSRD samt hur det regelverket kompletterar CSDDD. Vidare presenteras den rapport som låg till grund för CSDDD samt den kritik som näringslivet och akademien riktade mot rapporten och CSDD-förslaget. Avslutningsvis nämns direktivets långdragna lagstiftningsprocess.

3.2 EU:s hållbarhetsjuridiska ramverk

2019 lanserades EU strategin, *Den europeiska gröna given*, för att ställa om EU till ett hållbart samhälle och en hållbar ekonomi med slutmålet att uppnå klimatneutralitet senast år 2050, vilket stämmer med åtaganden enligt Parisavtalet.¹⁰² Den gröna given är ett svar på de klimat- och miljöutmaningar som ligger framför oss och är en strategi framtagen för att påskynda och stödja den omställning som behövs inom alla sektorer.¹⁰³ Den gröna given bygger på befintliga och nya regelverk och omfattar för närvarande över 150 regelverk och direktiv inom 11 olika verksamhetsområden.¹⁰⁴

Efterföljande år, 2020, presenterade EU-kommissionen sitt meddelande om *Ett starkt socialt Europa för rättvisa omställningar* och åtog sig att uppgradera Europas sociala marknadsekonomi för att uppnå en rättvis omställning till hållbarhet.¹⁰⁵ EU:s sociala strategi syftar till att den gröna omställningen ska ske på ett rättvist sätt för alla.¹⁰⁶ Vidare anges att EU bör använda sitt ekonomiska och politiska inflytande samt genom handel för att bygga upp partnerskap, skydda den inre marknaden mot orättvisa metoder och se till att internationella normer efterlevs.¹⁰⁷

I samband med att EU har antagit allt fler direktiv och förordningar gällande hållbarhet och CSR har många moraliska normer stegvis omvandlats till juridiskt bindande regler.¹⁰⁸ Vidare kan man klassificera det EU-rättsliga hållbarhetsjuridiska ramverket för företag i två kategorier av regler. Den första kategorin rör direkta skyldigheter för företag att antingen agera eller skyldigheter att avstå från att agera, exempelvis CSDDD. Den andra kategorin rör regler som föreskriver att företag och investerare ska rapportera om sin verksamhet ur ett hållbarhetsperspektiv. Även om många agerar omoraliskt, så är det få som öppet vill visa och erkänna det. Regelverken om rapporteringsskyldighet

¹⁰² COM(2019) 640 final, del 2.

¹⁰³ COM(2019) 640 final, del 1.

¹⁰⁴ CircuLaw.

¹⁰⁵ COM(2020) 14 final.

¹⁰⁶ CSDDD skäl 3.

¹⁰⁷ COM(2020) 14 final, del 5.

¹⁰⁸ Frydlinger (2023a), s. 63–64.

skapar på den grunden incitament för företag att agera moraliskt och juridiskt korrekt. I den kategorin finner man regelverk som CSRD och taxonomiförordningen, vilka grundar sig på den centrala principen om transparens.¹⁰⁹

Grunden för hållbarhetsjuridik är uppbyggd kring en moralisk uppfattning om jämlikhet och frihet, vilket man finner stöd för i artikel 1 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som stadgar att ”alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter”.¹¹⁰ I och med att EU stegvis har omvandlat moraliska och frivilliga normer genom lagstiftning menar David Frydlinger att det hållbarhetsjuridiska ramverket har ställt upp en idealbild av hållbart företagande. Den EU-rättsliga idealbilden av en hållbar affärsverksamhet kan belysas ur ett ekonomiskt, moraliskt och juridiskt perspektiv. Ur ett ekonomiskt perspektiv bär det hållbara företaget kostnaderna för sin externa påverkan. Den moraliska motsvarigheten följer att företag bedriver sin verksamhet utan att kränka någon människas värdighet, uttryckt i principerna om jämlikhet och frihet. Det juridiska perspektivet kan sägas motsvara en brygga mellan ekonomi och moral där regleringar ställer krav inom exempelvis arbets- och miljö rätt.¹¹¹

3.3 CSRD

Den 5 januari 2023 trädde CSRD i kraft. Direktivet ställer högre krav på reglerna om den sociala och miljömässiga informationen som företagen måste rapportera om. Företag som omfattas av CSRD ska redovisa enligt taxonomiförordningen. Reglerna säkerställer att intressenter och investerare har den information som krävs för att kunna bedöma hur företaget påverkar miljö, människor och hur det arbetar med hållbarhetsfrågor.¹¹² I svensk rätt blev reglerna gällande 1 juli 2024.¹¹³ Direktivet omfattar stora, medel och små företag som är noterade på en reglerad marknad inom Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet (EES). Därtill omfattar direktivet tredjelandsföretag som är noterade på en reglerad marknad inom EES. Vidare kan även tredjelandsföretag som har betydande verksamhet inom EES indirekt omfattas av kraven.¹¹⁴

I skälen till direktivet framkommer att en förbättrad hållbarhetsrapportering i slutändan skulle gynna bland annat enskilda medborgare, arbetstagarrepresentanter och sparare som vill investera på ett hållbart sätt.¹¹⁵ Företag som omfattas av rapporteringskraven ska offentliggöra en hållbarhetsrapport. Den ska bland annat visa hur affärsstrategin hanterar hållbarhetsrisker, vilka åtgärder för tillbörlig aktsamhet som vidtagits, styrelsens roll, tidsatta hållbarhetsmål och väsentliga risker i relation till hållbarhet. Därtill ska

¹⁰⁹ Frydlinger (2023a), s. 66.

¹¹⁰ Frydlinger (2023a), s. 74.

¹¹¹ Frydlinger (2023a), s. 230.

¹¹² CSRD skäl 9.

¹¹³ Prop. 2023/24:124, s. 1.

¹¹⁴ Prop. 2023/24:124, s. 120.

¹¹⁵ CSRD skäl 9.

hållbarhetsrapporten beskriva både företagets påverkan på omgivningen och omvärldens inverkan på företaget.¹¹⁶

Notera att CSRD och CSDDD bör ses som kompletterande regelverk. CSRD ställer krav på att företag ska redovisa hur de lever upp till tillbörlig aktsamhet och vilken påverkan verksamheten har på miljö och mänskliga rättigheter. Företag har således en skyldighet att rapportera om sin hållbarhetsprestanda. CSDDD kompletterar CSRD genom att införa konkreta åtgärder som företag måste vidta för att hantera negativa effekter och risker.¹¹⁷ För att företag ska leva upp till tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD måste de identifiera, förebygga och begränsa negativa effekter.¹¹⁸

3.4 Study on directors' duties and sustainable corporate governance

Som en del i EU:s gröna giv initierade EU-kommissionen en studie, *Study on directors' duties and sustainable corporate governance* (Hållbarhetsrapporten), vars syfte var att undersöka kortsiktighet inom bolagsstyrning och vilka drivkrafter som skapar kortsiktig bolagsstyrning. Studien fokuserade bland annat på frågor om styrelseledamöters skyldigheter, hållbarhet i affärsstrategier, styrelsens sammansättning och ersättning samt intressenters delaktighet i företaget.¹¹⁹ Hållbarhetsrapporten, som presenterades i juli 2020, markerade första gången EU inkluderade bolagsrätt i regleringsramen för hållbarhet.¹²⁰ Rapportens slutsatser skulle även utgöra ett stöd för EU-kommissionen vid identifiering av ett eventuellt behov av reform av bolagsrätten inom EU, i syfte att främja en hållbar bolagsstyrning.¹²¹

Till grund för Hållbarhetsrapporten var material insamlat från drygt 4700 börsnoterade bolag under perioden 1992–2018. Materialet visade tydligt att det fanns en trend bland börsnoterade bolag inom EU att låta kortsiktiga fördelar för aktieägare stå i fokus. Det insamlade materialet indikerade också en uppåtgående trend i aktieåterköp och aktieutdelningar.¹²² Aktieåterköp innebär att företaget köper tillbaka en delmängd av sina egna aktier på börsen. Det leder till en värdeöverföring till aktieägarna och kan därför ses som ett alternativ till aktieutdelning.¹²³ 1992 var aktieutdelningarna mindre än en procent av intäkterna jämfört med 2018 då nästan fyra procent av intäkterna gick till aktieutdelning.¹²⁴

¹¹⁶ Prop. 2023/24:124, s. 120.

¹¹⁷ Schmauch (2022), s. 879.

¹¹⁸ CSDDD skäl 6.

¹¹⁹ Europeiska kommissionen & EY, s. i.

¹²⁰ Sjäfjell (2024), s. 14, Europeiska kommissionen & EY.

¹²¹ Europeiska kommissionen & EY, s. 1.

¹²² Europeiska kommissionen & EY, s. 10.

¹²³ Skatteverket.

¹²⁴ Europeiska kommissionen & EY, s. 10.

Hållbarhetsrapporten framhöll även att den aktiebaserade ersättningen för chefer och styrelseledamöter är en faktor som förstärker den kortsiktiga maximeringen av aktieutdelning. Detta slag av ersättning skapar incitament för ledningen att hantera företagets resurser på ett sätt som syftar till att öka aktiekursen, vilket ofta sker på bekostnad av investeringar som är nödvändiga för bolagets långsiktiga hållbarhet.¹²⁵ En ökad aktiekurs gynnar aktieägare eftersom värdet på deras tillskjutna kapital i bolaget stiger.¹²⁶ Hållbarhetsrapporten konstaterade även att det saknas juridiska ramverk som kopplar samman styrelseersättning till hållbarhetsmål, vilket lämnar frågan till företagens diskretion.¹²⁷

Rapporten konstaterade att politisk påtryckning måste ske gentemot bolagen för att motverka trenden av att fortsätta maximera aktieägarvärdet på bekostnad av långsiktiga lösningar och hållbarhet.¹²⁸ Hållbarhetsrapporten mynnade ut i tre förslag; a) att sprida hållbar bolagsstyrningspraxis genom informationsinsatser, b) att främja nationella regleringsinitiativ som styr bolagsstyrningen i en mer hållbar riktning och c) att fastställa gemensamma minimiregler för hållbar bolagsstyrning.¹²⁹ Förslag c) blev början på framtagandet av CSDD-förslaget.¹³⁰

3.5 Kritik mot CSDD-förslaget

I februari 2022 presenterade EU-kommissionen förslaget till CSDDD.¹³¹ CSDD-förslaget var kontroversiellt och framkallade mycket kritik från näringsliv, akademien och inte minst av EU-kommissionens eget ”lagråd” EU:s Regulatory Scrutiny Board. Innan CSDD-förslaget presenterades i februari 2022 hade EU:s lagråd avisat både det första och andra CSDD-förslaget i maj 2021 respektive november 2021.¹³² Trots att EU-kommissionen tvingades omarbota förslaget två gånger blev det tredje förslaget långt ifrån fritt från kritik. En stor del av kritiken baserades på att CSDD-förslaget i hög grad utgick från Hållbarhetsrapporten, som kritiker menade till stor del saknade stöd i forskning och empiriska resultat för sina slutsatser. Mer specifikt fördes det fram att bestämmelserna i CSDD-förslaget var överdrivna, oproportionerliga och ogrundade, vilket stred mot grundläggande EU rättsliga principer om subsidiaritet och proportionalitet.¹³³

Över 20 akademiker inom bolagsrätt från Norden och Baltikum (Andersen m.fl.) gick samman för att uttrycka sina huvudsakliga argument mot CSDD-förslaget och framförallt förslagets stöd i Hållbarhetsrapporten. Andersen

¹²⁵ Europeiska kommissionen & EY, s. 36.

¹²⁶ Skog (2015), s. 13.

¹²⁷ Europeiska kommissionen & EY, s. 36.

¹²⁸ Europeiska kommissionen & EY, s. vi.

¹²⁹ Europeiska kommissionen & EY, s. vii.

¹³⁰ Andersen m.fl. (2022), s. 5.

¹³¹ CSDD-förslaget, del 3.

¹³² Regulatory Scrutiny Board Opinion, SEC(2022) 95.

¹³³ Andersen m.fl. (2022), s. 8.

m.fl. framförde att förslaget inte borde genomföras i den då gällande versionen eftersom det skulle skada europeiska företag, riskera att få en negativ effekt på övergången till en klimatneutral ekonomi och riskera att inte uppnå FN:s globala mål för hållbar utveckling.¹³⁴ Därtill förde Andersen m.fl. fram att Hållbarhetsrapportens slutsatser många gånger var felaktiga eller missvisande då akademikerna konstaterade att rapporten inte stämde överens med gällande forskning på området. Andersen m.fl. menade att det är aktieägare och riskkapital som driver den gröna omställningen. Aktieägare som investerar är intresserade av företagets långsiktiga resultat, vilket är avgörande för det nuvarande värdet på deras aktier och den framtida avkastningen på deras investering. Därtill ansåg de att förslaget skulle vara kontraproduktivt eftersom det allvarligt skulle skada effektiviteten hos de europeiska aktiemarknaderna och företags konkurrenskraft.¹³⁵

Andersen m.fl. underbyggde sin kritik genom att bland annat lyfta fram en studie publicerad av Europeiska centralbanken, som analyserade flera länder under perioden 1990 till 2013. Studiens slutsats var att koldioxidutsläppen per capita är lägre i ekonomier som i högre grad förlitar sig på marknadsbaserad aktiefinansiering givet samma nivåer av ekonomisk utveckling, finansiell utveckling och miljöreglering. Studiens huvudsakliga samband var; a) att aktiemarknader omfördelar investeringar mot sektorer med mindre koldioxidutsläpp mer effektivt än andra typer av finansmarknader, b) att aktiemarknader driver de koldioxidintensiva sektorerna till att utvecklas och att implementera grönare lösningar och c) att koldioxidintensiva industrier producerar fler gröna patent när nationella aktiemarknader är investeringsvänliga.¹³⁶

Hållbarhetsrapporten och CSDD-förslaget blev även starkt kritiserad ur ett finansiellt perspektiv. Fem professorer från Handelshögskolan i Stockholm analyserade om den finansiella kortsiktigheten går att återspegla hos svenska börsnoterade företag mellan åren 2000–2019.¹³⁷ Studien fann att de företag som stod för 73,1 procent av de utdelningar som betalades ut mellan 2000–2019 även presterade bra ur ett hållbarhetsperspektiv.¹³⁸ Vidare fann studien; a) att 44 procent av de analyserade företagen inte betalade någon aktieutdelning, b) att företagens utdelningsandel beror på deras livscykel, och c) att de företag som har högst utdelning även är de som har högst lönsamhet och samtidigt presterar bra i hållbarhetsrapportering och hållbarhetsbetyg.¹³⁹ Professorernas slutsats var att de inte såg några materiella indikationer på finansiell kortsiktighet i Sverige.¹⁴⁰ Sammantaget menade kritikerna att Hållbarhetsrapporten och CSDD-förslaget försökte lösa ett problem som forskningen inte

¹³⁴ Andersen m.fl. (2022), s. 4.

¹³⁵ Andersen m.fl. (2022), s. 11.

¹³⁶ Andersen m.fl. (2022), s. 9.

¹³⁷ Carlsson-Wall, Eugster, Hjelström & Nilsson (2021), s. 3.

¹³⁸ Carlsson-Wall, Eugster, Hjelström & Nilsson (2021), s. 16.

¹³⁹ Carlsson-Wall, Eugster, Hjelström & Nilsson (2021), s. 19.

¹⁴⁰ Carlsson-Wall, Eugster, Hjelström & Nilsson (2021), s. 32.

har visat på existerar. Förslaget skulle därför kunna leda till kontraproduktiva effekter.¹⁴¹

Efter att den starka kritiken hade riktats mot CSDD-förslaget genomgick det en förhandlingsprocess som involverade EU:s institutioner. Förhandlingarna nådde slutligen ett provisoriskt politiskt avtal i december 2023 gällande det föreslagna direktivet och en omröstning var inplanerad. Inför medlemsländernas röstning om antagande av direktivet i februari 2024 började dock flera medlemsländer, inklusive Sverige, att dra tillbaka sitt stöd för direktivet. I ett försök att säkra den kvalificerade majoritet som krävdes före omröstningen, sköts omröstningen fram flera gånger under våren 2024.¹⁴² Efter ytterligare omförhandlingar av texten blev CSDDD slutligen antaget och blev gällande den 25 juli 2024. Direktivet hade då varit igenom en av de mest kontroversiella lagstiftningsprocesser i EU:s historia.¹⁴³

¹⁴¹ Andersen m.fl. (2022), s. 11.

¹⁴² Ciacchi (2024), s. 30.

¹⁴³ Sjäfjell (2024), s. 14.

4 CSDDD

4.1 Inledning

Följande kapitel syftar till att redogöra CSDDD:s tillämpningsområde och dess mest centrala artiklar kopplade till tillbörlig aktsamhet och ansvarsbestämmelser. Därefter följer en redogörelse av begreppet värdekedja och vikten av kontraktsskrivande i strävan mot skapandet av motståndskraftiga verksamhetskedjor. Vad gäller kontrakt redogörs vikten av att skapa samstämmiga intressen och standardavtalsklausuler. Kapitlet avslutas med en beskrivning av direktivets kommande implementering i svensk lag samt Omnibus-förslagets påverkan på CSDDD.

4.2 Bakgrund

CSDDD bygger i stor utsträckning på FN:s vägledande principer och OECD:s riktlinjer, vilka utgör frivilliga rekommendationer för företag att följa. I dessa regelverk har begreppet tillbörlig aktsamhet och ansvarsfullt företagande vuxit fram.¹⁴⁴ Vad som huvudsakligen skiljer CSDDD från nyss nämnda regelverk är att direktivet, genom implementering i nationell lag, inför bindande regler om tillbörlig aktsamhet samt regler gällande tillsyn, ansvarsutövande och skadestånd.¹⁴⁵ En annan skillnad är att OECD:s riktlinjer och FN:s vägledande principer förväntar sig att tillbörlig aktsamhet ska omfatta hela värdekedjan medan direktivet har vissa begränsningar.¹⁴⁶

En viktig faktor till varför EU tog fram CSDDD grundar sig i att allt fler medlemsländer antog nationell lagstiftning i syfte att omvandla OECD:s riktlinjer och FN:s vägledande principer till juridiskt bindande regler.¹⁴⁷ Ländernas nationella lagar visar på stor variation i tillvägagångssätten att implementera de internationella riktlinjerna till gällande lag.¹⁴⁸ Således började en fragmentering och obalans att uppstå på den inre marknaden. De medlemsländer som varit pionjärer inom lagstiftning på området har haft stor inverkan på utformningen av CSDDD, eftersom EU-kommissionen har försökt dra nytta av deras erfarenheter.¹⁴⁹ Exempelvis var Frankrike tidigt ute med att införa lagstiftning om tillbörlig aktsamhet redan 2017. Enligt den franska lagen omfattas företag med över 5000 anställda och som är registrerade eller är verkamma i Frankrike.¹⁵⁰ Därtill är Frankrikes lag om tillbörlig aktsamhet den

¹⁴⁴ CSDDD skäl 5-6.

¹⁴⁵ CSDDD skäl 16.

¹⁴⁶ Bernaz, Bueno, Holly & Martin-Ortega (2024), s. 3.

¹⁴⁷ Ciacchi (2024), s. 32.

¹⁴⁸ Bernaz, Bueno, Holly & Martin-Ortega (2024), s. 1.

¹⁴⁹ Ciacchi (2024), s. 32.

¹⁵⁰ Steinbrück (2023), s. 12.

enda nationella lagen i EU som innehåller bestämmelser om civilrättsligt ansvar.¹⁵¹

Även Tyskland har antagit en lag om tillbörlig aktsamhet som trädde i kraft 2023. Lagen anger att företag har en skyldighet att vidta åtgärder om det uppstår negativa effekter kopplat till mänskliga rättigheter, miljöstandarder och rättigheter i arbetet. Observera att det är tillräckligt för företag att vidta åtgärder, eftersom lagen inte kräver att den faktiska negativa effekten måste upphöra. Lagen omfattar företag med fler än 1000 anställda och som har sitt huvudkontor, huvudsakliga verksamhetsställe eller lagstadgade registrerade kontor i Tyskland.¹⁵² Varken den franska eller tyska lagen har något tröskelvärde vad gäller omsättningskrav för att omfattas av lagen.¹⁵³

4.3 Företagen som omfattas av CSDDD

De företag som uppfyller nedan angivna tröskelvärden kommer att omfattas av CSDDD och skyldigheten att tillämpa kravet om tillbörlig aktsamhet. Företagen ska då säkerställa att deras egen verksamhet, dotterföretagets verksamhet samt verksamhetskedjan uppfyller kraven enligt tillbörlig aktsamhet. Direktivet blir likväl tillämpligt på europeiska som på tredjelandsföretag som uppfyller angivna tröskelvärden för omsättning och antal anställda.¹⁵⁴ Ett företag är europeiskt om det har bildats enligt en medlemsstats lagstiftning.¹⁵⁵ Tredjelandsföretag är företag som befinner sig i tredjeländer i förhållande till unionen.¹⁵⁶

Tröskelvärdena som uppställs för unionsföretagen är en global nettoomsättning över 450 000 000 EUR och att i genomsnitt ha fler än 1000 anställda.¹⁵⁷ Därtill omfattas det yttersta moderbolaget av direktivet om den tillhörande koncernen uppnår nyss nämnda tröskelvärden.¹⁵⁸ Enligt EU-kommissionen väntas ungefär 6000 företag uppfylla dessa krav.¹⁵⁹ Vidare omfattas europeiska företag som har ingått franchiseupplägg i utbyte mot royaltyer över 22 500 000 EUR samt att moderbolaget har en global nettoomsättning över 80 000 000 EUR.¹⁶⁰ Royaltyer definieras som ersättning för nyttjandet av eller rätten att nyttja upphovsrätt till litterärt, konstnärligt eller vetenskapligt verk, vilket inkluderar bland annat patent, varumärken och ritningar.¹⁶¹ När det kommer till tredjelandsföretag är kraven relativt lika som för de nyssnämnda unionsföretagen. Det som skiljer sig är att tredjelandsföretagen ska

¹⁵¹ Bueno & Djeuga (2024), s. 6.

¹⁵² Jault-Seseke (2024), s. 3.

¹⁵³ Jault-Seseke (2024), s. 2.

¹⁵⁴ CSDDD skäl 30.

¹⁵⁵ CSDDD art. 2(1).

¹⁵⁶ CSDDD skäl 30.

¹⁵⁷ CSDDD art. 2(1) a.

¹⁵⁸ CSDDD art. 2(1) b.

¹⁵⁹ European Commission, Corporate sustainability due diligence.

¹⁶⁰ CSDDD art. 2(1) c.

¹⁶¹ Direktiv 2003/48/EG art. 2(b).

uppnå samma krav om nettoomsättning inom unionen i stället för globalt. Vidare finns inget krav på antal anställda.¹⁶² Enligt EU-kommissionen väntas ungefär 900 tredjelandsföretag att uppfylla kraven.¹⁶³ Implementeringen av tröskelvärdena kommer att ske succesivt och slutligen omfatta de nyssnämnda tröskelvärdena år 2029.¹⁶⁴ De första företagen som omfattas ska år 2027 uppfylla kraven om i genomsnitt minst 5000 anställda och en global nettoomsättning på 1 500 000 000 EUR.¹⁶⁵

Bortsett från direktivets direkta tillämpning på företag som uppfyller de nyssnämnda tröskelvärdena kommer direktivet att ha extraterritoriella konsekvenser. Utländska företag som har affärsrelationer med företag som omfattas av direktivet kommer behöva anpassa sig till de nya kraven för att kunna behålla och vidareutveckla affärsrelationerna. Detta anpassningsfenomen brukar kallas för ”Bryssel-effekten” vilket innebär att EU-lagstiftning får verkan bortom sin jurisdiktion.¹⁶⁶

4.4 Tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD

4.4.1 Centrala artiklar

Av artikel 5 CSDDD kan man utläsa den ram som direktivet anger för tillbörlig aktsamhet och vilka krav som ställs på företag som omfattas av direktivet.¹⁶⁷ Enligt artikel 7 CSDDD stadgas en skyldighet för företagen att integrera tillbörlig aktsamhet i relevanta policys och riskhanteringssystem. Policyn ska beskriva de regler och principer som ska följas av hela företaget, dotterföretag och företagets direkta eller indirekta affärspartners. Därtill ska policyn uppdateras minst var 24:e månad och ad hoc efter att en betydande förändring har skett i verksamheten.¹⁶⁸ En betydande förändring bör tolkas som en förändring av status quo i företagets, dotterföretags eller affärspartners verksamhet där verksamheten exempelvis börjar tillverka nya produkter eller ändrar produktionsmetod.¹⁶⁹

Av artikel 8, 10 och 11 CSDDD framkommer den huvudsakliga kärnan av tillbörlig aktsamhet.¹⁷⁰ Artikel 8 CSDDD föreskriver att företagen har en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder för att identifiera och bedöma faktiska och potentiella negativa effekter. Skyldigheten omfattar företagets egen verksamhet, dotterbolag och verksamhetskedjan. Att vidta ”lämpliga åtgärder” innebär att företaget ska kartlägga verksamheten och verksamhetskedjan, samt

¹⁶² CSDDD art. 2(2) a-c.

¹⁶³ European Commission, Corporate sustainability due diligence.

¹⁶⁴ CSDDD art. 37(1) e. Tillämpningsdatumet skjuts upp med ett år enligt Europaparlamentet beslut 3 april 2025. Se vidare redogörelse om tillämpningsdatumet i kap. 4.9.1.

¹⁶⁵ CSDDD art. 37(1) a.

¹⁶⁶ Bernaz, Bueno, Holly & Martin-Ortega (2024), s. 5.

¹⁶⁷ Ciacchi (2024), s. 40.

¹⁶⁸ CSDDD art. 7.

¹⁶⁹ CSDDD skäl 41.

¹⁷⁰ Ciacchi (2024), s. 40.

genomföra en fördjupad riskbedömning av den utförda kartläggningen.¹⁷¹ Åtgärderna ska stå i proportion till hur allvarlig och sannolik den negativa effekten är, hänsyn ska tas till det specifika fallet och relevanta riskfaktorer samt beakta särdragen samt omfattningen av de negativa effekterna.¹⁷² Riskbedömningen ska identifiera de risker som anses vara mest sannolika för uppkomst och allvarligast.¹⁷³ Därefter anger artikel 9 CSDDD att en prioritering av riskerna ska göras utefter om det är faktiskt eller potentiellt att de leder till negativa effekter.¹⁷⁴

Artikel 10 CSDDD föreskriver företagens skyldighet att förebygga potentiella negativa effekter och artikel 11 CSDDD anger vilka åtgärder som ska vidtas för att få faktiska negativa effekter att upphöra.¹⁷⁵ De två artiklarna är relativt lika och anger att företagen har en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder som hänför sig till förebyggande respektive upphörande av negativa effekter. Åtgärderna som anges är att företagen ska; a) utföra en bedömning om de potentiella eller faktiska negativa effekterna endast kan orsakas av företaget, av ett dotterbolag, en affärspartner eller av flera parter, b) var i värdekedjan skulle det kunna eller har negativa effekter uppstått och c) kan företaget påverka den affärspartner som skulle kunna eller har orsakat, eller eventuellt gemensamt orsakat, de negativa effekterna.¹⁷⁶ Centralt i bedömningen är således graden av företagets inblandning i de negativa effekterna.¹⁷⁷ Artiklarnas angivna åtgärder är inte en uttömmande lista över lämpliga åtgärder.¹⁷⁸ Vidare stadgar artikel 12 CSDDD att den eller de som gemensamt har orsakat en negativ effekt ska tillhandahålla avhjälpan åtgärder.¹⁷⁹ Om potentiella eller faktiska negativa effekter inte kan förebyggas, tillräckligt begränsas eller upphöra, ska avslut av affärsrelationen vara den sista utvägen.¹⁸⁰

4.4.2 Riskbaserad tillbörlig aktsamhet

De flesta företag är uppbyggda efter kostnads- och intäktsoptimering för att maximera vinsten.¹⁸¹ Enligt normen om tillbörlig aktsamhet kommer företagen, utöver kostnads- och intäktsoptimering, behöva uppfylla hållbarhetskraven.¹⁸² Tillbörlig aktsamhet kommer att genomsyra företagets struktur, från syfte och affärsmodell till hur varor och tjänster köps in, förädlas och marknadsförs. Det kommer vara en omfattande utmaning att ställa om verksamheter till att följa normen om tillbörlig aktsamhet och implementeringen

¹⁷¹ CSDDD art. 8(1).

¹⁷² CSDDD art. 3(1) o.

¹⁷³ CSDDD art. 8(2) a-b.

¹⁷⁴ CSDDD art. 9(1–2).

¹⁷⁵ CSDDD art. 10, art. 11.

¹⁷⁶ CSDDD art. 10(1) a-c. art. 11(1) a-c.

¹⁷⁷ CSDDD skäl 53.

¹⁷⁸ Ciacchi (2024), s. 40.

¹⁷⁹ CSDDD art. 12.

¹⁸⁰ CSDDD art. 10(6), art. 11(7).

¹⁸¹ Frydlinger (2023a), s. 272.

¹⁸² Frydlinger (2023a), s. 267.

kommer i grunden handla om att föra in moraliska överväganden i samtliga områden hos verksamheten.¹⁸³ För att företag ska lyckas med implementeringen kommer meningsfullt och effektivt samarbete genom verksamhetskedjan vara av stor vikt.¹⁸⁴

Sammantaget är företagens skyldighet gällande tillbörlig aktsamhet att vidta ”lämpliga åtgärder”, vilket är ett uttryck för proportionalitetsprincipen. Å ena sidan innebär det att företagen skyddas från att bli överväldigade av orimligt betungande och orealistiska krav och endast vidta åtgärder som är rimligt tillgängliga för dem. Å andra sidan innebär det att företagen förväntas vidta åtgärder som är effektiva, vilket innebär att åtgärderna är utformade baserat på företagets kapacitet att faktiskt kunna efterleva tillbörlig aktsamhet samt att åtgärderna står i proportion till den negativa effekten.¹⁸⁵ Direktivets krav på att vidta lämpliga åtgärder är ett sätt att försöka undvika att skyldigheterna blir något som företagen endast ”checkar av” och inte de facto efterlever.¹⁸⁶

4.5 Ansvar för åsidosättande av skyldigheter

4.5.1 Administrativ tillsyn

De företag som inte lever upp till sina skyldigheter enligt CSDDD kan komma att ställas till svars. För att efterlevnaden ska bli effektiv ska samtliga medlemsländer enligt artikel 24 CSDDD inrätta en tillsynsmyndighet vars uppgift är att övervaka efterlevnaden av de skyldigheter som fastställs i nationell rätt utifrån direktivet.¹⁸⁷ Tillsynsmyndighetens befogenheter följer av artikel 25 CSDDD som anger att myndigheten på eget initiativ, eller vid underrättelse om välgrundade farhågor om att ett företag inte efterlever sina skyldigheter, får inleda en utredning eller begära in information från företaget.¹⁸⁸ Vidare anger artikel 26 CSDDD att enskilda personer och organisationer får till tillsynsmyndigheten föra fram ”välgrundade farhågor” om de utifrån objektiva omständigheter misstänker att ett företag inte följer bestämmelserna.¹⁸⁹

Myndigheten har befogenhet att beordra företaget att upphöra med överträdelser, avstå från upprepning, tillhandahålla avhjälpande åtgärder samt vidta intermistiska åtgärder vid överhängande risk för allvarlig och permanent skada.¹⁹⁰ Enligt artikel 27 CSDDD kan företaget även sanktioneras med böter som ska vara proportionella, effektiva och avskräckande. Vid beslut om summan ska hänsyn bland annat tas till överträdelsens art och allvar, försvårande

¹⁸³ Frydinger (2023a), s. 269.

¹⁸⁴ CSDDD art. 13(1-3).

¹⁸⁵ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 2.

¹⁸⁶ Bernaz, Bueno, Holly & Martin-Ortega (2024), s. 3.

¹⁸⁷ CSDDD art. 25(1). Se vidare om inrättande av en nationell tillsynsmyndighet i kap. 4.8.

¹⁸⁸ CSDDD art. 25(1-2).

¹⁸⁹ CSDDD art. 26(1), skäl 58.

¹⁹⁰ CSDDD art. 25(4-5).

eller förmildrande omständigheter och om företaget har vidtagit avhjälpande åtgärder. Vidare framgår det att direktivet inte kräver att medlemsstaterna fastställer ett maximibelopp för böter, men om de gör det, får den övre gränsen inte vara lägre än fem procent av företagets globala nettoomsättning. Om företag inte rättar sig efter beslutet om böter ska ett offentlig uttalande och utpekande ske av företagets överträdelse.¹⁹¹

Jag ställer mig frågande till hur ett bötesbelopp å ena sidan kan vara avskräckande och å andra sidan vara proportionerligt. Trots att bötesbeloppet ska baseras på företagets globala nettoomsättning och överträdelsens art kvarstår en oförutsägbarhet eftersom direktivet inte stadgar direkta belopp eller procent-satser. Det lämnar företagen med en oförutsägbarhet, vilket i sin tur påverkar rättssäkerheten. Således är det av betydelse hur lagstiftaren väljer att implementera sanktionerna i svensk rätt, i syfte att göra dem förutsägbara för företagen. I slutändan blir bötesbeloppet en avvägning för tillsynsmyndigheten att göra med hänsyn till EU-rättslig praxis. Enligt EU-domstolen är det viktigt vid bestämmande av sanktioner att beakta proportionalitetsprincipen samtidigt som sanktionerna får en avskräckande effekt.¹⁹²

4.5.2 Civilrättsligt ansvar

Artikel 29 CSDDD är ett komplement till när den administrativa tillsynen inte räcker till. Den administrativa tillsynen är dock omfattande och bör i många fall räcka för att få bukt med ett företag som inte lever upp till sina skyldigheter.¹⁹³ Enligt direktivet kan ett företag ställas till skadeståndsansvar om käranden kan bevisa att skadan har ägt rum och att skadan ska ha; a) drabbat en fysisk eller juridisk person, b) påverkat ett rättsligt intresse som skyddas enligt nationell lagstiftning genom uppsåt eller vårdslöshet och c) härrör från en negativ inverkan på en rättighet som anges i bilagan till direktivet.¹⁹⁴ Bilagan till direktivet anger vilka brott eller överträdelser som utgör en negativ effekt för mänskliga rättigheter eller miljön.¹⁹⁵ I praktiken utesluter artikel 29 CSDDD ersättning av ren miljöskada eftersom skadan ska åsamkas en juridisk eller fysisk person. Sammantaget borde anspråk på skadeståndsansvar gentemot ett företag vara något som kommer att ske med återhållsamhet eftersom artikeln ställer upp höga beviskrav.¹⁹⁶

Det civilrättsliga ansvaret var omdiskuterat under förhandlingarna och utformningen av direktivet. Kritiker framförde att införandet av ett civilrättsligt ansvar riskerar att en flodvåg av anspråk från civilsamhället kommer att riktas mot företagen. För företagen, och i synnerhet moderbolagen, skulle mycket

¹⁹¹ CSDDD art. 27(3–4).

¹⁹² C-255/14, *Chmielewski*, ECLI:EU:C:2015:475, p. 23.

¹⁹³ Bueno & Oehm.

¹⁹⁴ CSDDD art. 29(1).

¹⁹⁵ Rådets riktlinje p. 33–34. Hänvisningarna sker endast till instrument som samtliga medlemsländer har ratificerat och till skyldigheter som kan respekteras av företag och inte enbart stater.

¹⁹⁶ Bueno & Oehm.

kunna stå på spel eftersom de ansvarar för att tillbörlig aktsamhet efterlevs i de globala värdekedjorna. Andra menar att rädslan är ogrundad eftersom erfarenheter från Frankrikes lagstiftning från 2017 om tillbörlig aktsamhet och civilrättsligt ansvar talar för motsatsen.¹⁹⁷ I Frankrike har kostnadsbegränsningar varit det huvudsakliga hindret mot att civilsamhället har kunnat rikta anspråk gentemot företagen. Det väcker däremot frågor om artikel 29 CSDDD kommer att uppfylla sin funktion och möjliggöra företags gottgörelse till drabbade, med tanke på redan högt ställda beviskrav utöver kostnadsaspekterna.¹⁹⁸

4.6 Värdekedja

Michael Porter introducerade begreppet värdekedja 1985 i boken *Competitive Advantage* som innebär att värde tillförs en produkt eller en tjänst, från början till slut.¹⁹⁹ Det är oftast just i värdekedjan, det vill säga av leverantörer, underleverantörer och distributörer, som värdeskapandet sker.²⁰⁰ I CSDD-förslaget användes just begreppet värdekedja, vilket var något som skapade meningsskiljaktigheter om vad begreppet innefattade och dess tillämpningsområde. För att undvika sammanblandning med befintliga definitioner använder CSDDD i stället begreppet verksamhetskedja.²⁰¹ Enligt artikel 3.1(g) CSDDD definieras verksamhetskedja som en verksamhet som bedrivs av ett företags affärspartner, både i tidigare och senare led, och som är kopplad till företagets produktion eller leverans av varor och tjänster. Det tidigare ledet innefattar aktiviteter som produktion av varor eller tillhandahållande av tjänster, inbegripet utformning, utvinning, anskaffning, tillverkning, transport, lagring och leverans av råvaror och produkter. Det senare ledet innefattar aktiviteter som har anknytning till distribution, transport och lagring av en produkt från företaget, om affärspartnerna bedriver denna verksamhet för företaget eller för dess räkning.

I samband med ökad digitalisering och global handel har allt fler multinationella företag vuxit fram. De multinationella företagens bruk av globala värdekedjor har å ena sidan bidragit till utvecklingsländernas ekonomiska utveckling genom kunskapsöverföring, skapat behov av arbetskraft och har stärkt inhemska industrier.²⁰² Å andra sidan är det inte ovanligt att de anställdas mänskliga rättigheter blir åsidosatta eftersom verksamheterna använder tvångsarbete, barnarbete, osäkra arbetsförhållanden och låga löner. Ett välkänt exempel där en verksamhet har haft katastrofala arbetsförhållanden och bristfällig säkerhet är textilfabriken i Bangladesh som brann ned 2013 och fler än 1300 textilarbetare miste sitt liv. Sådana allvarliga katastrofer har däremot blivit mindre vanliga bland direktleverantörer, i och med den negativa

¹⁹⁷ Se mer om Frankrikes lagstiftning om tillbörlig aktsamhet i kap. 4.1.

¹⁹⁸ Bueno & Oehm.

¹⁹⁹ Porter (1985).

²⁰⁰ Frydinger (2023a), s. 113.

²⁰¹ Rådets riktlinje p. 18-19.

²⁰² World Bank Group (2020), s. 44.

publicitet de medför. Vad gäller verksamheter som är andra- eller tredjehandsleverantörer, eller ännu längre ned i kedjan, är brister och överträdelser fortsatt vanligt förekommande.²⁰³

I forskningen förekommer en ökad skepsis mot hög kravställning och kontroll som den enda strategin för att lösa problemet med ohållbara värdekedjor.²⁰⁴ En studie utförd av MIT-professorn Robert Locke visade att företag som har en distanserad och formell relation till sina leverantörer indirekt bidrar till att leverantörerna i sin tur utvecklar en distanserad relation till sina arbetstagare. Sambandet fortsatte med att leverantörerna i högre grad betraktade sina anställda som en kostnad snarare än en resurs, vilket resulterade i markant sämre arbetsförhållanden. I stället framhöll studien att faktorer som kunskapsöverföring, incitament och kapacitetsuppbyggnad är centralt för att lyckas uppnå och bibehålla hållbara värdekedjor.²⁰⁵ Om företagen investerar i relationerna i värdekedjan ökar transparensen, vilket minskar risken att leverantörer åsidosätter företagets policys genom att exempelvis förfälska dokument om efterlevnad av arbetsvillkor.²⁰⁶

Vidare har forskning kunnat fastställa att det finns en koppling mellan värdekedjors hållbarhetsbrister och överträdelser till hur kontrakten formuleras. Kontrakten är det som knyter samman kedjan och är därigenom ett centralt verktyg för att motverka och hantera brustna förväntningar.²⁰⁷ Både ur ett hållbarhets och ekonomiskt perspektiv kan effektiviteten påverkas i förhållande till hur kontrakten antingen lyckas eller misslyckas med att skapa samstämmiga intressen.²⁰⁸ En bättre värdefördelning av värdekedjan samt ansvarsfulla distributions- och inköpsmetoder skulle bland annat minska risken att barnarbete och tvångsarbete används i länder med hög fattigdom.²⁰⁹ CSDDD tar därför sikte på att skapa hållbara verksamhetskedjor genom att stärka motståndskraften i de olika leverantörsleden.²¹⁰

4.7 Kontrakt som verktyg

Kontraktsskrivning är ett instrumentalt verktyg inom företagandet. Å ena sidan medför det en frihet att skraddarsy upplägg mellan parter och en möjlighet att ange relationsspecifika standarder. Å andra sidan är kontrakt rättsliga verktyg som gör åtaganden och prestationer bindande mellan parter.²¹¹ I samband med att CSDDD implementeras kommer företag behöva se över, granska och uppdatera nu gällande kontrakt för att uppfylla kraven på tillbörlig aktsamhet och integrera principer om delat ansvar i affärsförbindelserna.

²⁰³ World Bank Group (2020), s. 200.

²⁰⁴ Borglund m.fl. (2012), s. 195.

²⁰⁵ Locke & Romis (2007), s. 60.

²⁰⁶ Borglund m.fl. (2012), s. 195.

²⁰⁷ Frydlinger (2023a), s. 271.

²⁰⁸ Frydlinger (2023a), s. 234.

²⁰⁹ CSDDD skäl 50.

²¹⁰ CSDDD skäl 9.

²¹¹ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 1.

Det är således troligt att CSDDD kommer att leda till ett paradigmskifte i förhållande till hur kommersiella kontrakt utformas, genomförs och avslutas, samt att kontrakten kommer att få en än mer avgörande roll i verksamhetskedjorna.²¹² Vidare föreskriver direktivet att företag ska sträva efter att få avtalsenliga garantier från sina direkta affärsverksamheter som säkerställer att de följer företagets uppförandekod, handlingsplan för förebyggande åtgärder samt korrigerande åtgärdsplan. De direkta affärsverksamheterna ska i sin tur se till att deras egna leverantörer uppfyller samma krav.²¹³

Det är även viktigt att ha i åtanke att det inte finns en enskild lösning eller ett slag av kontraktsskrivande som kommer vara det enda rätta, eftersom alla verksamheter är unika.²¹⁴ Kontraktens flexibilitet är dock inom vissa gränser då företag måste vidta ”lämpliga åtgärder” för att genomföra sin tillbörliga aktsamhet enligt artiklarna 10 och 11 CSDDD.²¹⁵ Av artikel 3(1)o CSDDD kan man utläsa att ”lämpliga åtgärder” betyder att åtgärderna ska vara effektiva, vilket innebär att de ska vara utformande efter företagets kapacitet att faktiskt kunna efterleva tillbörlig aktsamhet. Därtill innebär det att åtgärderna ska vara rimligt tillgängliga för företaget att genomföra.²¹⁶

Om kontrakten inte är lämpligt eller effektivt utformade enligt artiklarna 3(1)o, 10 och 11 CSDDD, kommer företagen misslyckas med att leva upp till direktivets skyldigheter.²¹⁷ I det här sammanhanget är det även värt att ännu en gång lyfta fram att direktivet inte kräver att företagen ska ha noll potentiella eller faktiska negativa effekter i sin verksamhet eller verksamhetskedjan. Direktivet kräver däremot att företagen ska implementera ett gediget riskhanteringssystem som proaktivt kan identifiera, prioritera och vidta lämpliga åtgärder när negativa effekter uppstår.²¹⁸

4.7.1 Ansvarsfördelning mellan parter

Direktivet klargör att avtalsklausulerna måste utformas på ett sätt som lämpligt delar upp ansvaret mellan parterna. Att i ett avtal överföra hela ansvaret för den tillbörlig aktsamheten på en kontrakterande part skulle stå i strid med CSDDD. Om en negativ effekt har orsakats ska företaget ta ansvar i proportion till sin delaktighet, oavsett om effekterna har orsakats gemensamt av flera parter eller av företaget ensamt.²¹⁹ Ju mer inflytande företaget har över en affärspartner som orsakat en negativ effekt, desto större blir kraven på företaget att ta ansvar över konsekvenserna av den negativa effekten. Direktivet uppmärksammar dock att företag inte alltid kan påverka indirekta affärspartners, det vill säga verksamheter som är andra- eller tredjehandsleverantörer,

²¹² Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 14.

²¹³ CSDDD art. 10(2) b, art. 11(3) c.

²¹⁴ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 14.

²¹⁵ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 2.

²¹⁶ CSDDD art. 3(1) o.

²¹⁷ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 3.

²¹⁸ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 2.

²¹⁹ CSDDD art. 10(1), skäl 66.

eller ännu längre ned i kedjan.²²⁰ Däremot föreskriver direktivet att företag ska försöka utöka sitt inflytande över sina indirekta affärspartners genom att sträva efter att få avtalsenliga garantier i syfte att uppnå efterlevnad av företagets uppförandekod och strategi för avhjälpande åtgärder.²²¹

En nyckel till att nå hållbara verksamhetskedjor är att upprätta kontrakt som har en mer jämlik fördelning och som resulterar i ansvarsfulla arbets-, inköps- och distributionsmetoder.²²² Det delade ansvaret innebär även att kostnadsdelning och inköpsmetoder mellan parterna måste ske på ett ansvarsfullt sätt för att inte skapa incitament för beteenden som leder till negativa effekter.²²³ För att lyckas med omställningen och implementeringen av tillbörlig aktsamhet bör företagen erbjuda stöd till små och medelstora företag som är företagets affärspartners. Stödet kan vara i form av utbildning, resurser, kapacitetsuppbyggnad eller avhjälpande åtgärder. Direktivet manar även till att företagen bör tillhandahålla proportionellt och riktat ekonomiskt stöd till företagets affärspartners som riskerar sin bärkraft vid efterlevnaden av tillbörlig aktsamhet. Att företag riskerar sin bärkraft innebär att de kan hamna i en situation där konkurs är nära förestående.²²⁴

Kontrakten bör undvika att inkludera strikt ansvar i relation till tillbörlig aktsamhet eftersom en sådan klausul varken skulle vara effektiv eller lämplig för att uppnå direktivets syfte. En klausul med strikt ansvar skulle snarare vara kontraproduktivt eftersom klausulen hade skapat incitament att undergräva transparens, förtroende och samarbete - vilket är avgörande för att nå hållbarhetsmålen. En annan anledning varför det vore direkt olämplig att använda strikt ansvar i sammanhanget är för att det inte finns någon verksamhet eller verksamhetskedja som uppfyller samtliga krav på tillbörlig aktsamhet. En sådan klausul skulle därav resultera i kontraktsbrott redan från dag ett.²²⁵ Det är av den anledningen som direktivet anger att tillbörlig aktsamhet är en skyldighet att vidta rätt åtgärder, snarare än att uppnå specifika resultat.²²⁶

4.7.2 Standardavtalsklausuler

Enligt artikel 18 CSDDD ska EU-kommissionen tillsammans med medlemsstaterna och berörda parter anta riktlinjer om frivilliga standardavtalsklausuler vars syfte är att underlätta för företagens skyldighet att efterleva avtalsenliga garantier, uppförandekoder och genomförandet av handlingsplaner i verksamheten och verksamhetskedjan.²²⁷ Standardavtalsklausulerna ska kunna användas som ett verktyg för att förenkla företagens skyldigheter enligt

²²⁰ CSDDD art. 3(1) o, Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 4.

²²¹ CSDDD art. 10(4), skäl 55.

²²² CSDDD skäl 46, skäl 54.

²²³ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 7.

²²⁴ CSDDD skäl 46, skäl 54.

²²⁵ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 6.

²²⁶ CSDDD skäl 19.

²²⁷ CSDDD art. 10(2) b, art. 11(3) c.

CSDDD.²²⁸ Ur ett större perspektiv kan standardavtalsklausulerna bidra till en jämlik spelplan på den inre marknaden genom att främja en rättvis konkurrens där jämförbara klausuler används i kontrakten. Det skulle även resultera i ökad kostnadseffektivitet för företag eftersom de inte behöver utarbeta egna avtalsbestämmelser från grunden vid ingående av nya kontrakt.²²⁹ Trots kontraktets relevans vid implementeringen av tillbörlig aktsamhet i värdekedjor är det viktigt att komma ihåg att kontrakt endast är ett verktyg i en verktygslåda och att företag inte kan nöja sig med att enbart inkludera vissa klausuler i kontrakten för att uppfylla tillbörlig aktsamhet.²³⁰

De frivilliga standardavtalsklausulerna ska arbetas fram av EU-kommissionen, medlemsländer och berörda parter. En arbetsgrupp med akademiker från flera medlemsländer och experter på EU:s, USA:s och Storbritanniens lagstiftning har sedan 2021 arbetat med att ta fram standardavtalsklausuler anpassade till CSDDD. Arbetsgruppen har, tillsammans med Responsible Contracting-projektet, öppnat för synpunkter från företag, civilsamhälle, akademien och regeringar gällande utkastet till standardavtalsklausulerna.²³¹ Bland annat Svenskt Näringsliv har yttrat sig och framhåller att det finns en stor möjlighet, trots att klausulerna är frivilliga, att de blir en de facto-standard som därmed kan ge betydande praktiska konsekvenser för företag. För att standardavtalsklausulerna ska bli användbara för företag menar Svenskt Näringsliv att klausulerna inte får föreskriva krav som går utöver vad CSDDD anger.²³² Risken är annars klausulerna kan avskräcka mindre företag från att samarbeta med större företag, vilket skulle resultera i förlorad affärsverksamhet.²³³

4.8 Implementering av CSDDD

Regeringen beslutade den 12 december 2024 om att utse en särskild utredare enligt kommittédirektivet *Genomförande av EU:s direktiv om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet*. Utredaren ska analysera och föreslå hur CSDDD ska genomföras på miniminivå i svensk lagstiftning. Uppdraget ska redovisas senast den 16 december 2025.²³⁴ Vid implementeringen av direktivet poängterar regeringen vikten av att bibehålla svenska företags konkurrenskraft genom att motverka omotiverade reglerbördor, minska administrativa kostnader och möjliggöra att företagen ska kunna fokusera på sin kärnverksamhet.²³⁵

²²⁸ CSDDD skäl 66.

²²⁹ Introduction to the Zero Draft for Consultation, s. 8.

²³⁰ Dadush, Schönfelder & Streibelt (2024), s. 2.

²³¹ Introduction to the Zero Draft for Consultation, s. 7.

²³² Grén & Althin (2025), s. 1.

²³³ Grén & Althin (2025), s. 2.

²³⁴ Dir. 2024:123, s. 1.

²³⁵ Dir. 2024:123, s. 6.

Vidare framhåller regeringen att det i allt väsentligt saknas svensk lagstiftning som motsvarar direktivets innehåll eftersom det inte förekommer lagstiftning som i ett generellt hänseende reglerar förfarande för tillbörlig aktsamhet. Där-
emot förekommer bestämmelser i svensk rätt som berör vissa artiklar som direktivet anger, exempelvis inom diskrimineringsrättsliga, miljörättsliga, arbetsrättsliga och straffrättsliga områden. Regeringen lyfter även fram att det troligen finns grund att anta en ny näringsrättslig lag utöver de ändringar som måste ske i befintlig lagstiftning.²³⁶ Eftersom implementeringen av CSDDD reglerar ett tidigare oreglerat område i svensk rätt har utredaren även i uppdrag att tillsätta en ny tillsynsmyndighet och föreslå vilka befogenheter tillsynsmyndigheten bör få.²³⁷

Det kommer vara en utmaning för den nationella lagstiftaren att lyckas implementera direktivet på ett effektivt sätt. Å ena sidan måste lagstiftaren göra skyldigheterna tydliga för företagen. Å andra sidan finns risken att en alltför detaljerad beskrivning riskerar att leda till ”check-box-efterlevnad” snarare än ett riskbaserat förhållningssätt till tillbörlig aktsamhet.²³⁸ Regeringen anger att utredaren under sitt arbete ska hålla sig informerad, inhämta synpunkter och åsikter från näringsliv, myndigheter, civil samhället och arbetsmarknadsparter om det behövs. Därtill ska utredaren, efter behov, inhämta erfarenheter från andra länder samt följa hur övriga länder, särskilt de nordiska, implementerar direktivet.²³⁹

4.9 Omnibus-förslaget

4.9.1 Bakgrund

Som tidigare har redogjorts var införandet av CSDDD mycket kontroversiellt och blev starkt kritiserat av akademien och näringslivet. CSDDD trädde slutligen i kraft den 25 juli 2024, men blev knappt ett halvår senare föremål för revidering och förenkling. Den 26 februari 2025 presenterade EU-kommissionen ett Omnibus-förslag som syftar till att skjuta upp implementering och förenkla centrala regleringar för hållbarhetsarbete.²⁴⁰

Bakgrunden till revideringen finner man huvudsakligen i rapporten *The Future of European Competitiveness* skriven av Mario Draghi (Draghi-rapporten) den 9 september 2024. Rapporten undersökte de utmaningar som företag och industrier står inför på den inre marknaden.²⁴¹ Bland annat angavs att den inre marknaden inte längre kan förlita sig på många av de faktorer som tidigare har stöttat tillväxten. Vidare måste Europa anta en ny riktning för att säkra långsiktigt ekonomiskt välstånd, konkurrenskraft och

²³⁶ Dir. 2024:123, s. 6.

²³⁷ Dir. 2024:123, s. 9.

²³⁸ Bernaz, Bueno, Holly & Martin-Ortega (2024), s. 3.

²³⁹ Dir. 2024:123, s. 10.

²⁴⁰ COM(2025) 81, s. 2.

²⁴¹ Draghi (2024), s. 5.

motståndskraft.²⁴² Ett hinder för Europas ekonomi, enligt Draghi-rapporten, var regleringsbördan som åläggs företag. Mer än hälften av små och medelstora företag i EU har angivit att den administrativa bördan och regelhinder är företagets största utmaning. Även företag och intressenter har framhållit att vissa regler kring tillbörlig aktsamhet och hållbarhetsrapportering är för kostsamma, komplicerade och komplexa, vilket hämmar deras konkurrenskraft och EU:s investeringsklimat.²⁴³

Den 11 februari 2025 presenterade EU-kommissionen *Kommissionens arbetsprogram 2025* som till stor del utgick från det som behandlades i Draghi-rapporten om konkurrenskraft och regelbördor. Rapporten belyste även att ökade handelsspänningar och krig i närområdet har skapat ett svårare sammanhang för företag att lyckas implementera och efterleva högt uppsatta hållbarhetsmål. Således landade EU-kommissionen i behovet av förenkling och rationalisering av hållbarhetsrapportering. Vidare angav EU-kommissionen i arbetsprogrammet ett tydligt mål med att minska regelbördan med 25 procent för samtliga företag och 35 procent för små eller medelstora företag.²⁴⁴

Den 26 februari 2025 presenterade EU-kommissionen sitt Omnibus-förslag bestående av två olika delar. Den första delen syftar till att skjuta upp implementeringen av CSDDD och CSRD och den andra delen syftar till att ändra regelverkens materiella innehåll.²⁴⁵ Redan den 3 april 2025 röstades den första delen av förslaget igenom och det stod klart att medlemsländerna får ett extra år – till juli 2027 – att implementera reglerna i sin nationella lagstiftning. Det innebär att de första företagen kommer behöva tillämpa reglerna 2028.²⁴⁶ Den andra delen av Omnibus-förslaget syftar till att ta itu med överlappande och oproportionerliga regler som skapar en onödig börda för EU:s företag. Bland annat CSRD, taxonomiförordningen och CSDDD är del av förslagets ändringar.²⁴⁷ Europaparlamentets utskott för rättsliga frågor arbetar med att få igenom den materiella delen av förslaget under 2025.²⁴⁸

Precis som CSDD-förslaget var kontroversiellt, är även Omnibus-förslaget omdiskuterat och har fått omfattande kritik. Flera företag och intressenter har lyft att de är oroad över att förslaget kommer undergräva den rättsliga säkerheten och resultera i ett osäkert investeringsklimat.²⁴⁹ Därtill har många företag redan investerat enorma resurser och tid på att förbereda sig för CSDDD:s krav och befärar att Omnibus-förslaget kommer göra deras redan vidtagna åtgärder verkningslösa. Kritiker menar att det skulle leda till ytterligare osäkerhet och komplexitet vid implementeringen av CSDDD.²⁵⁰

²⁴² Draghi (2024), s. 6.

²⁴³ Draghi (2024), s. 8.

²⁴⁴ COM(2025) 45 final, s. 2.

²⁴⁵ COM(2025) 81 final, s. 2.

²⁴⁶ Europaparlamentets lagstiftningsresolution av den 3 april 2025.

²⁴⁷ COM(2025) 81 final, s. 2.

²⁴⁸ European Commission, Sustainability and due diligence: MEPs agree to delay application of new rules.

²⁴⁹ SWD(2025) 80 final, s. 31.

²⁵⁰ Normative.

Jag befarar även att detta kan vara en regression av den hållbarhetsrevolution och hållbarhetsutveckling som EU har drivit på under de senaste 25 åren. Trots att EU-kommissionen under flera år har arbetat intensivt för att driva igenom CSDDD, framstår dessa ansträngningar som förlorade när EU-kommissionen inte längre står fast vid direktivet. Trots att det är en reträtt på den juridiska fronten ser jag en risk med att det även blir en reträtt ur det moraliska perspektivet. Signalvärdet som riskerar att sändas ut är att det inte är lönsamt att leva upp till hållbarhetskrav.

4.9.2 Omnibus-förslaget effekt på tillbörlig aktsamhet

En viktig skillnad som Omnibus-förslaget skulle medföra är att centrala bestämmelser om tillbörlig aktsamhet ska harmoniseras fullt ut. Detta menar EU-kommissionen är viktigt för att säkerställa att medlemsländer inte antar nationell lagstiftning som sträcker sig längre än vad som föreskrivs i direktivet, vilket skulle kunna skapa en fragmenterad inre marknad.²⁵¹ Detta förslag skulle huvudsakligen ändra artikel 4 CSDDD.

Omnibus-förslaget har tagit inspiration från utformningen av den tyska lagen om tillbörlig aktsamhet.²⁵² Det innebär bland annat att kravet på tillbörlig aktsamhet i verksamhetskedjan till stor del skulle bli urvattnat jämfört med vad CSDDD stadgar idag. I stället för att tillbörlig aktsamhet ska omfatta hela verksamhetskedjan vill förslaget begränsa det till företagets egen verksamhet, dotterbolag och direkta affärsförbindelser i verksamhetskedjan. Enligt Omnibus-förslaget ska företag fortfarande kartlägga sina verksamhetskedjor, men de är endast skyldiga att genomföra djupgående bedömningar av sina direkta affärspartners.²⁵³ För att ytterligare minska administrationsbördan vill förslaget införa en gräns där företag endast kan kräva information i verksamhetskedjan av direkta affärspartners som har fler än 500 anställda.²⁵⁴ Detta förslag ändrar främst artikel 8 CSDDD.

Omnibus-förslaget bidrar visserligen till att minska den administrativa bördan, men riskerar samtidigt att försvåra samarbetet med att identifiera och hantera gemensamma risker.²⁵⁵ Omnibus-förslaget inkluderar dock en skyldighet att företag ska gå bortom sina direkta affärspartners vid uppfyllande av tillbörlig aktsamhet om det finns trovärdig information om negativa effekter hos indirekta affärspartners. Sammantaget innebär det att företag inte aktivt behöver leta efter komplikationer eller problem hos indirekta affärspartners, men företag kan inte heller ignorera om det framkommer trovärdig information om negativa effekter.²⁵⁶

²⁵¹ COM(2025) 81 final, s. 18.

²⁵² COM(2025) 81 final, s. 19. Se mer om den tyska lagen om tillbörlig aktsamhet i kap. 4.1.

²⁵³ COM(2025) 81 final, s. 27.

²⁵⁴ COM(2025) 81 final, s. 17.

²⁵⁵ Etisk Handel Sverige.

²⁵⁶ COM(2025) 81 final, s. 27.

En annan skillnad som Omnibus-förslaget skulle medföra är skyldigheten vad gäller att avsluta en affärsrelation som inte efterlever tillbörlig aktsamhet tas bort. Det innebär att om negativa effekter upptäcks och företag har uttömt alla åtgärder för tillbörlig aktsamhet, ska de tillfälligt pausa affärsrelationen tills en lösning på effekterna har hittats.²⁵⁷ Genom detta förslag påverkas huvudsakligen artiklarna 10(6) och 11(7) CSDDD.

Vidare stadgar CSDDD att företag årligen ska följa upp och säkerställa arbetet med tillbörlig aktsamhet i verksamhetskedjan. Enligt Omnibus-förslaget är företag i stället skyldiga att utvärdera detta vart femte år. Därigenom kommer artikel 15 CSDDD behöva ändras. Denna förändring skulle minska den administrativa bördan, inte bara för de företag som omfattas av direktivet, utan även för de mindre företag som ingår i verksamhetskedjan och som riskerar att bli föremål för detaljerade informationsförfrågningar.²⁵⁸ Nackdelen med förslaget är chansen att upptäckta faktiska eller potentiella negativa effekter i verksamhetskedjan försvåras. Därtill minskar chansen att förebygga negativa effekter i ett tidigt skede.²⁵⁹ Omnibus-förslaget föreskriver däremot att företag ska genomföra ad hoc-bedömningar utan oskäligt dröjsmål när det finns rimliga skäl att anta att åtgärder för tillbörlig aktsamhet hos deras direkta affärspartner är otillräckliga eller ineffektiva, eller när nya risker för negativa effekter uppstår.²⁶⁰

Det har framförts kritik mot att de föreslagna ändringarna av den tillbörliga aktsamheten innebär en avvikelse från den grundläggande riskbaserade modell som OECD:s riktlinjer bygger på. Således skulle EU-kommissionens förslag skilja sig från de internationella och etablerade standarderna som företag har arbetat utifrån under lång tid. Vid en riskbaserad inställning lägger företag fokus och åtgärder på de allvarligaste och mest sannolika riskerna, snarare än enbart direkta affärsrelationer. Därigenom riskerar företag att lägga resurser på negativa effekter med relativt låg risk hos direkta affärsrelationer, i stället för att rikta åtgärder mot de delar av verksamhetskedjan där riskerna för negativa effekter är störst.²⁶¹ Jag tolkar situationen som att, trots förslagets strävan efter ökad harmonisering, finns en risk för att olika standarder för efterlevnaden av tillbörlig aktsamhet kan uppstå på den inre marknaden. Eftersom OECD:s riktlinjer är frivilliga att följa, är det troligt att företag som redan uppfyller dessa riktlinjer kommer att fortsätta göra det även i framtiden.

4.9.3 Omnibus-förslagets effekt på ansvarsbestämmelser

När det gäller sanktioner vill Omnibus-förslaget ta bort sammankopplingen av storleken på böter till företagets nettoomsättning. Bötesbeloppet ska dock vara proportionerligt, effektivt och avskräckande. Detta förslag skulle således

²⁵⁷ COM(2025) 81 final, s. 28.

²⁵⁸ COM(2025) 81 final, s. 20.

²⁵⁹ Etisk Handel Sverige.

²⁶⁰ COM(2025) 81 final, s. 20.

²⁶¹ Etisk Handel Sverige.

påverka artikel 27(4) CSDDD. Enligt förslaget ska även EU-kommissionen ta fram riktlinjer som ger medlemsstaterna större frihet att fastställa sanktionsnivåerna.²⁶² Eftersom förslaget vill ta bort kopplingen mellan bötesbeloppet och företagets nettoomsättning, ökar oförutsägbarheten för företagen, vilket i sin tur påverkar rättssäkerheten negativt.

Vidare anger Omnibus-förslaget att artikel 29 i CSDDD om civilrättsligt ansvar bör tas bort. Detta skulle innebära att det blir upp till medlemsstaterna att avgöra om och hur företag ska kunna hållas juridiskt ansvariga för bristande tillbörlig aktsamhet.²⁶³ Detta skulle kunna leda till en ökad fragmentering av rättssystemen i EU eftersom företag möter olika rättsliga krav beroende på vilket land de verkar i och möjligheterna för drabbade att få upprättelse försämrats.²⁶⁴

²⁶² COM(2025) 81 final, s. 29.

²⁶³ COM(2025) 81 final, s. 29.

²⁶⁴ Etisk Handel Sverige.

5 Aktiebolagets utveckling, karaktär och syfte

5.1 Inledning

Avsnittet inleder med att redogöra för aktiebolagets historia och associationsformens huvudsakliga kännetecken. Därefter följer en kartläggning samt utredning av vinstsyftet ur både teoretisk och praktisk bemärkelse. Även tidsperspektiv och kapitalets påverkan lyfts fram i utredningen av vinstsyftet. Avsnittet avslutas med en överskådlig beskrivning av bolagsstämman, bolagsledningen och bolagsordningen.

5.2 Historisk utveckling

Associationsformen aktiebolaget har sina rötter i medeltiden men det var först i samband med att den industriella revolutionen tog fart som aktiebolagsformen verkligen utvecklades.²⁶⁵ I England uppkom aktiebolag och handelskompanier i slutet av 1600- och början av 1700-talet, varpå England var det första landet i Europa att anta en aktiebolagslag 1844. Sverige antog sin första aktiebolagslag 1848. När aktiebolagsformen blev allmänt tillgänglig i Sverige kunde näringsidkare bedriva verksamhet utan att riskera sitt privata välstånd vilket i sin tur bidrog till ett ökat samhällsvälstånd.²⁶⁶

Under de första decennierna av 1900-talet var företagen de huvudsakliga aktörerna som bidrog till det svenska samhället. Det var inte ovanligt att arbetsgivaren tillhandahöll vård, bostad och skola till arbetstagare och deras familjer. Det var först i samband med att socialdemokratin växte sig starkare under 1930-talet som tanken växte fram att staten bör bära ansvaret för folkhemmet. Därigenom blev välfärden inte längre avhängig arbetsgivaren och näringslivet fick i stället en renodlad roll att bedriva affärsverksamhet. Inställningen till att låta näringslivet styra och sköta sig själv samt bidra till välfärden genom skatter framhölls tydligt i Saltsjöbadsavtalet 1938.²⁶⁷

Sedan den första svenska aktiebolagslagen tillkom 1848 har det tillkommit nya aktiebolagslagar 1895, 1910, 1944, 1975 och nu gällande lag är från 2005. Tempot på lagstiftningen speglar hur associationsformen har utvecklats i takt med näringslivet.²⁶⁸ Några av de främsta anledningarna som föranledde införandet av nu gällande lagstiftning var bland annat det svenska medlemskapet i EU samt ett ökat utländskt ägande i börsnoterade aktiebolag.²⁶⁹

²⁶⁵ Prop. 2004/05:85, s.197.

²⁶⁶ Eklund & Stattin (2021), s. 71.

²⁶⁷ Lidman (2024), s. 724.

²⁶⁸ Sandström (2023), s. 39.

²⁶⁹ Prop. 2004/05:85, s. 197.

5.3 Aktiebolagets kännetecken

Ett grundläggande kännetecken för aktiebolag är att de är juridiska personer. Det innebär att aktiebolag är subjekt med rättigheter och skyldigheter.²⁷⁰ Vidare innebär det att bolagsformen ger aktieägare möjlighet att driva bolag utan att riskera mer än det ursprungliga och tillskjutna kapitalet.²⁷¹ Aktieägarnas begränsade ansvar i ett aktiebolag är ett av de mest karakteristiska dragen hos associationsformen.²⁷² Denna frihet balanseras å andra sidan av regler som syftar till att ge bolagets borgenärer skydd. Borgenärsskyddsreglerna handlar framför allt om att det i bolaget ska finnas en viss marginal mellan tillgångar och skulder, aktiekapital.²⁷³

Associationsformen kan användas för i princip vilken typ av affärsverksamhet som helst och aktiebolagen kan antingen vara privata eller publika. Enligt 3 kap. 1 § ABL följer att det i bolagsordningen ska framkomma ett eller flera verksamhetsföremål. Däremot föreskrivs det ingen begränsning i valet av verksamhetsföremål. Verksamhetsföremålet är verksamheten som ska bedrivas i bolaget för att uppnå dess syfte.²⁷⁴ Majoriteten av aktiebolag, oberoende vilket verksamhetsföremålet är, drivs i syfte att generera vinst. Därigenom är vinstsyftet även ett karakteristiskt kännetecken för aktiebolag.²⁷⁵ Enligt en allmän associationsrättslig rättsprincip följer att ledningen är skyldig att lojalt och omsorgsfullt främja bolagets intresse. Vidare har det konstaterats att bolagets intresse är likställt med aktieägarnas intresse, vilket i sin tur tolkas som ett vinstintresse.²⁷⁶

Ett annat karakteristiskt kännetecken är att aktierna, andelarna i bolaget, som regel är fritt överlåtbara och kan spridas i stor skala. Aktierätten är således inte knuten till en särskild person.²⁷⁷ Det i sin tur underlättar bolagets finansiering eftersom kapital kan ackumuleras genom små bidrag från ett stort antal investerare.²⁷⁸ Den fria överlåtbarheten av aktier är även ett skydd för aktieägarminoriteten. Överlåtbarheten gör det möjligt för aktieägarminoriteten att överlåta aktierna om de inte är nöjda med aktieägarmajoritetens eller bolagsledningens maktutövning i bolaget.²⁷⁹ I och med den fria överlåtelsen av aktier och att aktiebolag är juridiska personer har aktiebolag därmed en obestämd livslängd. Vid en överlåtelse av aktier behöver ingen nämnvärd inverkan ske i förhållande till bolagets leverantörer eller kreditorer. Vidare

²⁷⁰ Svernlöv (2023), s. 18.

²⁷¹ Prop. 2004/05:85, s.196.

²⁷² Berström & Samuelsson (2021), s. 48.

²⁷³ Prop. 2004/05:85, s. 196.

²⁷⁴ Schmauch (2022), s. 876.

²⁷⁵ Skog (2015), s. 12.

²⁷⁶ Prop. 1997/98:99 s. 97, Östberg (2020), s. 215, Skog (2015), s. 11.

²⁷⁷ Berström & Samuelsson (2021), s. 44.

²⁷⁸ Prop. 2004/05:85, s. 196.

²⁷⁹ Berström & Samuelsson (2021), s. 44.

påverkas inte heller giltigheten av avtal mellan tredje man och aktiebolaget när aktier byter hand.²⁸⁰

5.4 Syftesbestämmelsen i ABL

Av 3 kap. 3 § ABL föreskrivs att om ett bolag helt eller delvis har ett annat syfte än att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna, ska detta anges i bolagsordningen. Lagrummet är utformat som en in dubio-regel; om inget annat framkommer av bolagsordningen eller om bolagsstämman fattar beslut för enskilt tillfälle, gäller vinstsyftet.²⁸¹ Ända sedan aktiebolagslagen tillkom 1848 har lagens utgångspunkt varit att generera vinst.²⁸² I verkligheten är det ytterst få bolag som har ett annat syfte än just vinst.²⁸³ Därtill är den indirekta syftesbestämmelsen monistisk i dubbel bemärkelse; endast ett syfte (vinst) och endast en intressent (aktieägarna) är angivet.²⁸⁴ Trots det stadgade syftet att bereda vinst till aktieägarna finns det ett allmänt undantag i 17 kap. 5 § ABL som stagar att vinstsyftet får åsidosättas till förmån för en gåva till allmännyttigt ändamål. Men för att gåvan ska vara giltig måste den vara skälig och får inte strida mot borgenärsskyddsreglerna i 17 kap. 3 § ABL.

5.4.1 Vinstsyftets innebörd

I förarbetet till 1895 års aktiebolagslag föreskrevs att det var en given utgångspunkt att syftet för aktiebolag är att uppnå maximal avkastning, det vill säga att vinstmaximera.²⁸⁵ Vinstmaximering är inte något som berörs av förarbetet till nuvarande aktiebolagslag.²⁸⁶ Däremot föreskriver förarbetena till 1945 års aktiebolagslag, 1975 års aktiebolagslag samt rådande aktiebolagslag från 2005 att det finns ett värde i att uttryckligen ange att aktiebolag ska bedrivas i vinstsyfte. Förklaringen som följer är att en sådan regel skulle skydda aktieägarna mot att bolagsledningen skulle företa handlingar som inte gynnar aktieägarna. Med andra ord resonerar förarbetena om att vinstsyftet är till skydd för aktieägarna.²⁸⁷ Innebörden av vinstsyftet kan verka given, men vid närmare eftertanke är den relativt komplex och inte helt klar. I doktrin har olika inställningar till vinstsyftet presenterats, däribland att vinstsyftet är en vinstmaximeringsnorm, skyddsregel eller en beslutsnorm.²⁸⁸

Rolf Skog menar att bolag som bedrivs i syfte att skapa vinst skapar en grundläggande garanti för aktieägare att få avkastning på sitt investerade kapital.²⁸⁹ Han anför att bolagsledningen, som regel, inte får fatta beslut eller vidta andra

²⁸⁰ Berström & Samuelsson (2021), s. 54.

²⁸¹ Berström & Samuelsson (2021), s. 40.

²⁸² Skog (2015), s. 12.

²⁸³ Skog (2015), s. 14.

²⁸⁴ Ohlson (2012), s. 49.

²⁸⁵ Prop. 1895:6, s. 116.

²⁸⁶ Östberg (2020), s. 212.

²⁸⁷ SOU 1941:9 s. 298, Prop. 1975:103 s. 476 hänvisar till gällande rätt; Prop. 2004/05:85 s. 219.

²⁸⁸ Östberg (2020), s. 209.

²⁸⁹ Skog (2020), s. 26.

rättshandlingar än sådana som ligger i linje med syftet att generera vinst, vilket i grunden skyddar aktieägarna. Skog instämmer alltså med förarbetets tolkning av vinstsyftet som en skyddsnorm.²⁹⁰ Även Daniel Stattin, Torsten Sandström och Magnus Schmauch instämmer att vinstsyftet är en skyddsregel för aktieägarnas intresse.²⁹¹

Rolf Dotevall tar tydligt ställning i sin tolkning av vinstsyftet då han ser 3 kap. 3 § ABL som en uppmaning att bedriva bolag enligt den neoklassiska teorin om vinstmaximering.²⁹² Den neoklassiska ekonomiska bolagsstyrningen är en teoribildning som betonar marginaleffekter och har en utilitaristisk prägel.²⁹³ Dotevall argumenterar att vinstsyftet i aktiebolagslagen stämmer överens med ett makroekonomiskt perspektiv där lagrummet utgör en garanti för att en effektiv samhällsekonomi uppnås.²⁹⁴

Clas Bergström och Per Samuelsson skriver att vinstsyftet består av två normer, nämligen en fördelningsnorm och en beslutsnorm. Fördelningsnormen innebär att vinsten ska fördelas mellan aktieägarna. Beslutsnormen genomsyrar bolagsstyrningen och innebär att samtliga beslut som fattas ska svara mot syftet att generera vinst, det vill säga vinstmaximering.²⁹⁵ Jessica Östberg tar en mer avvaktande inställning och anger att vinstsyftets innebörd inte är helt tydlig men finner övervägande skäl som talar för vinstmaximeringsnormen, dock inte i en strikt bemärkelse.²⁹⁶

Stattin ställer sig kritisk till vinstmaximeringsnormen och hävdar att de som tolkar vinstsyftet som en vinstmaximeringsnorm blandar den stadgade skyddsnormen i förarbetena med en teoretisk beskrivning av hur ett bolag bör bedrivas.²⁹⁷ Han menar att vinstmaximeringsnormen snarare stämmer överens med den neoklassiska ekonomiska bolagsstyrningen än med rättskällorna. Vidare framför han att aktiebolagslagen i så hög utsträckning tolkas utifrån teorier om vinstmaximering, att det snarare är fråga om en rättsideologi än en tolkning grundad i gällande rätt.²⁹⁸ Tolkningen speglar alltså inte nödvändigtvis rättens faktiska innehåll, utan bygger på en normativ uppfattning om hur rätten bör förstås.²⁹⁹ I sammanhanget får man inte förbise att aktiebolagslagen faktiskt medger att bolag får drivas i andra syften än att generera vinst,

²⁹⁰ Skog (2020), s. 27.

²⁹¹ Sandström (2023), s. 209, Stattin (2021), s. 405, Schmauch (2022), s. 877.

²⁹² Dotevall (1989), s. 202.

²⁹³ Stattin (2021), s. 14.

²⁹⁴ Dotevall (1989), s. 202.

²⁹⁵ Bergström och Samuelsson, s. 40.

²⁹⁶ Östberg (2020), s. 228.

²⁹⁷ SOU 1941:9, s. 298, Stattin (2021), s. 405.

²⁹⁸ Stattin (2021), s. 405.

²⁹⁹ Stattin (2021), s. 309.

exempelvis kommunala aktiebolag, och att aktiebolag får värna om flera intressen än att generera vinst.³⁰⁰

Jag tycker att det står klart att det som förenar den svenska doktrinen inställningen till 3 kap. 3 § ABL är att aktiebolag ska sträva efter att skapa vinst. Doktrinen skiljer sig däremot i uppfattningen om syftet med vinsten är att nå maximal vinst eller om vinsten är till aktieägarnas skydd. Den meningsskiljaktigheten är relevant ur ett akademiskt perspektiv, men antagligen inte lika avgörande i praktiken. Effekterna av handlingar utförda efter såväl vinstmaximeringsnormen som efter skyddsnormen tillkommer slutligen bolagets och aktieägarnas intresse.

5.4.2 Vinstsyftet i praktiken

Vid bedömningen av bolagssyftets lämplighet bör man utgå från om syftet är operationellt. Det innebär att syftet ska kunna utgöra en grund vid framtagande av strategier, ge vägledning vid beslutssituationer av mer principiell karaktär samt kunna mätas och kontrolleras av verksamheten.³⁰¹ Om ingen precisering av bolagets syfte förekommer i bolagsordningen följer således det monistiska perspektivet av 3 kap. 3 § ABL.³⁰² Aktiebolagslagens fokus på vinst och dess centrering kring aktieägare innebär att den svenska aktiebolagsrätten överensstämmer med aktieägarmodellen.³⁰³ Stattin framför dock att vinstsyftet inte ska tolkas som ett vinstsyfte in absrudum eftersom det borde stå klart att ledningen måste kunna ta affärsmässiga risker och kunna gå med viss förlust under en period för att sedan vända det till vinstgenerering.³⁰⁴

En företagslednings handlingar ska överensstämma med bolagets stadgade syfte, som regel är att skapa vinst. Företagslednings handlingsutrymme begränsas av 29 kap. 1 § ABL som stadgar att ledning inte får fatta beslut som uppenbarligen strider mot vinstsyftet.³⁰⁵ I praktiken innebär det att handlingar ska ha utförts som är direkt skadliga för bolaget, exempelvis att ledningen åsidosätter vinstsyftet till förmån för andra intressen. Ett sådant handlande är endast godtagbart under förutsättning att samtliga av bolagets aktieägare samtycker.³⁰⁶ Vidare inskränks handlingsutrymmet av tillämpliga rättsnormer. Dessa rättsnormer går att finna i såväl aktiebolagslagen som utanför den. Exempelvis finner man kapitalskyddsregler i aktiebolagslagen och andra rättsnormer kan man finna i miljö, straff- och arbetsrättsliga regleringar.³⁰⁷ Därtill kan handlingsutrymmet inskränkas ytterligare genom införande av

³⁰⁰ Ohlson (2012), s. 44.

³⁰¹ Ohlson (2012), s. 266.

³⁰² Ohlson (2012), s. 57.

³⁰³ Schmauch (2022) s. 877, Schmauch (2023), s. 70. Se mer om aktieägarmodellen i kap.

6.3.

³⁰⁴ Stattin (2008), s. 139.

³⁰⁵ Lidman (2024), s. 721, Stattin (2021), s. 271.

³⁰⁶ Skog (2015), s. 16.

³⁰⁷ Arvidsson (2010), s. 77.

sidorestriktioner i bolagsordningen eller att aktieägarna på bolagsstämman utfärdar anvisningar till företagsledningen.³⁰⁸

Sidorestriktioner och anvisningar innebär att ett särskilt handlingsalternativ förbjuds i målet mot att uppnå syftet. Niklas Arvidsson understryker att aktiebolagets syfte måste skiljas från motiven som föranleder införande av sidorestriktioner i bolagsordningen. Denna skillnad är viktigt eftersom sidorestriktionerna syftar till att minska handlingsutrymmet och innebär inte att man inför konkurrerande syften att ta hänsyn till.³⁰⁹ Sidorestriktioner kan exempelvis innehålla uppförandekoder såsom CSR-policys.³¹⁰ Göran Ohlson understryker dock att risken för tolkningssvårigheter och potentiella intressekonflikter med vinstsyftet ökar i samband med de desto mer generella och målrelaterade ordalag som sidorestriktionerna är angivna i. Exempelvis skulle det uppstå motstridiga intressen för en spelverksamhet som å ena sidan har det rättsliga syftet att generera vinst och å andra sidan en sidorestriktion om att verka för minskat spelmissbruk.³¹¹ Däremot om sidorestriktionerna är uppställda som konkreta förbudsregler, exempelvis förbud mot att använda barnarbete eller att ta emot mutor, inskränks endast handlingsutrymmet i målet mot att bereda aktieägarna vinst och ingen intressekonflikt är för handen.³¹²

Om syftet inte är väldefinierat alternativt inkluderar en pluralistisk målsättning försvåras eller omöjliggörs aktieägarnas möjlighet att kontrollera bolaget. Kontrollsvårigheter av bolaget klassificeras som ett agent-principal-problem.³¹³ Ju större kontrollsvårigheterna blir, desto mindre blir investeringsviljan.³¹⁴ Styrelsen har då möjlighet att peka på att de har prioriterat ett eller flera andra syften i de fallen verksamhetens vinst minskar.³¹⁵

Arvidsson och Samuelssons framhåller att 3 kap. 3 § ABL:s skyldigheter innebär att bolagsledningen ska handla i linje med att öka värdet på det egna kapitalet. Om bolaget står inför flera handlingsalternativ ska styrelsen välja det alternativ som bedöms öka värdet mest. Om det saknas vägar framåt för att öka värdet ska styrelsen välja det alternativ som bedöms bevara gällande värde eller som minimerar förluster. Sammantaget innebär det att vinstsyftet skapar omsorgsförpliktelser och inga resultatförpliktelser. Med andra ord är styrelsen förpliktad till att med omsorg eftersträva vinst och inte att faktiskt lyckas maximera värdet.³¹⁶ Vidare innebär det att bolag kan efterleva andra åtaganden, exempelvis hållbarhetskrav, som ett medel för vinstgenerering. Det innebär att ett bolag som lever upp till frivilliga hållbarhetskrav och CSR

³⁰⁸ Ohlson (2012), s. 52.

³⁰⁹ Arvidsson (2010), s. 77–78.

³¹⁰ Arvidsson (2010), s. 87.

³¹¹ Ohlson (2012), s. 53.

³¹² Ohlson (2012), s. 57.

³¹³ Se mer om agent-principal-problemet i kap. 5.5.

³¹⁴ Samuelsson (2011), s. 365.

³¹⁵ Skog (2015), s. 18.

³¹⁶ Arvidsson & Samuelsson (2022), s. 124–125.

kan göra det så länge det resulterar i ett gott renommé och inte uppenbarligen strider mot vinstsyftet (uppenbarhetsrekvisitet).³¹⁷ Det innebär att omsorgsförpliktelsen är underkastad uppenbarhetsrekvisitet som följer av 29 kap. 1 § ABL. Bolagsledningen får således inte fatta beslut som uppenbarligen strider mot vinstsyftet.³¹⁸

Sammantaget är det okontroversiellt att hävda att en aktieägare som investerar i ett bolag gör det med en förväntan om att investeringen kommer resultera i mer avkastning än alla andra kända placeringsalternativ. Därtill vill investerare som regel inte åta sig vidare förpliktelser eller behöva bidra på annat sätt än genom att investera sina pengar. Vad som är mer kontroversiellt och som nyanserar diskussionen är när olika perspektiv, så som kortsiktighet, långsiktighet, etiska ställningstaganden och intressenter blir en del av framställningen. Samuelsson understryker att det är viktiga perspektiv att beakta i relation till vinstsyftet, men betonar att de inte är så oöverstigligena som diskussionen stundtals menar.³¹⁹ Jag tolkar Samuelsson som att det i akademien är en fråga som är av stor vikt, men av desto mindre relevans i praktiken. Vidare antar jag att Samuelsson ser det som överstigligena problem eftersom han själv är en förespråkare för vinstmaximering och värderar andra intressenter som ett medel för vinstgenerering. Om man däremot hade frågat en förespråkare för intressentmodellen hade uttalandet sannolikt låtit annorlunda. Intressentmodellen menar att alla intressenter har rätt att bli behandlade som mål och inte ett medel för att nå ett mål.³²⁰

5.4.3 Vinstens tidsperspektiv

Frågan om tidsperspektiv nämns knappt i de svenska förarbetena till aktiebolagslagarna.³²¹ Stattin konstaterar däremot att vinst enligt vinstsyftet bör ses ur ett lämpligt tidsperspektiv. Vad som är en lämplig tidshorisont menar han bör värderas utifrån såväl generella som individuella faktorer.³²² Mot bakgrund av styrelsens relativt stora handlingsutrymme kring övergripande och många gånger långsiktiga strategier, samt med beaktande av aktiebolagets obegränsade livslängd menar Östberg att bolag bör förvaltas ur ett långsiktigt perspektiv.³²³ Därtill understryker Ohlsson att ett långsiktigt tidsperspektiv är särskilt relevant i förhållande till bolagets relation till andra intressenter. Ju mer långsiktigt bolaget är, desto mer beroende blir bolaget av en god relation till leverantörer, anställda, kunder samt av att värna om miljön och ändliga resurser.³²⁴

³¹⁷ Ohlson (2012), s. 57.

³¹⁸ Lidman (2024) s. 721, Stattin (2021), s. 271.

³¹⁹ Samuelsson (2011), s. 364.

³²⁰ Keay (2010), s. 4. Se vidare diskussion om intressentmodellen i kap. 6.4.

³²¹ Stattin (2021), s. 288.

³²² Stattin (2021), s. 290–291.

³²³ Östberg (2020), s. 220.

³²⁴ Ohlson (2012), s. 54.

Enligt Ohlsson bör företag som väljer att efterleva krav på hållbarhet och CSR revidera sitt vinstsyfte i termer av långsiktighet för att undvika intressekonflikter. En bolagsledning riskerar annars att handla utanför sitt mandat om ledningen lever upp till högt ställda hållbarhetskrav som resulterar i negativ inverkan på det ekonomiska resultatet, om det inte finns stöd i bolagsordningen. Det bör dock noteras att en inkludering av långsiktighet i syftesbestämningen skapar ett större handlingsutrymme för ledningen eftersom det skapar utrymme att beakta andra intressen än renodlad vinstmaximering. Under perioder med sämre ekonomiskt resultat kan således ledningen peka på att andra intressenter behövde tillgodoses för att säkerställa en långsiktig överlevnad för bolaget.³²⁵

5.4.4 Kapitalets påverkan på vinsten

En annan faktor kopplat till vinstsyftet är frågan hur ett bolag är finansierat.³²⁶ Aktiebolag kan finansieras genom två huvudsakliga alternativ; lånekapital och riskkapital. Vid lånekapital har långivaren rätt till en ränta, det vill säga en förbestämd ersättning, under förutsättning att parterna har avtalat om det. Vid riskkapital, det vill säga aktieägares tillskjutna kapital, finns ingen förbestämd ersättning eftersom den är sammankopplad till företagets resultat. Aktieägare har då rätt till ersättning i form av en andel i verksamhetens resultat och kommer således vilja att verksamheten bedrivs på ett sådant sätt att den ger ett så stort överskott som möjligt.³²⁷ Vidare innebär det att aktieägarna är residualtagare och har endast rätt till det överskott som återstår efter att bolagets samtliga förpliktelser är infriade.³²⁸ Förutom rätten till avkastning innebär även aktieägarnas egenskap som residualintressenter att de har en nyckelroll när det kommer till övervakning i aktiebolaget. Övriga intressenter till bolaget har endast intresse av att få sina fodringar betalda, medan aktieägare har ett intresse av att bolaget bedrivs så att bolaget genererar vinst.³²⁹

En annan faktor sammankopplat till vinstsyfte är valet av projekt eller investeringar. Av naturliga skäl är vissa projekt eller investeringar mer riskfyllda än andra och därmed blir framtida vinster mer eller mindre säkra. Därtill är det mer riskfyllt att äga aktier i ett bolag som har stora skulder i förhållande till det egna kapitalet.³³⁰

5.5 Bolagsstämman och bolagsledningen

Den svenska bolagsstyrningsmodellen bygger på en hierarkisk struktur, varpå det högst beslutande organet är bolagsstämman. Vid bolagsstämman har aktieägarna rätt att delta och rösta i beslut om verksamheten. Bolagsstämman kan fatta beslut i strängt taget samtliga frågor, även i förvaltningsfrågor som

³²⁵ Ohlson (2012), s. 54.

³²⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 41.

³²⁷ Skog (2015), s. 13.

³²⁸ Bergström & Samuelsson (2021), s. 41.

³²⁹ Stattin (2021), s. 358.

³³⁰ Bergström & Samuelsson (2021), s. 41.

aktiebolagslagen inte ger någon uttrycklig kompetens för. Exempelvis kan bolagsstämman ge direktiv till styrelsen att avsätta VD:n.³³¹ Endast ett fåtal beslut kräver aktieägarnas samtycke eller medverkan, varav ett är ändring av bolagsordningen.³³² Ett beslut om ändring av bolagsordningen kräver att alla närvarande aktieägare vid bolagsstämman samtycker och att närvarande aktieägare tillsammans företräder minst 90 procent av samtliga aktier i bolaget. Det krävs alltså särskild kvalificerad majoritet, även kallad samtyckesprincipen, eftersom ändringen berör rättigheter kopplade till redan utgivna aktier.³³³

Det är med stöd av 8 kap. 8 § ABL och genom bolagsstämman som förvaltningskompetensen tillkommer styrelsen. Enligt 8 kap. 4 § ABL svarar styrelsen för företagets organisation och förvaltning av bolagets angelägenheter. Vidare stadgar 8 kap. 35 § ABL att det är styrelsen som företräder och tecknar firman och VD:n ansvarar för den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer. Därmed anförtroar aktieägarna bolagets angelägenheter och den ekonomiska förvaltningen till styrelsen och VD:n. Ledningen har således ett stort handlingsutrymme. Utrymmet är dock inom lagens ram begränsat till att ledningen förväntas vidta handlingar som överensstämmer med vinstsyftet och bolagets intresse.³³⁴

Enligt 29 kap. 1 § ABL kan personligt skadeståndsansvar inträda för eventuell skada som vållat bolaget och indirekt aktieägarna om styrelsen eller VD:n uppsåtligt eller av oaktsamhet inte bedriver bolaget i linje med vinstsyftet.³³⁵ Det är svårt att säga när avvikelser praktiskt sker från bolagets syfte. Den svenska bolagsrätten hanterar denna problematik med hjälp av uppenbarhetsrekvisitet, vilket är en allmänrättslig princip. Den innebär att endast beslut som uppenbart avviker från bolagets syfte bör tillmätas betydelse i fråga om ansvar. Det innebär alltså att ledningen får ta affärsmässiga risker som inte uppenbarligen strider mot vinstsyftet och fatta beslut om investeringar som anses kunna ge avkastning.³³⁶

Som nyss nämnts har bolagsledningen ett vidsträckt inflytande och ansvar över bolagets verksamhet, samtidigt som aktieägarna vanligtvis har en begränsad insyn och inflytande över verksamheten. Detta förhållande kallas för principal-agent-problemet, vilket innebär att principalens (aktieägarna) välbefinnande är beroende av agentens (bolagsledningen) beslutsfattande. Agenten har således ett informationsövertag samt kontroll över verksamheten och kan således gynna egna intressen på bekostnad av principalens. Kostnaden som kan uppstå för principalen kallas för agentkostnad. Flera bestämmelser i aktiebolagslagen avser att reducera risken för agentkostnader, varav lagrummet om

³³¹ Bergström & Samuelsson (2021), s. 67.

³³² Bergström & Samuelsson (2021), s. 56.

³³³ Prop. 1975:103, s. 408.

³³⁴ Bergström & Samuelsson (2021), s. 55–56.

³³⁵ Lidman (2024), s. 721.

³³⁶ Stattin (2021), s. 271.

vinstsyftet och jävsbestämmelser är några av dessa. Därtill följer den allmänna associationsrättsliga rättsprincip att ledningen är skyldig att lojalt och omsorgsfullt främja bolagets intresse som är likställt med aktieägarnas intresse.³³⁷

³³⁷ Östberg (2020), s. 215, prop. 1997/98:99 s. 97, Skog (2015), s. 11.

6 Bolagsstyrningsmodeller

6.1 Inledning

Detta kapitel syftar till att redogöra för den dominerande aktieägarmodellen samt två alternativa bolagsstyrningsmodeller: intressentmodellen och den upplysta aktieägarmodellen. Kapitlet redogör för en bolagsstyrningsmodell i taget. Förespråkare för respektive modell argumenterar först för sin ståndpunkt, vilket sedan bemöts med motargument från kritiker. Därefter skildras doktrinen inställning till om vinstsyftet och aktieägarmodellen bör ändras i ABL. Avslutningsvis nämns andra länders inställning till vinstsyftet och intressenter.

6.2 Bakgrund

Bolagsstyrning handlar om att bolagsledningen verkar för att förverkliga företagets uppställda syften och mål.³³⁸ Förenklat kan man säga att en intressentorienterad modell utgår ifrån att verksamheten ska handla på ett sätt som omedelbart främjar social välfärd. En aktieägarorienterad modell utgår däremot ifrån att verksamheten ska handla på ett sätt som medelbart främjar social välfärd genom att verksamheten genererar vinst. Bolagsstyrningsmodellernas olikheter kommer huvudsakligen fram i fråga om hur beslutsfattandet ska gå till.³³⁹

Frågor om bolagsstyrningsmodeller och vinstsyftet är några av de eviga frågorna inom bolagsrätten och har i akademien diskuterats sedan början av 1900-talet. Diskussionen anses dock ha fått en nytändning 2018 i samband med att VD:n för världens största investmentbolag BlackRock, Larry Fink, skrev ett öppet brev där han uppmanade företag att inte bara vara lönsamma, utan också bidra positivt till samhället och gynna andra intressenter. Därefter har frågan om vinstsyftet och bolagsstyrningsmodeller varit mer aktuellt än någonsin.³⁴⁰

6.3 Aktieägarmodellen

1970 publicerade Milton Friedman en artikel i New York Times, *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*, där han formulerade en modell, aktieägarmodellen, som beskrev att syftet med aktiebolag är att skapa avkastning och vinst åt aktieägarna.³⁴¹ Aktieägarmodellen fick ett enormt genomslag när det gäller frågor om bolagsstyrning och associationsformer. Därtill är det den bolagsstyrningsmodell som genomsyrar den svenska

³³⁸ Ohlson (2012), s. 71.

³³⁹ Samuelsson (2011), s. 373.

³⁴⁰ Lidman (2024), s. 716.

³⁴¹ Friedman (1970).

aktiebolagslagen vilket framför allt manifesteras genom aktiebolagslagens betoning av vinst som syfte i 3 kap. 3 § ABL.³⁴²

Aktieägarmodellen innebär att aktiebolag bäst främjar ekonomisk välfärd genom att samtliga beslut tas ur ett vinstgenererande perspektiv. När bolagsledningen väljer ett handlingsalternativ framför ett annat är det således med bakgrund av att det är mer troligt att det alternativet kommer att bereda aktieägarna mer vinst.³⁴³ Enligt Skog skulle frånvaron av vinstsyftet resultera i en kapitalmarknad som inte kan fullgöra sin allokeringssfunktion. Med andra ord menar Skog att det är genom marknaden för risk- och lånekapital som de mest lovande investeringsprojekten i näringslivet får sitt kapital. Därför är det en förutsättning att företagen strävar efter att vinstmaximera värdet på det investerade kapitalet.³⁴⁴

Erik Lidman understryker att aktieägarmodellen har präglat svensk bolagsstyrning samtidigt som välfärdssamhället har byggts upp. Lidman menar att det indikerar på att vinstsyftet inte direkt behöver stå i kontradiktion till andra intressen.³⁴⁵ Östberg anser likväl att det inte finns någon motsättning mellan ett bolags vinstsyftet och hållbarhetsarbete, med anledning av den stora betydelsen som hållbarhetsfrågor har idag. Det är snarare att bolagen måste ta hänsyn till CSR, i vart fall i viss utsträckning, för att handla enligt vinstsyftet.³⁴⁶ Ofta straffar det sig för företag som inte tar hänsyn till andra intressen än enbart vinst eftersom det skadar dess renommé och kan bli mer kostsamt i slutändan. Exempelvis anses inte ett företag som har oetiska arbetsvillkor eller oskäligen löner att vara en konkurrenskraftig arbetsgivare.³⁴⁷

Därtill poängterar Skog att företagen ska ta sitt ansvar i frågor om miljö, samhälle och arbetsmiljö, men att det i grunden är politikernas ansvar att reglera skyddsvärda områden med lagstiftning som företagen i sin tur ska efterleva.³⁴⁸ Även aktiebolagslagen anger skyddsvärda intressenter, så som borgenärer och minoritetsaktieägare. Dessa regleringar kan dock inte enkelt över sättas till ett enda skyddsvärt intresse, eftersom samma regel kan skydda olika intressen ur olika perspektiv. Vid första anblick gäller kapitalskyddsreglerna som borgenärsskydd, men ur ett vidare perspektiv kan reglerna vara till nytta för aktieägarna eftersom de skapar en garanti att bolag kan få krediter. Ur ett än vidare perspektiv kan kapitalskyddsreglerna gynna samhället i stort eftersom aktiebolag är en viktig del av samhällsekonomin.³⁴⁹

³⁴² Schmauch (2023), s. 70, Schmauch (2022), s. 877.

³⁴³ Bergström & Samuelsson (2021), s. 287.

³⁴⁴ Skog (2015), s. 15.

³⁴⁵ Lidman (2024), s. 716.

³⁴⁶ Östberg (2020), s. 221.

³⁴⁷ Lidman (2024), s. 716.

³⁴⁸ Skog (2015), s. 15.

³⁴⁹ Sevenius (2007), s. 89.

Därtill menar Lidman att vinstsyftet inte till synes har varit ett hinder för hållbar bolagsstyrning och pekar på Volvo Cars som exempel där företaget har genomfört ambitiösa insatser för att bli koldioxidneutralt till 2030.³⁵⁰ Inom ramen för vinstsyftet förekommer således ett stort utrymme för styrelsen och VD:n att agera efter eget omdöme gällande hur verksamheten ska bedrivas.³⁵¹ Om aktieägarna inte gillar hur verksamheten bedrivs av företagsledningen kan aktieägarna, genom bolagsstämman, avsätta och tillsätta nya representanter.³⁵²

Kritiker till aktieägarmodellen menar att modellen har bidragit till oklara samband i samtidens ekonomiska utveckling. Å ena sidan har tillgången till kapital ökat och ekonomin, generellt, har sett stor tillväxt. Medan å andra sidan har produktivitet i realekonomin inte ökat.³⁵³ Realekonomi kan förenklat beskrivas som ett kretslopp mellan företag och hushåll, eller mellan företag. Kretsloppet uppstår genom att företag producerar varor eller tjänster, ekonomiska prestationer, som sedan konsumeras av hushåll eller andra företag. Kretsloppet utgör grunden för samhällsekonomin.³⁵⁴ Vissa forskare menar att sambandet grundas i kortsiktig bolagsstyrning.³⁵⁵ Även EU har kritiserat den kortsiktighet som råder inom bolagsstyrning i Hållbarhetsrapporten, vilket även utgjorde grunden för framtagandet av CSDDD.³⁵⁶ Både akademiska experter och investerare har uttryckt att en förändring i bolagsstyrning är nödvändig och nära förestående, där stora företag inte längre kan prioritera aktieägarvärdet framför samhällsnyttan.³⁵⁷

Det huvudsakliga argumentet som förs fram mot aktieägarmodellen är att vinstsyftet är ett hinder mot hållbar bolagsstyrning. Vinstsyftet innebär att ledningen har en skyldighet att sträva efter vinstmaximering varpå prioriteringar och beslut fattas för att se till aktieägarnas intresse, oavsett om det sker på bekostnad av andra intressen. Därav menar kritiker att det skapar kortsiktiga prioriteringar inom bolag att generera avkastning framför exempelvis investeringar i gröna och hållbara lösningar eller prioriteringar av högre löner och bättre arbetsvillkor till anställda.³⁵⁸ En annan motsättning till aktieägarmodellen menar Oxford-professorn Colin Mayer är att modellen endast tar hänsyn till finansiellt och materiellt kapital. Han menar att företag måste lära sig att mäta och förstå vikten av humankapital, naturkapital och socialt

³⁵⁰ Lidman (2024), s. 716, 722.

³⁵¹ Lidman (2024), s. 722.

³⁵² Lidman (2024), s. 723.

³⁵³ Schmauch (2023), s. 195.

³⁵⁴ Sveriges Riksbank.

³⁵⁵ Se redogörelse om kortsiktig bolagsstyrning i kap. 3.4.

³⁵⁶ Schmauch (2023), s. 195.

³⁵⁷ Lidman (2024), s. 717.

³⁵⁸ Lidman (2024), s. 720.

kapital.³⁵⁹ Problemet som följer av aktieägarmodellen är således att vinsten maximeras på bekostnad av andra intressenter.³⁶⁰

6.4 Intressentmodellen

Många kritiker till aktieägarmodellen förespråkar i stället intressentmodellen.³⁶¹ Det finns flera olika tolkningar och uppfattningar gällande intressentmodellen, men det gemensamma draget som tolkningarna har är idén om att företag arbetar för att skapa värde för alla intressenter och inte bara för aktieägarna. Vidare menar intressentmodellen att intressenter har rätt att bli behandlade som ett mål och inte ett medel för att nå ett mål.³⁶²

Intressentmodellen växte fram i mitten av 1980-talet varpå en central del i framväxten var publiceringen av professorn vid University of Virginia Edward R. Freeman *Strategic Management: A Stakeholder Approach* 1984. Freeman menar att företag existerar för ett större syfte än att bara generera vinst åt aktieägare. Företagen fungerar som bäst när de tjänar ett större syfte och handlingarna som tas återspeglar vad som är bäst för samtliga intressenter, så som samhälle, miljö, leverantörer och inte minst för aktieägare.³⁶³ Freeman definierar intressenter som de grupper eller individer som påverkas av eller kan påverka uppnåendet av verksamhetens mål.³⁶⁴ Vidare menar han att intressenternas intressen måste inkluderas i företagets själva syfte för att ledningen ska kunna fatta strategiska och sammanhängande beslut. Därtill förkastar Freeman idén om vinstmaximering som ett överordnat mål och som ledningsstrategi. Han argumenterar att företag måste beakta flera syften som en del av en kontinuerlig process och att ledningen ständigt måste integrera och balansera olika mål och relationer.³⁶⁵

Även Colin Mayer motsätter sig Friedmans aktieägarmodell, men menar samtidigt att det inte är vinstsyftet i sig som står i vägen för hållbart företagande. Syftet hos ett företag bör vara att skapa lösningar på människors, samhällets och planetens problem, varpå vinst bör genereras ur den processen. Vinsten i sig bör därmed inte vara syftet med att driva företag, utan endast en följd av syftet.³⁶⁶ Mayer motsätter sig således den nu gällande bolagsrätten som är inriktad på aktieägarnas rättigheter och styrelseledamöternas plikt att upprätthålla aktieägarnas intresse. Bolagsrätten bör snarare handla om styrelsens skyldighet att ange och upprätthålla företagets syfte och att aktieägare kräver att styrelseledamöter visar hur de kommer att uppnå syftet.³⁶⁷ Vidare menar Mayer att äganderätten av aktier inte enbart ska ses som en rättighet utan att

³⁵⁹ Mayer (2022), s. 921.

³⁶⁰ Frydlinger (2023b), s. 926.

³⁶¹ Lidman (2024), s. 720.

³⁶² Keay (2010), s. 4.

³⁶³ Freeman & McVea (2001), s. 2.

³⁶⁴ Freeman & McVea (2001), s. 5.

³⁶⁵ Freeman & McVea (2001), s. 13.

³⁶⁶ Hopt (2023), s. 3.

³⁶⁷ Mayer (2019), s. 4.

äganderätten även bör vara sammankopplad till skyldigheten att upprätthålla företagets syfte.³⁶⁸

Vissa kritiker till intressentmodellen menar att intressentmodellen för en till tankar om planekonomi och bristande effektivitet.³⁶⁹ Att överge vinstsyfte som handlingsnorm är att överge det väletablerade och vedertagna ekonomiska sambandet mellan produktivitet, kapitalbildning och ekonomisk tillväxt.³⁷⁰ Därtill skulle en nedprioritering av vinstsyftet i aktiebolagslagen även innebära en minskad garanti på avkastning för de som investerat i bolaget. Utan en sådan garanti skulle investerare i stället kräva ersättning för sitt risktagande vilket i slutändan skulle hämma aktiebolags möjlighet att skaffa riskkapital.³⁷¹ Vidare skulle en intressentorienterad bolagsstyrning även innebära att företagsledningen sätter sig i en mer utsatt position i fråga om skadeståndsanspråk eftersom antalet taleberättigade aktörer ökar.³⁷²

En syftesbestämning som ämnar att uppfylla flera syften skulle i praktiken göra det omöjligt att utvärdera hur ledningen sköter verksamheten. Ledningen skulle således kunna bemöta dåliga ekonomiska resultat med hänvisning till uppfyllande av andra intressenter. Enligt Skog skulle det i praktiken innebära att ledningen inte är ansvarig i förhållande till någon.³⁷³ Vidare skulle en inkludering av flera syften och flera intressenter innebära konkurrerande mål, om inte uppfyllandet av det ena målet sker på bekostnad av det andra. Syften och intressenter i plural ställer således krav på precisering vad gäller viktning eller prioritering för att de ska kunna operationaliseras.³⁷⁴ Att lagstiftaren i aktiebolagslagen inte har inkluderat en skyldighet för bolagen att främja andra intressen än aktieägarnas innebär inte att vinstintresset värderas högre än andra samhällseliga intressen. Enligt Lidman har samhällseliga och skyddsvärda intressen värderats att vara av sådan vikt att de måste regleras med specifika regler, så som konsumentköplagen (2022:260), miljöbalken (1998:808) och diskrimineringslagen (2008:567).³⁷⁵

Stattin poängterar att transaktionskostnaderna riskerar att bli väldigt höga vid en intressentorienterad bolagsstyrningsmodell. Bara kostnaderna att informera aktieägarna och möjliggöra för dem att utnyttja deras förvaltningsrättigheter i ett noterat bolag är höga. I vissa fall är kostnaderna så höga att det är argument för att avnotera ett bolag. Om övriga intressenter ska få samma informations- och förvaltningsrättigheter kommer kostnaderna bli än högre. Därtill lyfter Stattin fram risken för att intressenternas rättigheter i bolaget

³⁶⁸ Mayer (2019), s. 5.

³⁶⁹ Ohlson (2012), s. 57.

³⁷⁰ Skog (2015), s. 17.

³⁷¹ Skog (2020), s. 27.

³⁷² Stattin (2021), s. 376.

³⁷³ Skog (2015), s. 18.

³⁷⁴ Ohlson (2012), s. 55.

³⁷⁵ Lidman (2024), s. 725.

utnyttjas eller missbrukas av konkurrenter, exempelvis genom användning av en bulvan.³⁷⁶

6.5 Den upplysta aktieägarmodellen

En annan, inte lika tillspetsad, variant av intressentmodellen är den upplysta aktieägarmodellen. Modellen innebär att styrelsen ska agera enligt aktieägarnas intresse, men med hänsyn till företagets övriga intressenter.³⁷⁷ Vidare menar den upplysta aktieägarmodellen att vinstsyftet bör ses ur ett långsiktigt perspektiv. Detta manifesteras genom att ledningen å ena sidan ska handla i aktieägarnas intresse och å andra sidan ta hänsyn till långsiktiga konsekvenser, relationer med leverantörer, anställdas intressen, kunder, påverkan på samhället och miljön, och så vidare. Den upplysta aktieägarmodellen menar således att man kan inkludera andra intressenters perspektiv eftersom man strävar efter vinst på längre sikt.³⁷⁸

Modellens förespråkare framhåller att den explicita hänvisningen till andra intressenter kan ha ett informations- och utbildningsvärde som kan förbättra bolagsledningens beslutsfattande. Det skulle tvinga företagsledare, som ofta underskattar intressenters betydelse, att erkänna intressenter som en central del i skapandet av långsiktigt värde. Den upplysta aktieägarmodellen skulle dels ge styrelsen moraliskt stöd i hållbarhetsfrågor, dels göra det praktiskt möjligt att fokusera på andra intressenter på bekostnad av aktieägarna.³⁷⁹

Trots att den upplysta aktieägarmodellen tar en mellanväg och balanserar mellan att värna om både aktieägare och andra intressenter får modellen kritik av båda läger. Beate Sjäffjell, professor vid Oslos universitet, är en förespråkare för intressentmodellen och ställer sig kritisk till den upplysta aktieägarmodellen.³⁸⁰ Hon menar att den upplysta aktieägarmodellen inte tillräckligt utmanar aktieägarnas rådande ställning över andra intressen.³⁸¹ Vidare framför hon att det skulle finnas en överhängande risk att andra intressenters intressen endast skulle efterföljas på ett ytligt och formalistiskt sätt av bolag som är fokuserade på att skapa avkastning till aktieägarna. Styrelsen skulle fortfarande betrakta vinstsyftet och aktieägarnas intresse som sin primära plikt.³⁸²

Harvardprofessorerna Lucian A. Bebchuk och Roberto Tallarita har en mycket skeptisk hållning till den upplysta aktieägarmodellen och menar att det skulle vara ett misstag om länder övergav den traditionella aktieägarmodellen. De grundar sina argument på att den upplysta aktieägarmodellen inte

³⁷⁶ Stattin (2021), s. 372.

³⁷⁷ Skog (2020), s. 28.

³⁷⁸ Keay (2010), s. 5.

³⁷⁹ Bebchuk & Tallarita (2020), s. 17.

³⁸⁰ Sjäffjell (2024b), s. 33.

³⁸¹ Sjäffjell (2011), s. 16.

³⁸² Sjäffjell & Taylor (2019), s. 54.

skiljer sig från den traditionella aktieägarmodellen. Om det skulle vara gynnsamt för bolaget ur ett långsiktigt perspektiv att behandla intressenter på ett särskilt sätt, skulle en sådan behandling vara motiverad enligt både den upplysta och den traditionella inställningen till aktieägarmodellen. Vice versa, om det inte skulle vara gynnsamt för bolaget ur ett långsiktigt perspektiv att behandla intressenter på ett särskilt sätt, skulle ingen av de två modellerna motivera handlandet.³⁸³ Givet de positiva konnotationerna till termen ”upplyst” anser Bebhuk och Tallarita att den upplysta aktieägarmodellen låter bättre än den traditionella aktieägarmodellen. Vidare menar de att den upplysta aktieägarmodellen skulle kunna resultera i kontraproduktiva resultat eftersom det skulle skapa en illusion om att den modellen leder till bättre effekter för miljö och samhälle.³⁸⁴ En sådan illusion skulle kunna resultera i att intressenter och utomstående blir mindre delaktiga och drivande i viktiga hållbarhetsfrågor.³⁸⁵

Jag tycker att professorerna Bebhuk och Tallarita i sitt resonemang missar en stor del av poängen i kritiken mot Friedmans aktieägarmodell som kretsar kring den kortsiktighet som råder hos bolag. Jag ser inte att den upplysta aktieägarmodellen på samma sätt skulle uppmuntra till kortsiktig bolagsstyrning som Friedmans aktieägarmodell gör.

Ohlson ställer sig frågande till den upplysta aktieägarmodellen och menar att det grundläggande problemet kring syftesbestämmelsen inte blir löst. Även om den upplysta aktieägarmodellen inte går lika hårt åt vinstsyftet som intressentmodellen ställs ledningen inför intressekonflikter och svåra avvägningsproblem.³⁸⁶ Exempelvis är det svårt att se hur ett oljebolag ska agera om det står inför att borra efter en fyndighet som gynnar företagets långsiktiga vinstmaximering men som samtidigt långsiktigt skulle orsaka stora utsläpp av koldioxid. Således ger den upplysta aktieägarmodellen många gånger endast ett sken av att kunna förena motstridiga intressen ur ett långsiktigt perspektiv.³⁸⁷

6.6 Förslag till reform av vinstsyftet och aktieägarmodellen

Diskussionen kring företagens ansvar i frågor kopplat till miljö och samhälle växer sig större och större. Idag är det en utbredd företeelse bland bolag att frivilligt efterleva CSR-krav. Det innebär dock en risk för bolagets ledning att leva upp till de frivilliga kraven om det skulle resultera i otillåten avvikelser från det indirekta vinstsyftet i ABL. Därigenom ställer företagens ökade samhällsansvar frågan om syftesbestämmelsen på sin spets.³⁸⁸ I diskussionen om syftesbestämmelsen framträder olika perspektiv och i grund och botten

³⁸³ Bebhuk & Tallarita (2020), s. 16.

³⁸⁴ Bebhuk & Tallarita (2020), s. 16.

³⁸⁵ Bebhuk & Tallarita (2020), s. 19.

³⁸⁶ Ohlson (2012), s. 81.

³⁸⁷ Bebhuk, Kastiel & Tallarita (2022), s. 13.

³⁸⁸ Ohlson (2012), s. 263.

handlar det om att tolka 3 kap. 3 § ABL. Däremot stadgar varken aktiebolagslagen eller förarbeten vilken tolkning som är korrekt. En tolkning, den som det verkar råda mest konsensus om i den svenska juridiska doktrinen de lege lata, är att företagets syfte är att vinstmaximera, vilket överensstämmer med Friedmans aktieägarmodell.³⁸⁹

Vad gäller de lege ferenda uttryckte Skog i Svensk Juristtidning 2015 att vinstsyftet bör förbli detsamma i framtiden.³⁹⁰ Med hänsyn till samtidens utveckling, frågan om kortsiktig bolagsstyrning och EU:s hållbarhetsregelverk ansåg Lidman att det var motiverat att än en gång ta ställning till vinstsyftets framtid. Lidman menar att en förändring av vinstsyftet skulle kräva långtgående åtgärder för att lyckas få till en meningsfull förändring i svensk rätt. Det skulle krävas bra mycket mer än att radera ”vinst” ur syftesbestämmelsen. Vinstsyftet som handlingsnorm får sin starka ställning genom utformningen av det svenska bolagsstyrningssystemet. Alltså skulle det krävas en reformativ av bolagsrätten gällande vem som tillsätter bolagets styrelse och som har den yttersta bestämmanderätten i bolaget. Lidman konstaterar att det nog är få i näringslivet som skulle gå med på en ordning där aktieägarna ersätts av ett offentligt utsett organ eller ett organ sammansatt av representanter från bolagets olika intressenter. Således kom likväl Lidman fram till, i Svensk Juristtidning 2024, att vinstsyftet bör förbli oförändrat de lege ferenda.³⁹¹

Frydlinger är skeptiskt till Skogs och Lidmans hållning i frågan om de lege ferenda då han ser svårigheter med att förena vinstmaximering med EU:s hållbarhetsregelverk som till stor del genomsyras av intressentmodellen.³⁹² Han menar att det faller sig osannolikt att kunna förena aktieägarnas intresse av vinstmaximering med EU:s ställda krav på företag att visa tillbörlig aktsamhet och ta hänsyn till andra intressenter. Frydlinger framhåller att vinstmaximering må vara aktiebolagets syfte enligt det lege lata, men verkar vara ett syfte som är omöjligt att upprätthålla de lege ferenda.³⁹³

Som nämnts ovan är Beate Sjäffjell förespråkare för intressentmodellen och välkomnar EU:s olika hållbarhets direktiv. Trots den välvilliga inställningen till EU:s regleringar menar hon att det inte räcker med att företag integrerar tillbörlig aktsamhet i sina policyer och riskhanteringssystem.³⁹⁴ Detta med anledning av att det finns en risk att hållbart företagande förblir blir en moralisk norm om inte länder reformerar sin bolagsrätt.³⁹⁵ Sjäffjell framhåller att det mest kritiska steget i att få företag att efterleva hållbarhetskrav är att uttryckligen omdefiniera företags samhälleliga roll och syfte, samt styrelsens

³⁸⁹ Frydlinger (2023a), s. 128, prop. 1997/98:99, s. 97, Skog (2015), s. 11, Stattin (2021), s. 349.

³⁹⁰ Skog (2015), s. 11.

³⁹¹ Lidman (2024), s. 728.

³⁹² Frydlinger (2023a), s. 126.

³⁹³ Frydlinger (2023a), s. 127.

³⁹⁴ Sjäffjell (2024b), s. 33.

³⁹⁵ Sjäffjell (2024b), s. 26.

position.³⁹⁶ Om inte en drastisk förändring sker av bolagsrätten anser Sjäfjell att styrelsen fortsatt kommer att betrakta vinstsyftet och aktieägarnas avkastning som sin primära plikt.³⁹⁷

6.7 Andra länders bolagsstyrningsmodeller

En minoritet, 3–17 procent, av bolagsledningarna i Japan och länder i Kontinentaleuropa anser att bolagsledningens huvudsakliga uppgift är att maximera aktievärdet och att se till aktieägarnas intresse. Majoriteten av bolagsledningarna i dessa länder menar att deras huvudsakliga uppgift är att nå fungerande kompromisser mellan olika intressenter och se till deras olika intressen.³⁹⁸

Exempelvis är Frankrike och Tyskland två länder som har mer intressentorienterade bolagsstyrningsmodeller än Sverige. Därtill har länderna en längre tradition av att skydda samhällsintressen genom lagstiftning. Frankrike ändrade 2019 sin civilrättsliga lag, Code Civil, genom att införa regler som innebär att franska bolag ska ”styras utifrån sitt samhällsintresse och med hänsyn till de sociala och miljömässiga utmaningar som verksamheten innebär”.³⁹⁹ Vad gäller Tysklands aktiebolagslag har den angetts sedan 1960-talet att styrelsen ska styra företaget på ett sätt som dels gynnar företaget och aktieägare, dels anställda och allmänheten. Dock har effektiviteten i dessa bestämmelser blivit ifrågasatta.⁴⁰⁰

Likväl har Kina, Brasilien och Indien regleringar som föreskriver att företagsledningar är skyldiga att prioritera samhällsintressen och andra intressenter framför aktieägarna.⁴⁰¹ Även deras regleringar har blivit kritiserade för bristande effekt. Vid en jämförelse med Sverige, som saknar liknande lagstiftning, placerar ingen av ovan nämnda länder lika högt i rankningar gällande jämställdhet, arbetstagares rättigheter eller hållbarhet. Även den internationella konkurrenskraften och innovationskraften har visat sig var betydligt högre i Sverige än nyss nämnda länder.⁴⁰² Givet den översiktliga jämförelsen konstaterar Lidman att det inte kan påstås föreligga ett orsakssamband mellan en mer intressentorienterad bolagsstyrningsmodell och mer framgångsrikt främjande av samhällsintressen framför aktieägarnas.⁴⁰³

³⁹⁶ Sjäfjell (2011), s. 14–15.

³⁹⁷ Sjäfjell & Taylor (2019), s. 54.

³⁹⁸ Bergström & Samuelsson (2021), s. 60.

³⁹⁹ Lidman (2024), s. 727. Se mer om Frankrikes och Tysklands inställning till CSR i kap. 4.1.

⁴⁰⁰ Lidman (2024), s. 726–727.

⁴⁰¹ Pargendler (2024), s. 537, 545, 554.

⁴⁰² Lidman (2024), s. 726–727.

⁴⁰³ Lidman (2024), s. 728.

7 Avslutande diskussion och slutsats

7.1 Inledning

Detta avslutande kapitel syftar till att sammanfatta och diskutera uppsatsens redogörelse om CSR, CSDDD, vinstsyftet och bolagsstyrningsmodeller för att kunna besvara respektive frågeställning. Även om frågeställningarna till stor del går in i varandra har jag för tydlighetens skull valt att diskutera och besvara respektive frågeställning under enskild underrubrik. Därefter knyts frågeställningarna samman i en avslutande kommentar.

Vad gäller uppsatsens första respektive tredje frågeställningar *”Hur ska företagen efterleva kraven på tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?”* och *”Kan man förena vinstsyftet i 3 kap. 3§ ABL med skyldigheten att beakta tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?”* utgår jag från att CSDDD blir implementerat i svensk lagstiftning, eftersom det är oklart om och när den materiella delen av Omnibus-förslaget kan komma att röstas igenom.

7.2 Hur ska företagen efterleva kraven på tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?

Det står klart att CSDDD ser kontraktet som det huvudsakliga verktyget för att implementera tillbörlig aktsamhet i företagens verksamhetskedjor. Därmed kommer valet av lämplig kontraktsmodell som binder samman verksamhetskedjan vara avgörande för om företag kan leva upp till tillbörlig aktsamhet. Utöver kontraktet kommer CSDDD:s långtgående administrativa tillsyn och det civilrättsliga ansvaret vara viktiga verktyg för att få företagen att ställa om sina verksamheter.

Som det framgår av uppsatsen finns det delade meningar kring definitionen av CSR, samt vilket ansvar företag bör ta i samhället. Enligt Persson Österman och Svernlöv handlar CSR om att företag måste anpassa sig till sin omgivning och dess kravställning för att säkerställa sin vinstproducerande förmåga. Ur det perspektivet handlar CSR om affärsmässig lönsamhet snarare än om moraliskt ansvar. Företag som har den inställningen till CSR – vilket jag tror gäller många – gör sannolikt en kalkyl där risken för att inte efterleva hållbarhetskrav och tillbörlig aktsamhet vägs mot de potentiella vinsterna av regelbrott och de eventuella konsekvenserna som kan uppstå om de blir avslöjade. Ett sådant bekymmer skulle undvikas om effekterna av CSDDD:s administrativa tillsyn och civilrättsliga ansvar är tillräckligt långtgående, avskräckande och förutsägbart. Om konsekvenserna vid regelbrott blir tillräckligt avskräckande och kostsamma kommer de företag som ser en fortsatt framtid inom EU behöva reformera sin verksamhet och sina verksamhetskedjor. Det viktiga är inte om en sådan reformation då sker utifrån affärsmässiga principer eller utifrån moraliska ställningstaganden. Det viktigaste kommer vara den faktiska efterlevnaden av det implementerade direktivet.

Om konsekvenserna av ett regelbrott mot CSDDD får önskad effekt, kommer företag som inte betraktar efterlevnaden av tillbörlig aktsamhet som affärsmässigt lönsamt inte kunna se någon framtid på den europeiska marknaden. Företag som faller inom den kategorin är högst troligt vissa tredjelandsföretag som endast har en andel av sin verksamhet och försäljning belägen i EU. Ur ett bredare perspektiv skulle det kunna resultera i ett sämre investeringsklimat för EU. Jag tror även att flera små och medelstora unionsföretag som blir direkt eller indirekt påverkade av direktivet kommer tvingas flytta från den inre marknaden för att inte riskera sin konkurrenskraft och bärkraft. I dagsläget, ungefär två år innan CSDDD ska implementeras, är regelhinder och den administrativa bördan den huvudsakliga utmaningen som små och medelstora företag brottas med. När CSDDD väl är införlivat kommer den utmaningen inte att bli mindre.

En annan konsekvens för små och medelstora unionsföretag är att deras incitament till att växa kan hämmas för att undvika de uppställda tröskelvärdena för att omfattas av CSDDD:s skyldigheter. En sådan effekt skulle kunna hämma den ekonomiska utvecklingen inom EU. Å andra sidan kommer många små och medelstora unionsföretag oundvikligen att påverkas och behöva anpassa sig till de större företagens verksamhetskedjor. Ur det perspektivet skulle det i stället kunna vara lönsamt för små och medelstora företag att redan i mindre skala börja anpassa sig efter kraven på tillbörlig aktsamhet.

I diskussionen om hållbara företag är termen långsiktighet återkommande. Om företag ser relationerna till sina leverantörer ur ett långsiktigt perspektiv finns större sannolikhet att verksamhetskedjan binds samman med skäliga kontraktsformer som skapar samstämmiga intressen. En övertydlig jämförelse är att företagen måste välja moroten framför piskan för att kunna nå en verklig implementering av kraven på tillbörlig aktsamhet genom verksamhetskedjan. I sammanhanget är piskan hög kravställning och kontroll, vilket skapar incitament för leverantörer att pressa kostnader och utnyttja människor och naturtillgångar. Frydlinger menar att hållbara lösningar i det långa loppet kan vara mer kostnadseffektivt men sällan ur ett kortsiktigt perspektiv, varpå incitament att pressa priser och använda icke hållbara lösningar lockar för leverantörerna.⁴⁰⁴

Moroten i sammanhanget innebär att företagen måste upprätta lämplig ansvarsfördelning mellan leverantörerna och erbjuda dem proportionerligt stöd i form av kunskapsöverföring, kapacitetssuppleering och ekonomiskt stöd. Exempelvis bör kontrakten helt utesluta strikt ansvar eftersom en sådan klausul skulle undergräva transparens, förtroende och samarbete. Om leverantörer har skäliga villkor kommer transparensen öka vid informationsutbytet genom hela verksamhetskedjan varpå företag har större möjlighet att både förekomma och förbygga negativa effekter. Konkret innebär det att företag behöver investera både tid och pengar för att bygga motståndskraftiga verksamhetskedjor, vilket innebär att företag kommer vilja värna om sina leverantörer ur ett långsiktigt perspektiv.

⁴⁰⁴ Frydlinger (2023a), s. 273.

Hur svenska företag ska förhålla sig till kraven om tillbörlig aktsamhet är avhängigt hur lagstiftaren väljer att implementera direktivet. Här i kan jag endast spekulera eftersom utredaren ska presentera sitt förslag senast i december 2025. Det är dock mer som talar för att implementeringen kommer att ske med återhållsamhet eftersom förslaget ska utgå från en miniminivå och möjliggöra att företagen kan fokusera på sin kärnverksamhet i så stor utsträckning som möjligt. Regeringen har understrukt att utredaren ska inhämta synpunkter från relevanta aktörer, varpå Svenskt Näringsliv högst troligt är en part som konsulteras. Svenskt Näringsliv har uttryckt att företagen behöver en flexibel och tydlig vägledning för att det ska vara möjligt att följa CSDDD:s krav på ett meningsfullt sätt. Vidare poängterar organisationen att de frivilliga standardavtalsklausulerna som EU-kommissionen arbetar fram troligen är det som kommer vara av störst betydelse för företag i praktiken eftersom det ger vägledning om hur kontrakten ska upprättas.⁴⁰⁵

Den svenska lagstiftaren kommer behöva göra en balanserad avvägning eftersom en allt för flexibel implementering av direktivet kan leda till tolknings-svårigheter och minskad förutsägbarhet. Däremot skulle en alltför detaljerad implementering av direktivet kunna resultera i en hämmande effekt för näringsverksamheternas konkurrenskraft då det blir en för tung regelbörda. Vidare skulle det kunna resultera i en ”check-box-efterlevnad”, vilket underminerar det riskbaserade förhållningssättet till tillbörlig aktsamhet. Det har dock visats att den enskilt viktigaste skyddsåtgärden mot ”check-box-efterlevnad” är ett effektivt deltagande från intressenter.⁴⁰⁶ Ur det perspektivet blir artikel 26 CSDDD som möjliggör för enskilda personer och organisationer att föra fram ”välgrundade farhågor” till tillsynsmyndigheten en central funktion för att hålla företagen ansvariga till sina skyldigheter.

7.3 Vilka konsekvenser kan Omnibus-förslaget få för hållbart företagande?

Den 26 februari 2025 presenterade EU-kommissionen sitt Omnibus-förslag som syftar till att skjuta upp implementeringen samt ändra det materiella innehållet i CSDDD. Den 3 april 2025 stod det klart att medlemsländerna får ett extra år på sig att implementera CSDDD. Vad gäller de materiella förändringarna krävs däremot längre tid för förhandling och omröstning, vilket gör CSDDD:s innehåll i nuläget svårt att förhålla sig till.

Vare sig den materiella delen av Omnibus-förslaget blir godkänt eller inte kommer det oundvikligen att ge stora konsekvenser eftersom förslaget skapar en ökad rättsosäkerhet och undergräver förtroendet för EU:s hållbarhetsarbete. Osäkerheten som nu råder försvårar för företag att kunna agera och planera ur ett långsiktigt perspektiv. För företag som har agerat proaktivt genom att investera tid och pengar för att ställa om sin verksamhet efter CSDDD:s krav, kan genomförda åtgärder nu bli verkningslösa. Således gynnas de företag som inte har en lika hållbar profil eftersom de med viss sannolikhet inte

⁴⁰⁵ Althin (2025).

⁴⁰⁶ Estlund (2008), s. 684.

kommer behöva göra samma investering av tid och pengar överhuvudtaget. Den osäkerhet som Omnibus-förslaget har skapat för företag är just den ineffektivitet och instabilitet som Draghi-rapporten varnade för. Draghi-rapporten, som analyserade EU:s konkurrenskraft, betonade att EU har många innovativa och ambitiösa företag men att deras potential hämmas av ett fragmenterat regelverk med överlappande och inkonsekventa regler.⁴⁰⁷

Visserligen innebär Omnibus-förslaget en regellättnad som är efterfrågad bland unionsföretagen. Regellättanden skulle i längden kunna leda till ökad konkurrenskraft och resultera i att fler hållbara beslut inte fastnar i överflödigt byråkrati. Med tanke på all kritik, omförhandlingar och revideringar som krävdes innan CSDDD slutligen antogs, drar jag slutsatsen att direktivet både var och ännu är alltför ambitiöst. Hade EU-kommissionen i ett tidigare skede tagit till sig den kritik som framfördes 2022 gentemot CSDD-förslaget, hade direktivet troligen utformats mer i linje med Omnibus-förslaget och därmed besparat företagen den osäkerhet som nu råder. Det är i vart fall en sak som är säker och det är att utmaningarna inom hållbart företagande kvarstår och vi kommer inte närmare en lösning på problemen med en spelplan som ständigt förändras.

EU-kommissionen anger i sitt meddelande *Ett enklare och snabbare Europa: Meddelande om genomförande och förenkling* i februari 2025 att den gröna omställningen kräver en ny djärv strategi som omfattar förenkling av regelverk och tar bort oskäligen regelbördor samt återkommande administrativa kostnader samtidigt som de ursprungliga hållbarhetsmålen och höga standarder kvarstår.⁴⁰⁸ Frågan är dock om Omnibus-förslaget är den förenkling som EU-kommissionen menar, eller om det är en de facto tillbakagång för EU:s hållbarhetsarbete? Jag skulle säga att det är både och. Med CSDDD tog EU två stora steg framåt genom att omvandla de frivilliga och internationella standarderna om tillbörlig aktsamhet till att bli rättsligt bindande för berörda företag. Däremot om Omnibus-förslaget röstas igenom innebär det att ett steg tas tillbaka eftersom inte lika många företag kommer omfattas av direktivet samt att skyldigheterna inte kommer vara lika stränga. Dock kommer de största och mest tongivande företagen fortfarande att omfattas och behöva efterleva tillbörlig aktsamhet, även om det materiella innehållet blir urvattnat. Trots de förändringar och förenklingar som Omnibus-förslaget medför kvarstår därför en positiv effekt för EU:s hållbarhetsarbete jämfört med tiden före CSDDD röstades igenom.

⁴⁰⁷ Draghi (2024), s. 69.

⁴⁰⁸ COM(2025) 47 final, del III.

7.4 Kan man förena vinstsyftet i 3 kap. 3 § ABL med skyldigheten att beakta tillbörlig aktsamhet enligt CSDDD?

Enligt uppsatsens redogörelse står det klart att den juridiska doktrinen delar uppfattning enligt gällande rätt, de lege lata, om att aktiebolag ska sträva efter att skapa vinst. Med andra ord skapar syftet en handlingsnorm för styrelsen att generera vinst. Syftesbestämmelsen i 3 kap. 3 § ABL hindrar däremot inte företag från att införa en bestämmelse i bolagsordningen som avviker från vinstsyftet. Vad gäller doktrinen uppfattning om hur vinstsyftet bör se ut, de lege ferenda, förekommer relativt knapphändig doktrin. Därtill skiljer den lilla doktrinen på området sig, vilket talar för att rättsläget är oklart. Vidare är det troligt att rättsläget klarnar i samband med att utredaren presenterar sitt uppdrag enligt regeringens kommittédirektiv *Genomförande av EU:s direktiv om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet* i december 2025. Regeringen lyfte fram i sina instruktioner till utredaren att det troligen finns grund för att anta en ny näringsrättslig lag utöver de ändringar som måste ske i befintlig lagstiftning. Vad den lagen skulle kunna komma att innehålla samt vilka ändringar som bör företas i befintlig lagstiftning lämnades däremot därhän. Således kan jag i denna del av framställningen endast utgå från de olika perspektiv och inställningar som uppsatsen har lyft fram för att kunna besvara frågeställningen.

Enligt vinstsyftet de lege lata kan ett företag leva upp till CSR-åtaganden så länge det resulterar i en positiv ekonomisk effekt. Således har CSR varit en fördel för vissa bolags renommé och varit en strategisk positionering ur ett affärsmässigt perspektiv. Det har dock inte varit helt utan risk att leva upp till frivilliga standarder inom CSR för företagsledningen. Enligt 29 kap. 1 § ABL kan personligt ansvar inträda för företagsledningen om beslut fattas som är en otillåten avvikelse och uppenbart strider mot vinstsyftet. Med implementeringen av CSDDD blir det däremot ett lagkrav för berörda företag att efterleva tillbörlig aktsamhet. Om ABL kvarstår i sin nuvarande form kommer alltså ledningens handlingsutrymme att minskas genom att CSDDD implementeras som vilken annan tvingande lagstiftning som helst. Det skulle innebära att tillbörlig aktsamhet och CSR inte längre är ett verktyg för vinstgenerering utan ett självständigt mål.

Till diskussionen träder diskrepansen fram mellan aktiebolagslagens starka koppling till Friedmans traditionella aktieägarmodell och CSDDD:s koppling till intressentmodellen. Här ställer sig Frydinger frågande till hur en företagsledning ska lyckas förena vinstmaximering utan att göra det på andra intressenters bekostnad. Enligt Sjäffell är svaret en reformation av bolagsrätten där man uttryckligen omdefinierar företags samhällseliga roll och syfte, samt styrelsens position. Annars riskerar CSR och tillbörlig aktsamhet att bli överskuggad av vinstintresset. Motsatsvis menar Lidman att en sådan omfattande reform inte hade varit önskvärd för näringslivet eller samhället. En

ändring av vinstsyftet skulle kräva en helt ny struktur på bolagsformen eftersom vinstsyftet och aktieägarmodellen är så djupt rotad i hur ansvar och makt fördelas i det svenska bolagsstyrningssystemet.

Vidare framför Stattin att ingen av intressentmodellens förespråkare har kommit med en lösning för vad som händer om aktieägarna som residualintressenter försvinner.⁴⁰⁹ Om samtliga intressenter skulle vara likställda försvinner incitamentet hos de olika intressentgrupperna att övervaka bolagen, vilket leder till ökade kontrollsvårigheter. I praktiken skulle det innebära att bolagsledningens inflytande stärks ytterligare medan aktieägarnas och övriga intressenters insyn och möjlighet att påverka verksamheten minskas. Ju större kontrollsvårigheterna blir, desto mindre blir investeringsviljan. Det går i sin tur emot aktiebolagslagens grundtanke om att attrahera investerare för att bidra med ekonomisk utveckling i samhället.

Om man blickar bakåt till början av 1900-talet kan man se likheter med det ansvar som bolagen tog i samhället och gentemot sina arbetstagare med den vision som intressentmodellen förespråkar att bolagen ska åta sig idag. Jag anser att det fanns välgrundade anledningar till att man med Saltsjöbadsavtalet 1938 kom fram till att bolag å sin sida bör ägna sig åt näringsliv och staten å sin sida åt välfärd. Jag ser därmed en risk att intressentmodellen kan resultera i att välfärd och traditionellt offentliga uppgifter som skola och vård blir avhängigt arbetsgivare och näringsliv. Vidare skulle företagens position i samhälle och världen stärkas ytterligare i och med det ökade ansvaret. Med ett stort samhällsansvar kommer även makt att kunna påverka. Jag ser således en risk med att det offentliga förlitar sig i allt för hög grad på företag som den dominerande samhällsinstitutionen ur både ett demokratiskt och människorättsligt perspektiv. Vidare skulle det innebära att mindre fokus för aktiebolagen ligger på att attrahera riskkapital, utveckla näringslivet och bidra med skatteintäkter. Sammantaget finns risk att linjen mellan privat och offentlig verksamhet suddas ut.

Med hänsyn till att Sverige, med en aktieägarcentrerad aktiebolagslag, toppar världsrankningar i frågor om jämställdhet, hållbarhet, konkurrenskraft och innovationskraft, samt i mätningar av måluppfyllande av Agenda 2030, är det svårt att finna grund till att en omfattande reform av bolagsrätten är önskvärt. Uppenbarligen verkar svenska bolag kunna balansera å ena sidan vinstgenerering och å andra sidan ta samhällsansvar och respektera rättsnormer. Min ståndpunkt är därför att det inte finns skäl att övergå till en intressentorienterad bolagsstyrningsmodell och att syftesbestämmelsen bör förbli vinst- och aktieägarcentrerad. På så sätt bevaras aktiebolagets privata karaktär och aktieägarnas investeringsvilja. Samtidigt tydliggör implementeringen av

⁴⁰⁹ Stattin (2021), s. 438.

CSDDD att hållbarhetskrav ska beaktas som ett självständigt mål, inte enbart som ett medel för gott renommé eller vinstgenerering.

Även om jag inte ser anledning att frånga det monistiska vinstsyftet kan jag se fördelar med att inkludera begreppet långsiktighet i 3 kap. 3 § ABL och övergå till den upplysta aktieägarmodellen. Den återkommande invändningen mot att inkludera långsiktighet i syftesbestämningen är att det skapar ett större handlingsutrymme för ledningen eftersom det skapar utrymme att tillvarata andra intressen. Som tidigare nämnts kan det leda till ökad kontrollsvårighet över verksamheten vilket i sin tur leder till minskad investeringsvilja. Jag tror dock att fördelarna med ett långsiktigt vinstsyfte överskuggar nackdelarna.

För det första skulle en sådan revidering minska diskrepansen mellan teori och praktik, eftersom de flesta företagsledningar redan idag arbetar utifrån långsiktiga strategier och övergripande mål. Enligt Stattin framstår det som närmare självklart att det i praktiken är någon form av upplyst aktieägarmodell som redan tillämpas av företagen.⁴¹⁰ För det andra skulle ett långsiktigt vinstsyfte bättre harmoniera med implementeringen av CSDDD. Som tidigare konstaterats kommer ett långsiktigt perspektiv vara avgörande för att bygga motståndskraftiga verksamhetskedjor som uppfyller kravet på tillbörlig aktksamhet. Ju mer hållbart ett bolag är, desto mer långsiktigt behöver det agera. För det tredje, och avslutningsvis, skulle ett uttryckligt långsiktigt vinstsyfte inte bara ligga i linje med hållbar utveckling, utan även harmoniera med ett av aktiebolagets mest centrala kännetecken – dess obegränsade livslängd.

7.5 Avslutande kommentar

Oavsett vilken materiell omfattning CSDDD slutligen landar i är det trots allt en positiv utveckling som har skett på det hållbarhetsjuridiska området. Direktivet var visserligen för ambitiöst i sin utformning, vilket nu har skapat osäkerhet för hur företag ska planera och agera långsiktigt. Jag ser däremot de ambitiösa artiklarna i CSDDD som hoppingsivande eftersom det tyder på att viljan finns bland medlemsländer att ta hållbart företagande och hållbar utveckling på allvar. Den hållbara utvecklingen måste dock göras på ett sätt där näringslivet kan bibehålla sin konkurrenskraft, innovationskraft och vinstproducerande förmåga. Företag bör därför sträva efter att skapa långsiktig vinst för att attrahera kapital till de mest innovativa och efterfrågade lösningarna på samtidens utmaningar.

⁴¹⁰ Stattin (2021), s. 361.

Källförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 1941:9 förslag till lag om aktiebolag m.m.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 1895:6 Kongl. Maj:ts Nåd. Proposition N:o 6.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.

Skr. 2015/16:69 Politik för hållbart företagande.

Prop. 2023/24:124 Nya regler om hållbarhetsrapportering.

Övrigt

Statskontoret, ”FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter: tillämpning av Förenta nationernas ramverk ’skydda, respektera och åtgärda’”, Bilaga till: dnr 2017/183-5 Bedömning av Sveriges efterlevnad av FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.

Regeringskansliet Faktapromemoria Dnr UD2022/03044 Sveriges strategi för arbetet i OECD.

Regeringskansliet, OECD:s vägledning om tillbörlig aktsamhet för ansvarsfullt företagande, 2023. (Cit. OECD:s riktlinjer).

Genomförande av EU:s direktiv om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet, Dir. 2024:123.

Europeiska unionen

Förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/3005 av den 27 november 2024 om transparens och integritet i betygställningsverksamhet avseende miljö, samhällsansvar och bolagsstyrning (ESG-betyg), och om ändring av förordningarna (EU) 2019/2088 och (EU) 2023/2859.

Direktiv

Rådets direktiv 2003/49/EG av den 3 juni 2003 om ett gemensamt system för beskattning av räntor och royalties som betalas mellan närstående bolag i olika medlemsstater.

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2022/2464 av den 14 december 2022 om ändring av förordning (EU) nr 537/2014, direktiv 2004/109/EG, direktiv 2006/43/EG och direktiv 2013/34/EU vad gäller företagens hållbarhetsrapportering. (Cit. CSRD).

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1760 av den 13 juni 2024 om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet och om ändring av direktiv (EU) 2019/1937 och förordning (EU) 2023/2859, (PE/9/2024/REV/1). (Cit. CSDDD).

Europaparlamentet

Europaparlamentets lagstiftningsresolution av den 3 april 2025 om förslaget till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiven (EU) 2022/2464 och (EU) 2024/1760 vad gäller de datum från och med vilka medlemsstaterna ska tillämpa vissa krav avseende hållbarhetsrapportering och tillbörlig aktsamhet för företag (COM(2025)0080 – C10-0038/2025 – 2025/0044(COD)). (Cit. Europaparlamentets lagstiftningsresolution av den 3 april 2025).

Europeiska kommissionen

Europakommissionens grönbok av den 18 juli 2001 om främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar (EU), KOM(2001) 366 slutlig.

Europakommissionens meddelande av den 25 oktober 2011 om en förnyad EU-strategi 2011–2014 för företagens sociala ansvar, KOM(2011) 681 slutlig.

Europakommissionens meddelande av den 11 december 2019 om europeiska Gröna Given, COM(2019) 640 final.

Europeiska kommissionen & EY, Study on directors' duties and sustainable corporate governance, Final report, Publications Office, July 2020.

Europakommissionens meddelande av den 18 december 2020 om ett Starkt Socialt Europa För Rättvisa Omställningar, COM(2020) 14 final.

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv av den 23 februari 2022 om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet och om ändring av direktiv (EU) 2019/1937, (COM/2022/71 final). (Cit. CSDD-förslaget).

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv av den 30 november 2022 om tillbörlig aktsamhet för företag i fråga om hållbarhet och om ändring av direktiv (EU) 2019/1937 – Allmän riktlinje, 15024/1/22 REV 1. (Cit. Rådets riktlinje).

Europakommissionens meddelande av den 11 februari 2025 om kommissionens arbetsprogram 2025, Framåt tillsammans: en djärvare, enklare och snabbare union, COM(2025) 45 final.

Comission Staff Working Document, 26 february 2025, accompanying the documents COM(2025) 80 - COM(2025) 81, SWD(2025) 80 final.

Proposal for a Directiv of the European Parliament and the Council amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760 as regards certain corporate sustainability reporting and due diligence requirements, 2025/0045 (COD), COM(2025)81 final.

Övrigt

Ordförandeskapets slutsatser –Europeiska Rådet i Göteborg, Göteborg den 15 och 16 juni 2001, SN 200/1/01 REV 1.

Regulatory Scrutiny Board Opinion, 26 november 2021, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Sustainable Corporate Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937, SEC(2022) 95.

Övrigt

UN Guiding Principles on Business and Human Rights, Resolution 17/4, 16 June 2011.

OECD (2023), OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct, OECD Publishing.

OECD Watch (2024), Alignment within Reach: Remaining opportunities to align the EU CSDDD with the OECD Guidelines.

Litteratur

Böcker

Arvidsson, Niklas (2010), *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*. Thomson Reuters Professional.

Arvidsson, Niklas & Samuelsson, Per (2022), 'Ett och annat om vinstsyftet, generalklausulen, företagsvärdering och likhetsprincipen', i: Lidman, Erik m.fl. (red.), *Festskrift till Rolf Skog*. Norstedts Juridik.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per (2021), *Aktiebolagets Grundproblem*. 6 uppl., Norstedts Juridik AB.

Borglund, Tommy, De Geer, Hans, Frostenson, Magnus, Lerpold, Lin, Nordbrand, Sara, Sjöström, Emma, Sweet, Susanne & Windell, Karolina (2012), *CSR - en guide till företagets ansvar*. 1 uppl., Sanoma Utbildning. (Cit. Borglund m.fl. (2012)).

Bowen, Howard R. (1953), *Social Responsibilities of the Businessman*, University of Iowa Press.

Bueno, Nicolas & Djeuga, Isidore, Ngueuleu (2024), 'Civil liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive: A 'Brussels Effect' on International Investment Law?', in: Ziegler, Andreas R., Canapa, Damiano & Cardozo, Maria, Izabel (eds), *Business and Human Rights: Emerging Challenges, Issues, and Trends*. BRILL.

Cameron, Iain (2023), *An Introduction to the European Convention on Human Rights*. 9 uppl., Iustus.

Dotevall, Rolf (1989), *Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör: en aktiebolagsrättslig studie i komparativ belysning*. Nordstedt.

Eklund, Karin & Stattin, Daniel (2021), *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt*. 3 uppl., Iustus.

Frydlinger, David (2023), *Spelregler för hållbar affärsverksamhet: lagar, kontrakt och moral*. 1 uppl., Norstedts juridik. (Cit. Frydlinger (2023a)).

Frydlinger, David (2025), *Spelregler för hållbar affärsverksamhet: lagar, kontrakt och moral*. 2 uppl., Norstedts juridik.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund, Studentlitteratur, s. 21–46.

Mayer, Colin (2018), *Prosperity: Better Business Makes the Greater Good*. Oxford University Press.

Mayer, Colin (2022), 'The Governance of Corporate Purpose', i: Lidman, Erik m.fl. (red.), *Festskrift till Rolf Skog*. Norstedts Juridik.

Ohlson, Göran (2012), *Vikten av vinst: en studie av syftets betydelse i bolagsstyrning*. Iustus Förlag AB.

Porter Michael E. (1985), *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. NY: Free Press.

Rasche, Andreas, Morsing, Mette, Moon, Jeremy & Kourula, Arno (2023), *Corporate Sustainability - Managing Responsible Business in a Globalised World*. 2 uppl., Cambridge University Press.

Reichel, Jane (2018), 'EU-rättslig metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund, Studentlitteratur, s. 109–142.

Samuelsson, Per (2011), 'En essä om vinst och värde', i: Lindell-Frantz, Eva, Moberg, Krister, Nyström, Birgitta & Olsson, Katarina, *Festskrift till Boel Flodgren*. Juristförlaget i Lund.

Sandström, Torsten (2023), *Svensk aktiebolagsrätt*. 8 uppl., Nordstedts juridik.

Schmauch, Magnus (2023), *Hållbarhetsreglerna på finansmarknaden*. 1 uppl., Norstedts Juridik.

Sevenius, Robert (2007), *Bolagsstyrning*. 1 uppl., Studentlitteratur.

Stattin, Daniel (2008), *Företagsstyrning: en studie av aktiebolagsrättsregler om ägar- och koncernstyrning*. 2 uppl., Uppsala universitet.

Stattin, Daniel (2021), *Aktiebolagets funktion*. 1 uppl., Iustus förlag.

Svernlöv, Carl (2023), *Aktiebolagslagen: en översikt*. 2 uppl., Norstedts juridik.

Östberg, Jessica (2020), 'Några tankar kring aktiebolagslagens vinstsyfte', i: Andersson, Jan m.fl. (red.), *Vänbok till Anders Lagerstedt: studier i associationsrätt och förmögenhetsrätt*. Jure Förlag.

Artiklar

Agudelo, Mauricio, Andrés, Latapí, Jóhannsdóttir, Lára & Davídsdóttir, Brynhildur (2019), 'A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility'. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, Article number: 1 (2019).

Andersen m.fl. (2022), 'Response to the Proposal for a Directive on Corporate Sustainability Due Diligence by Nordic and Baltic Company Law Scholars'. *Nordic & European Company Law*, No. 22-01.

Bebchuk, Lucian A. & Tallarita, Roberto (2020), 'The Illusory Promise of Stakeholder Governance'. *Harvard Law School John M. Olin Center*, Discussion Paper No.1052.

Bebchuk, Lucian A., Kastiel, Kobi & Tallarita, Roberto (2022), 'Does Enlightened Shareholder Value Add Value?'. *Harvard Law School John M. Olin Center*, Discussion Paper No. 1077.

Bernaz, Nadia, Bueno, Nicolas, Holly, Gabrielle & Martin-Ortega, Olga (2024), 'The EU directive on corporate sustainability due diligence (CSDDD): The final political compromise'. *Business and Human Rights Journal* (2024).

Carlsson-Wall, Martin, Eugster, Florian, Hjelström, Tomas & Nilsson, Henrik (2021), 'Corporate governance and short-termism: An in-depth analysis of Swedish data'. Stockholm School of Economics, *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret*, nr 2/3.

Ciacchi, Silvia (2024), 'The newly adopted Corporate Sustainability Due Diligence Directive: an overview of the lawmaking process and analysis of the final text'. *ERA Forum*, Vol. 25.

Dadush, Sarah, Schönfelder, Daniel & Streibelt, Michaela (2024), 'What the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Says About Contracts'. The State University of New Jersey- Rutgers Law School, Responsible Contracting Project, *Social Science Research Network*, posted 12 July 2024.

Draghi, Mario (2024), 'The future of European competitiveness - A competitiveness strategy for Europe'. September 2024, Part A.

Estlund, Cynthia (2008), 'Who Mops the Floors at the Fortune 500? Corporate Self-Regulation and the Low-Wage Workplace'. *Lewis and Clark Law Review*, 12(3).

Fink, Larry (2018), 'A Sense of Purpose'. *Harvard Law School Forum on Corporate Governance*.

Freeman, R. Edward & McVea, John (2001), 'A Stakeholder Approach to Strategic Management'. *Darden Graduate School of Business Administration, University of Virginia*, Working Paper No. 01-02.

Friedman, Milton (1970), 'The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits'. *The New York Times Magazine*.

Frydlinger, David (2023), 'Vad är hållbarhetsjuridik'. *SvJT* s. 907–927. (Cit. Frydlinger (2023b)).

Hopt, Klaus, J. (2023), 'Corporate Purpose and Stakeholder Value - Historical, Economic and Comparative Law Remarks on the Current Debate, Legislative Options and Enforcement Problems'. *European Corporate Governance Institute*, Law Working Paper No. 690/2023.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap'. *SvJT* s. 1–10.

Jault-Seseke, Fabienne (2024), 'A Comparison of the French and German Transparency Laws'. *Oslo Law Review*, Vol.10, Iss.2.

Keay, Andrew (2010), 'Moving Towards Stakeholderism? Constituency Statutes, Enlightened Shareholder Value and All That: Much Ado About Little?'. *European Business Law Review*, Volume 22, Issue 1 (2011).

Lidman, Erik (2024), 'Det svenska vinstsyftet och hållbar bolagsstyrning 2024'. *SvJT* s. 715–728.

Locke, Richard & Romis, Monica (2007), 'Improving Work Conditions in a Global Supply Chain'. *MIT Sloan Management Review*, Vol.48:2.

Pargendler Mariana (2024), 'Corporate Law in the Global South: Heterodox Stakeholderism'. *Seattle University Law Review*, Vol. 47, Issue 2, 2024,

Persson, Österman, Roger & Svernlöv, Carl (2016), 'CSR i företagsbeskattning'. *Svenskt Näringsliv*, april 2016.

Schmauch, Magnus (2022), 'CSDD — Kommissionens förslag till direktiv om företagens due diligenceansvar i hållbarhetsfrågor'. *SvJT* s. 855-884.

Shulman, Skylar (2024), 'Corporate Sustainability Due Diligence: Combining Human Rights and the Environment'. *Columbia Journal of Environmental Law*, 49(2), 2024.

Sjåfjell, Beate (2011), 'Why Law Matters: Corporate Social Irresponsibility and the Futility of Voluntary Climate Change Mitigation'. *University of Oslo Faculty of Law*, Research Paper No. 2011-04.

Sjåfjell, Beate & Taylor, Mark B. (2019), 'Clash of Norms: Shareholder Primacy vs. Sustainable Corporate Purpose'. *Nordic & European Company Law*, LSN Research Paper Series No. 19-06.

Sjåfjell, Beate (2024), 'From Sustainability in Law to Sustainability Law'. *Nordic & European Company Law*, LSN Research Paper Series, No. 24-06. (Cit. Sjåfjell (2024a)).

Sjåfjell, Beate (2024), 'Conceptualising Corporate Sustainability Law'. *University of Oslo Faculty of Law Legal Studies*, Research Paper Series, No. 2024-13. (Cit. Sjåfjell (2024b)).

Skog, Rolf (2015), 'Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen'. *SvJT* s. 11-18.

Skog, Rolf (2020), 'Bolagsstyrning för hållbarhet'. i Kollegiet för Svensk Bolagsstyrning, Årsrapport 2020.

Steinbrück, Platise, Mateja (2023), 'From Social to Legal Responsibility: The Rise of Due Diligence Laws and their Limits'. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law*, Research Paper No. 2023-20.

Sustainable Development Report 2024, 'The SDGs and the UN Summit of the Future'. *Published by Dublin University Press Dublin*, Ireland, 2024.

The Global Compact (2004), 'Who Cares Wins - Connecting Financial Markets to a Changing World'. *United Nations Department of Public Information*, 57899-December 2004.

United Nations Human Rights (2025), 'Appeal 2025'. *OHCHR Publications Desk*, 14 January 2025.

World Bank Group (2020), 'World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains'. *World Bank Publications*, ISSN: 0163-5085.

World Meteorological Organization (2024), 'State of the Global Climate 2024'. *WMO*, No. 1368, ISBN 978-92-63-11368-5

Österman, Persson, Roger & Svernlöv Carl (2017), 'CSR i företagsbeskattning – ett associationsrättsligt perspektiv'. *Skattenytt* nr. 3.

Rättsfallsförteckning

EU-domstolen

Dom av den 16 juli 2016 i mål C-255/14, *Chmielewski*, ECLI:EU:C:2015:475.

Elektroniska källor

Agenda 2030 och De Globala Målen För Hållbar Utveckling, *Ett informationsmaterial från Svenska FN-förbundet*,

, (besökt 2025-01-28).

Althin, Maria (2025), *Den vägledning som tas fram beträffande due diligence måste vara praktiskt användbar*, Svenskt Näringsliv,

, (besökt 2025-04-22).

Bueno, Nicolas & Oehm, Franziska, *Conditions of Corporate Civil Liability in the Corporate Sustainability Due Diligence Directive - Restrictive, but clear?*,

, (besökt 2025-03-21).

CircuLaw, European Green Deal, https://www.circulaw.nl/European_green_deal.pdf, (besökt 2025-02-22).

Ekonomifakta, *BNP-internationellt*, https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/makroekonomi/bnptillvaxt/bnp-internationellt_1212583.html, (besökt 2025-02-01).

Etisk Handel Sverige, *EU-kommissionens Omnibus-förslag: Vad innebär det för företags hållbarhetsarbete?*

, (besökt 2025-04-08).

European Commission, *Corporate sustainability and responsibility - What is Corporate Social Responsibility?*, https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/corporate-sustainability-and-responsibility_en, (besökt 2025-04-02).

European Commission, *Corporate sustainability due diligence*,

,
(besökt 2025-02-12).

European Commission, *ESG rating activities*, https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/esg-rating-activities_en, (besökt 2025-04-02).

European Commission, *Overview of sustainable finance*,

,
(besökt 2025-04-02).

European Commission, *Sustainability and due diligence: MEPs agree to delay application of new rules*,

, (besökt 2025-04-07).

FN (2012), *FN-fakta – Hållbar Utveckling, Omställning till hållbar värld
brådskar*, <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-Hållbar-utveckling.pdf>, (besökt 2025-02-07).

FN (2016), *FN-fakta - Näringslivets roll allt viktigare*, <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-16-Näringsliv-och-global-utveckling.pdf>, (besökt 2025-02-07).

FN-förbundet, UNA Sweden, *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*,

, (besökt 2025-01-27).

Grén, Göran & Althin, Maria (2025), *Re: Responsible Contracting Project – European Model Clauses – Consultation feedback*, Svenskt Näringsliv,

, (besökt 2025-02-15).

Introduction to the Zero Draft for Consultation: The European Model Clauses (EMCs) for Responsible and Sustainable Supply Chains, July 2024,

(besökt 2025-03-05). (Cit. Introduction to the Zero Draft for Consultation).

Lindgärde, Kristina (2018), *Vad du inte visste om Agenda 2030*, Lunds universitet, <https://www.lu.se/artikel/vad-du-inte-visste-om-agenda-2030>, (besökt 2025-01-28).

Macrotrends, *Apple Networth 2010-2025*, <https://www.macrotrends.net/stocks/charts/AAPL/apple/net-worth>, (besökt 2025-02-01).

Mayer, Colin (2019), *The Purpose and Future of the Corporation - transcript, Harvard Kennedy School's weekly Business and Government Seminar Series*, https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/mrcbg/files/Mayer_2.19.19.transcript.pdf, (besökt 2025-03-22).

Normative, *The Omnibus Simplification Package: explaine*, (besökt 2025-04-08).

Skatteverket, *Vad avses med utdelning?*, <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2025.1/331741.html#h-Aktiebolags-forvarv-av-egen-aktie>, (besökt 2025-05-10).

Sveriges Riksbank, *En enkel penningpolitisk tankeram: Räntan, realekonomin och inflationen*, <https://www.riksbank.se/sv/press-och-publicerat/publikationer/ekonomiska-kommentarer/penningpolitik-och-beteendeekonomi/en-enkel-penningpolitisk-tankeram-/>, (besökt 2025-05-12).

UN Global Compact, *Global Strategy 2024-2025*, https://ungc-communications-assets.s3.amazonaws.com/docs/publications/UNGC-Strategy-Extension_2024-25.pdf, (besökt 2025-03-02).